

ปกิณกศิลป์วัฒนธรรม เล่ม ๑๙

จังหวัดตราด

กรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่
พุทธศักราช ๒๕๕๖

ปกิณกศิลปวัฒนธรรม เล่ม ๑๙

จังหวัดตราด

กรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่
พุทธศักราช ๒๕๕๖

ปกิณกศิลป์วัฒนธรรม เล่ม ๑๙ จังหวัดตราด

พิมพ์ครั้งแรก ๒,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๕๕๖

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ปกิณกศิลป์วัฒนธรรม เล่ม ๑๙ จังหวัดตราด.--กรุงเทพฯ : สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๕๖. ๑๘๔ หน้า.

1. วัดโยธานิมิต. 2. ตราด--ประวัติศาสตร์. 3. ตราด--ความเป็นอยู่และประเพณี.
I. ชีระ แก้วประจันต์. II. ชื่อเรื่อง.

294.3135

ISBN 978-616-543-234-4

ที่ปรึกษา

นายเอนก สีหามาตย์	อธิบดีกรมศิลปากร
นางสุรีย์รัตน์ วงศ์เสงี่ยม	รองอธิบดีกรมศิลปากร
นายบุญเตือน ศรีวรพจน์	ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
นายวิเศษ เพชรประดับ	ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี
นางสุนิสา จิตรพันธ์	ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง กรมศิลปากร

คณะกรรมการ

นายชีระ แก้วประจันต์	นางสาวฉัตรภรณ์ จินดาเดช
นายบัณฑิต ลีวชัยชาญ	นายชญานิน นัยสินธุ์
นางสาวกมลพรรณ บุญสุทธิ	นางสาวพลอยชมพู ยามะเพวัน

ค้นคว้าเรียบเรียง

นายชีระ แก้วประจันต์	นายเดชา สุดสวาท
นายอาภากร เกี้ยวมาศ	นางสาวฉัตรภรณ์ จินดาเดช
นายบัณฑิต ลีวชัยชาญ	นายชญานิน นัยสินธุ์
นางสาวกมลพรรณ บุญสุทธิ	นางสาวพลอยชมพู ยามะเพวัน

ถ่ายภาพ

นายนาวิ พงษ์กาญจนะ กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักบริหารกลาง กรมศิลปากร
สำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี กรมศิลปากร
กลุ่มจาริตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

ออกแบบและพิมพ์ที่

บริษัท ฤทธิ ศรีเอชัน จำกัด
๔/๑๒๙ หมู่บ้านพรอเมนาดีโฮม ธนบุรี ช.อนามัยงามเจริญ ๑๑
แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๕๐

คำนำ

กรมศิลปากรได้นำผ้าพระกฐินพระราชทานไปทอดถวาย ณ พระอารามหลวงต่างๆ เป็นประจำทุกปีในช่วงกฐินกาล ในการนี้ กรมศิลปากรได้จัดทำหนังสือปกิณกศิลปวัฒนธรรมซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติวัดที่กรมศิลปากรนำผ้าพระกฐินพระราชทานไปทอดถวาย ประวัติศาสตร์ของจังหวัด ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัด และภารกิจของกรมศิลปากรในจังหวัดนั้นๆ โดยกรมศิลปากรได้ดำเนินการจัดทำหนังสือปกิณกศิลปวัฒนธรรมตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๓๘ สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและเป็นวิทยาทานแก่ผู้สนใจด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม

หนังสือปกิณกศิลปวัฒนธรรมที่จัดพิมพ์ในพุทธศักราช ๒๕๕๖ นี้ นับเป็นเล่มที่ ๑๙ มีเนื้อหาว่าด้วยวัดโยธานิมิต พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่ ณ ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ซึ่งเป็นวัดที่กรมศิลปากรได้นำผ้าพระกฐินพระราชทานมาทอดถวายในปี โดยกำหนดวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ เป็นวันถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน วัดโยธานิมิต ถือเป็นวัดที่มีความสำคัญมาแต่โบราณ เชื่อกันว่าเคยเป็นสถานที่ตั้งทัพในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้หนังสือปกิณกศิลปวัฒนธรรมเล่มนี้ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของจังหวัดตราดซึ่งเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน และมีความสำคัญอย่างยิ่งในแง่ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว รวมทั้งสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เทศกาลงานประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวตราด ตลอดจนข้อมูลภารกิจของกรมศิลปากรในเขตพื้นที่จังหวัดตราด

กรมศิลปากรได้มอบหมายกลุ่มจาริตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ทำการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล เพื่อจัดทำต้นฉบับและจัดพิมพ์หนังสือปกิณกศิลปวัฒนธรรม เล่ม ๑๙ จังหวัดตราด โดยการดำเนินงานครั้งนี้ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ทั้งพระเทพสุเมธมณี (สง่า สกโก) เจ้าอาวาสวัดโยธานิมิตและเจ้าคณะจังหวัดตราด คณะสงฆ์วัดโยธานิมิต สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด และชาวตราดที่อนุเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ประกอบกับความอนุเคราะห์และการอำนวยความสะดวกต่างๆ จากสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี และข้าราชการ เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรผู้เกี่ยวข้องที่ให้ความร่วมมือ ทำให้การจัดทำหนังสือเล่มนี้แล้วเสร็จตามวัตถุประสงค์จึงขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

กรมศิลปากรหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือปกิณกศิลปวัฒนธรรม เล่ม ๑๙ จังหวัดตราด จะอำนวยความสะดวกและสาระประโยชน์แก่ผู้ที่ได้รับหนังสือเล่มนี้เป็นอนันต์นาการ รวมทั้งผู้ที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรมตามสมควร

(นายเอนก สีสยามัตย์)

อธิบดีกรมศิลปากร

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

กันยายน ๒๕๕๖

สารบัญ

คำนำ	
กฐิน	๑๐
พระอารามหลวง	๑๒
วัดโยธานิมิต	๑๖
ชั้นและตึ่บัลที่ตั่ง	๑๖
พื้นที่และอาณาเขต	๑๗
ประวัติและความสำคัญของวัด	๑๗
เกียรติคุณของวัดโยธานิมิต	๑๙
โบราณสถาน สถานที่และสิ่งสำคัญภายในวัด	๑๙
การศึกษาภายในวัด	๔๑
การฃาปนกิจ	๔๒
ลำดับเจ้าอาวาสวัดโยธานิมิต	๔๒
จำนวนพระภิกษุและสามเณร	๔๓
เทศกาลและงานประเพณีของวัด	๔๓
ประวัติศาสตร์จังหวัดตราด	๔๔
จังหวัดตราดในปัจจุบัน	๕๒
ทรัพยากรธรรมชาติ	๕๕
สัญลักษณ์สำคัญประจำจังหวัด	๕๗
ชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราด	๕๘
ที่มาและความหมายของคำว่า “ตราด”	๕๙
ชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราด	๖๐
ภาษาและความหมายของชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราด	๖๑
ชื่อบ้านนามเมืองกับตำนานเรื่องเล่า	๖๓
ชื่อบ้านนามเมืองอันเนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๖๘
ข้อสังเกตเบื้องต้นเกี่ยวกับการอธิบายความหมายชื่อบ้านนามเมือง	๗๑

ยุทธนาวิเภาช้าง	๗๗
วิถีวัฒนธรรมของชาวตราด	๘๘
สภาพสังคมตราด	๙๐
ศาสนาและคติความเชื่อ	๙๓
การประกอบอาชีพ	๙๙
ขนบธรรมเนียมประเพณี	๑๐๔
ผลผลิตและงานช่าง	๑๐๗
เทศกาลและงานประเพณี	๑๑๒
เทศกาลและงานประเพณีส่วนรวม	๑๑๒
เทศกาลและงานประเพณีท้องถิ่น	๑๒๐
สถานที่สำคัญเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ในจังหวัดตราด	๑๓๑
ภารกิจกรมศิลปากรในจังหวัดตราด	๑๕๗
โครงการสำคัญของกรมศิลปากรในพื้นที่จังหวัดตราด	๑๕๗
โบราณวัตถุจากแหล่งเรือสำเภาจมๆ	๑๖๒
แหล่งโบราณคดีได้นำเรือสำเภาจมโบราณเกาะกระดาด จังหวัดตราด	๑๖๖
บรรณานุกรม	๑๗๐
ภาคผนวก	๑๗๕
รายชื่อพระอารามหลวงที่กรมศิลปากร	
นำผ้าพระกฐินพระราชทานไปถวาย พ.ศ. ๒๕๓๗ - ๒๕๕๖	๑๗๖
คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน	
กรมศิลปากรประจำปี ๒๕๕๖	๑๗๙

อธิบดีกรมศิลปากร (นายสหวัดน์ แนนหนา) ถวายผ้าพระกฐินพระราชทานประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕
ณ วัดมหาธาตุ จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

ขบวนแห่ผ้าพระกฐินพระราชทานที่กรมศิลปากรนำไปทอดถวายในพุทธศักราช ๒๕๕๕
ณ วัดมหาธาตุ จังหวัดยโสธร

บริวารภุณที่กรมคิลปกรณาไปถววย

การแสดงโขนสมโภชองค์กฐิน ณ วัดมหาธาตุ

กฐิน*

กฐินเป็นประเพณีทำบุญตามพุทธบัญญัติ โดยคำว่า กฐิน ตามศัพท์บาลีแปลว่า *ไม้สะดึง* คือ กรอบไม้สำหรับชิงผ้าเพื่อเย็บเป็นจีวรของพระภิกษุ ซึ่งแต่เดิมกฐินถือเป็นกิจของสงฆ์โดยเฉพาะ พระสงฆ์ต้องหาผ้าที่ไม่มีเจ้าของจากสถานที่ต่างๆ มาตัดเย็บและย้อมเอง ผ้าที่ได้มานี้เรียกว่า *ผ้าบังสุกุล* ต่อมาพุทธศาสนิกชนเห็นถึงความยากลำบากของพระภิกษุในการหาผ้า จึงมีจิตศรัทธานำผ้ามาถวาย โดยพระพุทธร่องค์ทรงอนุญาตและบัญญัติให้รับผ้านั้นได้โดยกำหนดให้วางไว้ท่ามกลางคณะสงฆ์ ไม่เจาะจงถวายแก่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง การตัดเย็บจีวรของพระภิกษุนั้นจะต้องเย็บผ้าหลายๆ ชิ้นต่อกันและประสานกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยมีตะเข็บคันอยู่ภายในผืนผ้า ลักษณะเหมือนคันนา เรียกกันในหมู่สงฆ์ว่า *คันธ* ผ้าที่สำเร็จจากการตัดเย็บด้วยไม้สะดึงนี้เรียกว่า *ผ้ากฐิน* และเรียกมาจนทุกวันนี้ แม้จะมีผ้าสำเร็จรูปที่ตัดเย็บโดยไม่ต้องอาศัยไม้สะดึงแล้วก็ตาม

ในการทอดกฐิน นอกจากเป็นการทำบุญเพื่อถวายผ้ากฐินตามธรรมเนียมแล้ว ยังนิยมถวายสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นของจำเป็นสำหรับพระภิกษุใช้สอย เช่น เสื้อหมอน มุ้ง กาต้มน้ำ และของสำหรับใช้สอยร่วมกันในวัด นอกจากนี้ในปัจจุบันนี้ยังนิยมถวายสิ่งของอื่นๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ เช่น ยารักษาโรค เครื่องครัว เครื่องมือก่อสร้างซ่อมแซมวัด เครื่องใช้ไฟฟ้า ฯลฯ โดยถือเป็นของบริวารหรือเป็นองค์ประกอบของผ้ากฐิน เรียกว่า *บริวารกฐิน* หรือ *เครื่องกฐิน* บริวารกฐินยังนับรวมไปถึงปัจจัยด้วย

การทำบุญกฐินจะทำในระยะเวลาที่กำหนดในปีหนึ่งๆ เรียกว่า *กฐินกาล* อยู่ในระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ จะทำก่อนหรือหลังจากนี้ไม่ได้ กฐินแบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ กฐินหลวง และกฐินราษฎร์

* นางเบญจมาศ แพทอง อดีตผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ค้นคว้าเรียบเรียง

กฐินพระราชทาน เป็นกฐินหลวงประเภทหนึ่ง หมายถึง กฐินซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่หน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรการสมาคม มูลนิธิ หรือเอกชนนำไปทอดถวาย ณ พระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดทั่วราชอาณาจักร นอกเหนือจากวัดหลวงสำคัญจำนวน ๑๖ วัดที่จะเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินด้วยพระองค์เอง โดยขอรับพระราชทานผ่านกรมการศาสนา และเมื่อสิ้นเขตกฐินกาลแล้วกรมการศาสนาจะรวบรวมบัญชีรายการถวายพระราชกุศลของหน่วยงาน องค์กร ฯลฯ นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

คำถวายผ้าพระกฐิน “ผ้าพระกฐินทานกับทั้งผ้าอาภรณ์สังฆบริวารทั้งปวงนี้ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตรผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ กอปรด้วยพระราชศรัทธา โปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าน้อมนำมาถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ซึ่งจำพรรษากาลถ้วนไตรมาสในอาวาสวิหารนี้ ขอพระสงฆ์จงรับผ้าพระกฐินทานนี้ กระทำกฐินัตถการกิจตามพระบรมพุทธานุญาตนั้น เทอญ”

อาภรณ์สังฆกฐิน การทำบุญกฐินถือเป็นการทำบุญใหญ่ ก่อให้เกิดอาภรณ์สังฆทั้งพระสงฆ์ผู้ทอดและผู้ชักชวนทอด ปรากฏในชาดกต่างๆ ในส่วนของพระสงฆ์นั้นมีกำหนดไว้ในพระวินัยชั้นธกะ อาทิ เดินทางไปไหน โดยไม่ต้องบอกต้องลา ฉันทอาหารร่วมวงเป็นหมู่คณะได้ เก็บผ้าจีวรเกิน ๑๐ วันได้ เป็นต้น

ส่วนผู้ทอด ผู้ชักชวนทอดจะได้รับบุญมากเพราะเป็นมหากุศลที่ยิ่งใหญ่ มีความปรารถนาสิ่งใดก็สำเร็จสมความปรารถนา ดังในนรชีวกฐินทานชาดก กล่าวว่า เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นนรชีวะ ได้ชักชวนเศรษฐีถวายผ้ากฐินและอธิษฐานขอตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล ก็สำเร็จสมประสงค์ นอกจากนี้ยังเป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงถาวร เป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ ธรรมทายาทในพระพุทธศาสนา และก่อให้เกิดจิตใจอันเป็นกุศล

พระอารามหลวง*

การสร้างวัดหรือพระอาราม ในอดีตผู้สร้างมักจะเป็นพระเจ้าแผ่นดินหรือเป็นผู้มีสถานะทางสังคมสูงหรือมีกำลังทรัพย์สูง ได้แก่ ขุนนางหรือเศรษฐี ในสมัยพุทธกาลเหล่ากษัตริย์และเศรษฐีต่างๆ สร้างวัดขึ้นเพื่ออุทิศถวายเป็นที่ปฏิบัติศาสนกิจ และจำพรรษาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ ดังที่ปรากฏในพุทธประวัติว่า พระเจ้าพิมพิสารทรงสร้างวัดเวฬุวนาราม นับเป็นอารามที่พระเจ้าแผ่นดิน ทรงสร้างเป็นแห่งแรกในพุทธศาสนา อนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้างวัดพระเชตะวันวิหาร นางวิสาขาเศรษฐีนี้สร้างวัดปุพพาราม เป็นต้น

ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัยถึงสมัยสุโขทัย มีความปรากฏในจารึกหลายหลักว่า พระเจ้าแผ่นดินหรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้าง ทรงอุปถัมภ์ และทรงบูรณปฏิสังขรณ์พระอารามหลวงหรือวัดหลวงหลายวัด ไม่ปรากฏว่ามีบุคคลอื่นใดเป็นผู้สร้าง เช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ปรากฏในทำเนียบสมณศักดิ์สงฆ์ครั้งกรุงเก่าว่า พระมหากษัตริย์เท่านั้นที่ทรงสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์พระอารามหลวงหรือวัดหลวง จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางสร้างแล้วถวายเป็นวัดหลวงได้

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นนั้น มีพระราชประสงค์จะทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เหมือนเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยารุ่งเรือง เรียกกันว่า *ครั้งบ้านเมืองดี* จึงโปรดเกล้าฯ ให้ถ่ายแบบอย่างการสร้างวัดมาจากกรุงศรีอยุธยา อาทิ ทรงสร้างวัดสุทัศน์แทนวัดพนัญเชิงที่กรุงศรีอยุธยา เป็นต้น จนกระทั่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า พระอารามหลวงในกรุงเทพฯ ยังน้อยกว่ากรุงเก่ามากนัก ไม่พอกับตำแหน่งพระราชอาคันตุกะในทำเนียบ จึงทรงสร้างพระอารามขึ้นใหม่ และทรงชักชวนให้พระบรมวงศานุวงศ์รวมทั้งขุนนางที่มีกำลังทรัพย์ช่วยกันสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์วัดที่ชำรุด

* นางอลิสรา รามโกมุท อดีตนักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ กลุ่มจารีตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ค้นคว้าเรียบเรียง

ทรุดโทรมขึ้นใหม่ ถ้าวัดของใครสร้างงดงามดีก็ทรงรับเป็นพระอารามหลวงเพื่อให้เป็นเกียรติยศแก่ผู้สร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์วัดนั้นๆ ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า วัดที่ได้สร้างขึ้นมีมากพอแล้ว จึงไม่ใคร่จะทรงรับวัดที่ผู้อื่นสร้างเป็นพระอารามหลวงเหมือนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังปรากฏตามตำนานพระอารามหลวง ที่เจ้าพระยาวิฑูรธวงศ์ฤๅไน (หม่อมราชวงศ์คัลลี สุทัศน์) เสนาบดีกระทรวงธรรมการเรียบเรียงขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายในรัชกาลที่ ๕ ว่ามีพระอารามหลวงในกรุงเทพฯ จำนวน ๗๗ วัด

ในรัชกาลปัจจุบันรัฐบาลเห็นว่าการยกฐานะวัดราษฎร์ขึ้นเป็นวัดหลวง เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยเชิดชูพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง จึงได้กำหนดให้วัดที่สมควรได้รับเกียรติยกย่องเป็นพิเศษขอพระราชทานยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงได้ โดยออกเป็นระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วยการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง พ.ศ. ๒๕๑๘ ดังนี้

๑. เป็นวัดที่เป็นหลักฐาน โดยมีเสนาสนะถาวรหรือมีปูชนียวัตถุที่เป็นโบราณสถานหรือโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุ
๒. เป็นวัดที่มีการปกครองเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่เป็นหลักฐาน
๓. เป็นวัดที่มีการพัฒนาและมีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน
๔. มีพระสงฆ์จำพรรษาตั้งแต่ ๒๐ รูปขึ้นไป ติดต่อกันเป็นเวลา ๕ ปีถึงปัจจุบัน
๕. เป็นวัดสำคัญของท้องถิ่น หรือเป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาของทางราชการเป็นประจำ หรือเป็นวัดสำคัญทางประวัติศาสตร์
๖. ต้องมีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป

การขอยกวัดราษฎร์ซึ่งมีคุณสมบัติครบทั้ง ๖ ประการ ขึ้นเป็นพระอารามหลวงนั้นจะต้องผ่านความเห็นชอบจากนายอำเภอและเจ้าคณะอำเภอ ก่อน จากนั้นนายอำเภอจึงรายงานไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมด้วยประวัติวัด แผนที่แสดงที่ตั้งวัด แผนผังแสดงสิ่งปลูกสร้าง และภาพถ่ายถาวรวัตถุของวัด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด หากเห็นสมควรอย่างไร้ให้รายงานไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเห็นสมควร และได้รับความเห็นชอบจากเจ้าคณะภาคเจ้าสังกัด และเจ้าคณะใหญ่แล้ว ให้รายงานนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสั่งเสนอมหาเถรสมาคม และเมื่อมหาเถรสมาคมพิจารณาเห็นชอบแล้ว สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะดำเนินการขอพระราชทานยกวัดนั้นขึ้นเป็นพระอารามหลวงต่อไป เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะขึ้นทะเบียนวัดนั้นเป็นพระอารามหลวง พร้อมแจ้งเจ้าคณะภาคเจ้าสังกัด และผู้ว่าราชการจังหวัดทราบ

พระอารามหลวงหรือวัดหลวงแบ่งชั้นและชนิดตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

๑. **ชั้นเอก** ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ วัดที่บรรจุพระบรมอัฐิหรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูง มี ๓ ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร และวรมหาวิหาร

๒. **ชั้นโท** ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญหรือวัดที่มีเกียรติ มี ๔ ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร วรมหาวิหาร และวรวิหาร

๓. **ชั้นตรี** ได้แก่ วัดที่มีเกียรติ วัดประจำเมืองหรือวัดสามัญ มี ๓ ชนิด คือ ราชวรวิหาร วรวิหาร และสามัญ

พระอารามหลวงหรือวัดหลวง มี ๕ ชนิด ตามคุณสมบัติ ดังนี้

๑. **ราชวรวิหาร** ได้แก่ พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้าง และปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์

๒. **วรวิหาร** ได้แก่ พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้าง และปฏิสังขรณ์พระราชทานเป็นเกียรติยศแก่ผู้ดำรงตำแหน่งมาหรือแก่วัด รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์ และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงที่มีเกียรติ

๓. **ราชวรมหาวิหาร** ได้แก่ พระอารามชนิดราชวรวิหารที่เป็นพระอารามใหญ่ และมีสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่

๔. **วรมหาวิหาร** ได้แก่ พระอารามชนิดวรวิหารที่เป็นพระอารามใหญ่ และมีสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่

๕. **สามัญ** ได้แก่ พระอารามหลวงที่ไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ทั้ง ๔ ชนิด

พระเทพสุเมธมุนี (สง่า สกฺโก) เจ้าอาวาสวัดโยธานิมิต และเจ้าคณะจังหวัดตราด

วัดโยธานิมิต*

ชั้นและตำบลที่ตั้ง

วัดโยธานิมิต หรือที่นิยมเรียกกันว่า “วัดโบสถ์” ตั้งอยู่เลขที่ ๗ ถนนเทศบาล ๔ ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมือง จังหวัดตราด สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานวิสุงคามสีมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ และได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญตั้งแต่วันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓

ทางเข้าวัดด้านทิศตะวันออก

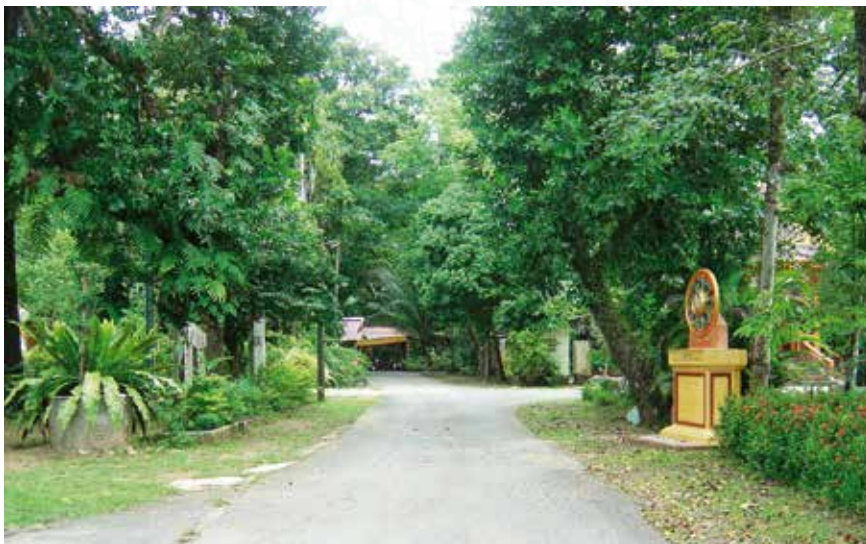
* นายชญานิน นัยสินธุ์ นักอักษรศาสตร์ปฏิบัติการ กลุ่มจารีตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ค้นคว้าเรียบเรียง

พื้นที่และอาณาเขต

วัดโยธานิมิตตั้งอยู่บนพื้นที่ราบ มีพื้นที่ทั้งหมด ๒๑ ไร่ ๒ งาน ๑๘ ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ ๘๑๓ มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับที่ดินของเอกชน (ชุมชนวัดโบสถ์) และที่ดินสาธารณประโยชน์
ทิศใต้	ติดกับคลองบางพระ และถนนสายตราด - ปากคลอง
ทิศตะวันออก	ติดกับที่ดินของเอกชน และถนนสายตราด - ปากคลอง
ทิศตะวันตก	ติดกับที่ดินของเอกชน คลองบางพระ และโรงเรียนกิตติวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์

ปัจจุบัน วัดโยธานิมิตมีทางเข้า-ออก ๓ ทาง ด้านทิศเหนือทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ทิศใต้ติดกับแนวคลองบางพระโดยตลอด ประตูด้านทิศตะวันตกที่ติดกับโรงเรียนกิตติวิทยา จะเปิดเฉพาะเวลามีกิจกรรม ส่วนประตูทางเข้าหลักคือ ซุ้มประตูใหญ่ ๑ ซุ้มและประตูทางเข้าอีก ๑ จุดด้านทิศตะวันออกเช่นเดียวกันซึ่งติดกับถนนสายตราด - ปากคลอง

ถนนภายในวัด

ประวัติและความสำคัญของวัด

ตามประวัติของวัดที่เล่าสืบต่อกันมาเชื่อกันว่า วัดโยธานิมิตสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๑ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (หลักฐานบางแห่งเชื่อว่า สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๕ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ครั้งเมื่อทรงรวมไพร่พลบริเวณพื้นที่ภาคตะวันออก) ในครั้งนั้น เมืองญวน (หรือประเทศเวียดนามในปัจจุบัน) ซึ่งมีองเชียงสือเป็นกษัตริย์ได้ส่ง

กองกำลังไปรุกรานเขมรซึ่งเป็นประเทศราชของไทยในเวลานั้น นักองด้างผู้เป็นกษัตริย์ของเขมรจึงส่งคำร้องขอให้ไทยส่งกำลังทหารไปช่วย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์) ต้นสกุลสิงหเสนี เป็นแม่ทัพบก ส่วนเจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) (ต่อมาได้เป็นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ต้นสกุลบุนนาค) เป็นแม่ทัพเรือ เคลื่อนพลไปช่วยเขมร ทั้งนี้ ทัพเรือมีอาจไปช่วยทำการรบได้ทันเนื่องจากไม่มีลมทะเลพากองเรือเคลื่อนไปนานน้ำเขมรได้จึงตั้งทัพอยู่เพียงเมืองตราดปัจจุบัน การศึกสงครามกับญวนครั้งนั้นผลัดกันแพ้ชนะอยู่หลายคราว ครั้นสถานการณ์เริ่มคลี่คลาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกกองทัพกลับได้

ทั้งนี้ การที่ทัพเรือไม่ได้เข้าร่วมในการรบครั้งนี้ เจ้าพระยาบดินทรเดชาพิจารณาแล้วเห็นว่า เห็นจะมีใช้ความผิดของกองทัพเรือหรือเจ้าพระยาพระคลัง แต่เป็นเหตุสุดวิสัยเนื่องจากลมทะเลไม่เอื้ออำนวย จึงมีใบบอกไปทางกรุงเทพฯ กราบบังคมทูลถวายข้อคิดเห็นว่า ควรให้ทัพเรือนำโดยเจ้าพระยาพระคลังขัดตาทัพอยู่ที่เมืองตราดเพื่อเป็นการคุมเชิงและเป็นทีเกรงขามของข้าศึกญวน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นชอบและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นไปตามนั้น ทัพเรือจากกรุงเทพฯ จึงขึ้นฝั่งที่ตำบลทุ่งใหญ่ ซึ่งคือตำบลแหลมหินในปัจจุบัน และมาตั้งค่ายทัพอยู่ที่ตำบลแหลมเค็ด คือพื้นที่บริเวณตลาดเทศบาลเมืองตราดในปัจจุบัน ช่วงระหว่างพักทัพอยู่ เหล่าทหารทัพเรือได้พร้อมใจกันสร้างวัดขึ้นมานามว่า “โยธานิมิต” เพื่อเป็นอนุสรณ์ว่า ครั้งหนึ่งวัดแห่งนี้เคยเป็นที่ตั้งของกองทัพ

ภายในวัดมีโบสถ์หลังเก่า (ปัจจุบันเรียกว่า วิหาร) สร้างขึ้นในศิลปะแบบอยุธยาตอนปลาย ในสมัยรัตนโกสินทร์ วัดโยธานิมิตเคยเป็นสถานที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการเมืองตราดอีกด้วย อนึ่ง หลังจากฝ่ายญวนและไทยทำสัญญาสงบศึกกันแล้ว เจ้าพระยาพระคลังได้รับพระบรมราชโองการให้กองทัพเรือกลับกรุงเทพฯ ท่านเจ้าพระยาได้พาเหล่าเสนามาตย์ไพร่พลเข้าเฝ้าถวายพระราชกุศลที่ได้สร้างวัดโยธานิมิตขึ้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปูนบำเหน็จรางวัลแก่ไพร่พล และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นนิตยภัตปีละ ๑๘๐ บาท และได้รับมาตลอดจนรัชกาลต่อมา กระทั่งยกเลิกเงินนิตยภัตเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ เนื่องจากเมืองตราดได้ตกเป็นของฝรั่งเศส

ราว พ.ศ. ๒๔๐๕ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าเสนาสนะบางส่วนของวัดโยธานิมิตทรุดโทรมลงไปมาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ ในเวลาต่อมา คณะสงฆ์มีดำริให้เริ่มทำทะเบียนวัดได้เปลี่ยนมาใช้ชื่อ “วัดโบสถ์” ตามที่ชาวบ้านนิยมเรียกแต่โบราณ อย่างไรก็ดี ได้กลับมาใช้ชื่อ “วัดโยธานิมิต” อีกครั้งเมื่อครั้งที่วัดได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวงใน พ.ศ. ๒๕๒๓ ปัจจุบัน วัดโยธานิมิตเป็นวัดที่เจ้าคณะจังหวัดตราดจำพรรษาด้วย

เกียรติคุณของวัดโยธานิมิต

พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้รับประกาศเกียรติคุณเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง โดยกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

นอกจากนี้ วัดโยธานิมิตยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศูนย์เผยแพร่พุทธศาสนาประจำ จังหวัดตราดอีกด้วย

โบราณสถาน สถานที่และสิ่งสำคัญภายในวัด

พระอุโบสถ

พระอุโบสถวัดโยธานิมิตเริ่มสร้างเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ สร้างเสร็จในวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ ใช้งบประมาณทั้งสิ้น ๓ ล้านบาทเศษ สร้างขึ้นเพื่อทดแทนโบสถ์หลังเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมและมีขนาดเล็ก พระอุโบสถมีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง ๑๑.๕๐ เมตร ยาว ๑๙.๕๐ เมตร โครงสร้างก่ออิฐถือปูนอย่างมั่นคงแข็งแรงบนฐานยกสูงจากพื้นดินราว ๑.๒๐ เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วก่อปูนสีอิฐ มีบันไดขึ้นจากทั้ง ๔ ทิศ ส่วนปลายของราวบันไดทั้ง ๒ ข้างในทุกทิศปั้นรูปสิงห์คู่สีขาวมีเครื่องประดับสีทอง ทั้งนี้ บันไดด้านหน้าหรือด้านทิศตะวันออกและด้านหลังหรือด้านทิศตะวันตกทำสิงห์ขนาดใหญ่ยืนบนแท่นสูงราว ๑ เมตร ตัวสิงห์มีสีขาวทำเครื่องประดับที่แผงคอและข้อเท้าเป็นสีทอง

ถัดขึ้นไปบนลานรอบพระอุโบสถภายในกำแพงแก้ว มีซุ้มใบเสมาประจำทิศ ๘ ซุ้ม ลักษณะซุ้มโปร่งตั้งบนแท่นฐานเหนือขึ้นไปเป็นส่วนฐานซุ้มแบบบัวลูกแก้วอกไก่เพิ่มมุม ส่วนกลางของซุ้มทำเป็นเสาประดับกรอบหน้าบัน ภายในซุ้มประดิษฐานใบเสมา ส่วนยอดของซุ้มทำเป็นยอดเจดีย์แบบรัตนโกสินทร์สีทอง ลักษณะของใบเสมานั้นเป็นสีทอง มีฐาน ๓ ชั้นรองรับ ฐานชั้นล่างสุดเป็นฐานสิงห์ ฐานชั้นบนสุดเป็นฐานคล้ายลำตัวพญานาคมีส่วนปลายเป็นหัวพญานาค ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับหางหงส์ ตัวใบเสมาในส่วนกลางทำรูปพระพุทธรูปปางรำพึง ขนาบด้วยธรรมจักรและลวดลายทั้ง ๒ ข้าง ส่วนบนของใบเสมาประดับฉัตร ๓ ชั้นและยอดรูปดอกบัวตูม

พระอุโบสถตั้งอยู่บนฐานยกสูงอีกชั้นหนึ่ง มีบันไดทางเข้าฝั่งทิศตะวันออกและทิศตะวันตกซึ่งขึ้นจากด้านข้างทั้ง ๒ ข้างเช่นเดียวกัน ปลายบันไดทั้ง ๒ ข้างในทุกทิศทำรูปนารายณ์เป็นสีขาว มีแผงคอสีแดง เชิงบันไดมีเสาโคมไฟอยู่ทั้ง ๔ มุม พระอุโบสถมีประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกด้านละ ๒ ประตู ซุ้มประตูทางเข้ามีกรอบซุ้มประตูทำเป็นเสาประดับกรอบประตู ๓ ชั้นอย่างวิจิตรบรรจงเป็นลวดลายชั้นฐานสิงห์ ลายกนกพรหมศร ประจำยามรัดอก กาบบนและบัวปลายเสาโดยลำดับ กรอบประตูด้านหน้าประดับลายดอกชบาซ้อนและซุ้มเรือนยอดปิดทองประดับกระจก เริ่มต้นลายส่วนฐานด้วยกระเบื้องฐานพระคว่ำ ลายประจำ

พระอุโบสถด้านทิศตะวันออก

ยามก้ามปู เรือนยอดที่ครอบซุ้มมี ๕ ชั้น แต่ละชั้นประดับแนวลายกระจัง ประจำยามก้ามปูที่ขอบชั้น และหน้าบันที่ลดหลั่นสัดส่วนกันขึ้นไป ถัดขึ้นไปเป็นทงระฆัง บัลลังก์ บัวกลุ่ม ปลีบัวกลุ่มอีกชั้นหนึ่ง ปลียอด และลูกแก้วโดยลำดับ

ประตูทางเข้าพระอุโบสถมีทั้งหมด ๔ บาน ด้านหน้า ๒ บาน และด้านหลัง ๒ บาน บานประตูพระอุโบสถประดับลายรดน้ำรูปเทวดายืนพนมมือยืนตรงเปียงใบหน้าเข้าหน้ากันเล็กน้อย พื้นหลังเป็นกระหนกลายพรรณพฤษกา บานประตูด้านในพระอุโบสถประดับมุขเป็นลายก้านขดและกระหนกพรรณพฤษกาอย่างละเอียดอ่อนช้อย

ด้านข้างทั้งสองของประตูทางเข้าทั้งด้านหน้าและด้านหลังประดับซุ้มติดผนังปิดทองประดับกระจกประดิษฐานพระพุทธรูปประทับยืนปางรำพึง ลักษณะซุ้มโดยรวมคล้ายกับซุ้มประตูทางเข้าแต่ประดับตกแต่งน้อยกว่า เริ่มจากฐานซุ้มเป็นแนวลายประจำยามก้ามปู เหนือ

ขึ้นไปเป็นลายกลีบบัวหงายรองรับฐานพระ กรอบซุ้มทั้ง ๒ ข้างทำลวดลายดอกชีกดอกซ้อน มีประจายามรดอกตรงขอบกลาง ตามด้วยบัวปลายเส้า เหนือขึ้นไปเป็นชั้นเครื่องบนที่มีลายประจายามก้ามปูเป็นฐานส่วนล่าง ต่อด้วยซุ้มหน้าบันที่มีเทพนมตรงกลางล้อมด้วยลายกระหนก โดยลวดลายทั้งหมดนี้ทำแบบเดียวกันทั้งซุ้มด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก

ลวดลายของประตูทางเข้าพระอุโบสถ

ลวดลายของกรอบประตูและซุ้มพระขนาบประตูทางเข้า

หน้าบันพระอุโบสถด้านทิศตะวันออก

หน้าบันของพระอุโบสถทั้งด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกประกอบด้วยเสา ๔ ต้น รองรับหน้าบันและชั้นหลังคา เสา ๒ ข้างด้านนอกประดับบัวหัวเสาและบัวรองปลายเสา ทำ คันทวยรับชั้นหลังคา ประดับลายแข่งสิงห์ตรงส่วนแนวเสาด้านใน ส่วนหัวเสาประดับแนวกระจังฐาน พระที่นั่งเพ็ญอุบะห้อยลงมา ช่องระหว่างเสาข้างนอกและเสาข้างในประดับลายดอกบัวในกรอบ สี่เหลี่ยมบนพื้นหลังประดับกระจังสี่เหลี่ยม ส่วนเสาด้านข้างในมีลวดลายประดับใกล้เคียงกัน โดย เหนือเสาช่องประตูทางเข้าทั้ง ๒ ด้านทำเป็นแนวคูหา ถัดขึ้นมาเป็นลายกระจังฐานพระและลาย ประจำยามก้ามปู ทั้งนี้บนลายประจำยามก้ามปูมีข้อความว่า “เสด็จพ่อพรหมมาลีปิยะ เสด็จพ่อ กอกแก้ว เสด็จพ่อฟ้าเล็ก” เหนือขึ้นไปคือ แผงแรคอสองตรงกลาง ทำเป็นรูปซุ้ม ๕ ซุ้ม คั่นด้วย ลายกระหนกปิดทอง ภายในซุ้มประดับรูปเทวดา และแม่พระธรณีในซุ้มตรงกลาง ส่วนปลาย ด้ายซ้ายและขวาสุดเป็นลายหน้าอุฎปิกนกที่ทำเป็นลายกระหนกเปลวในพื้นที่สามเหลี่ยมมุมฉาก เหนือขึ้นไปเป็นแนวกระจังฐานพระ และลายประจำยามก้ามปูขนาดเล็กโดยลำดับรองรับส่วน หน้าบัน หน้าบันของพระอุโบสถประดับตราสัญลักษณ์วีโรภาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ บนฐานลายดอกซีกดอกซ้อนปิดทอง ขนาบ ด้วยลายกระหนกเปลวบนพื้นหลังประดับกระจังสี่เหลี่ยม หลังคาพระอุโบสถทำลาดหลั่นกัน ๓ ชั้น ประดับช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ และมุงกระเบื้องสีเลือดหมูเข้ม

รายละเอียดของลาวดลยประดับเสาน้ำบัน

พระอุโบสถมีหน้าต่างด้านข้างทิศเหนือและทิศใต้ ข้างละ ๕ บาน ตกแต่งกรอบหน้าต่างอย่างวิจิตรงดงาม ส่วนฐานของหน้าต่างเป็นลายประจายามก้ามปู ต่อด้วยบัวคว่ำบัวหงาย และลายประจายามก้ามปูอีกครั้งหนึ่ง เสากรอบหน้าต่างมีการเพิ่มมุม ๓ ชั้น ทำเป็นลายกาบพรมศรประจายามรัดอก กาบบนและบัวปลายเสาโดยลำดับ รองรับลายประจายามก้ามปู ซึ่งต่อด้านบนของหน้าต่างทำเป็นซุ้มเรือนยอด ๕ ชั้น แต่ละชั้นประดับแนวลายกระจังที่ขอบชั้นลดหลั่นขึ้นไปถึงส่วนยอดซุ้มซึ่งทำทรงระฆัง บัลลังก์ บัวกลุ่ม ปลี ลูกแก้วรัดดอก ปลียอด และลูกแก้วโดยลำดับ ส่วนบานหน้าต่างนั้นลงรักปิดทองเป็นลายกระหนก ทั้งนี้ ระหว่างหน้าต่างแต่ละบาน มีแนวเสาดัดผนังที่ทำบัวหัวเสาและคันทวยรองรับชั้นหลังคาด้วย

ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางมารวิชัยสร้างด้วยปูนปิดทอง มีฉัตรทอง ๕ ชั้นห้อยลงมาจากเพดาน ฐานพระประธานชั้นบนเป็นฐานกลีบบัว ประดับชายผ้าทิพย์ห้อยลงมาด้านหน้าปิดทองประดับกระจกอย่างงดงาม ด้านข้างทั้ง ๒ ฝั่งของพระประธานทำรูปพระสาวกปิดทองนั่งคุกเข่าประนมมือเข้าหาคู่พระ รองรับด้วยฐานขนาดใหญ่ประดับลายกลีบบัว กระจังฐานพระ ลายกระหนกสามเหลี่ยมปิดทองประดับกระจก พระประธาน พระสาวก และแท่นฐานตั้งอยู่บนฐานเชิงขนาดใหญ่สีขาวเหนือพื้นพระอุโบสถอีกชั้นหนึ่ง ด้านหน้าฐานพระมีโต๊ะหมู่บูชาไม้ประดับมุกขนาดใหญ่ จัดวางเครื่องสักการบูชา

ผนังด้านหลังพระประธานวาดเป็นต้นมหาโพธิ์พฤษภตรงส่วนกลาง ฉากหลังเป็นภาพทิวทัศน์ มีเทวดาและนางอัปสรมานมัสการพระพุทธรองค์ ที่พื้นดินด้านล่างมีหมู่สัตว์ใหญ่น้อยหมอบเฝ้าพระพุทธรองค์ ผนังฝั่งตรงข้ามพระประธานเขียนภาพพระพุทธรองค์ผจญมาร มีพระแม่ธรณีบีบมวยผมให้น้ำท่วมหมู่มารที่มาคุกคามพระพุทธรองค์ ส่วนผนังเหนือช่องหน้าต่างเขียนภาพพุทธประวัติเริ่มจากมุมทิศตะวันออกเฉียงใต้วนตามเข็มนาฬิกาไปถึงถึงมุมทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มต้นด้วยตอนประสูติจนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน ส่วนผนังระหว่างช่องหน้าต่างเขียนภาพทศชาติชาดกโดยมีจุดเริ่มต้นของการเล่าเรื่องเช่นเดียวกับภาพพุทธประวัติคือ มุมทิศตะวันออกเฉียงใต้ ชาดกทั้งหมดได้แก่ เตมียชาดก มหาชนกชาดก สุวรรณสามชาดก เนมิราชชาดก มโหสถชาดก ภูริทัตชาดก จันทชาดก นารทชาดก วิฑูรชาดก และเวสสันดรชาดก

เพดานของพระอุโบสถทาพื้นสีแดง สลับกับช่อคาสีขาว แต่ละช่วงของเพดานประดับดาวเพดานใหญ่เป็นประธานและดาวเพดานเล็ก ตรงจุดที่เป็นดาวเพดานดวงใหญ่ห้อยโคมไฟระย้าลงมา ส่วนดาวเพดานดวงเล็กทั้ง ๒ ข้างติดหลอดไฟดวงเล็ก ส่วนมุมประดับลายมูสิทอง

อนึ่ง จากข้อมูลที่ระบุไว้ในพระอุโบสถให้ข้อมูลว่า “พระอุโบสถหลังนี้สร้างโดยเสด็จพ่อพรหมมาลี ปิยะ ร่างทรงแม่เจือจันทร์ ทางทอง เริ่มสร้าง ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ สร้างเสร็จ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ สิ้นเงิน ๓ ล้านบาทเศษ” และระบุถึงการบูรณปฏิสังขรณ์ว่า “พระอุโบสถหลังนี้บูรณะโดยพระเทพสุเมธมุนิ เจ้าคณะจังหวัดตราด บูรณะครั้งที่ ๑ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๐ บูรณะเสร็จ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๑ สิ้นเงิน ๒,๑๗๙,๐๐๐ บาท บูรณะครั้งที่ ๒

๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ บูรณะเสร็จ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ สิ้นเงิน ๔๑๐,๐๐๐ บาท รวมทั้ง
สิ้นใช้งบประมาณ ๒,๕๘๙,๐๐๐ บาท”

หน้าต่างพระอุโบสถ

พระประธานในพระอุโบสถ

ภาพพุทธประวัติในพระอุโบสถ

ภาพพระพุทธองค์ผจญมาร

พระวิหารหรืออุโบสถหลังเดิม

พระวิหาร (อุโบสถหลังเดิม)

พระวิหารหรืออุโบสถหลังเดิมในอดีตตั้งอยู่ถัดออกไปทางทิศเหนือของพระอุโบสถหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ด้านหน้าวิหารทำสระน้ำก่อปูนขนาดเล็ก และมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปเพื่อสักการบูชา ถัดออกไป ๒ ข้าง มีเจดีย์รูปแบบสมัยรัตนโกสินทร์สีขาว ประดิษฐานอยู่ ๑ คู่ มีกำแพงแก้วก่ออิฐถือปูนสีขาวล้อมรอบพระวิหาร โครงสร้างพระวิหารก่ออิฐถือปูน หลังคามุงกระเบื้อง ทั้งนี้ เครื่องบนรองรับหลังคายังมีส่วนที่ทำด้วยไม้อยู่ พระวิหารแบ่งเป็น ๒ ส่วนคือ วิหารใหญ่กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๒ เมตร และมุขด้านหน้าที่เป็นอาคารติดกันขนาดย่อมลงมา อาคารทั้ง ๒ ส่วนทำหลังคามีปีกนกลาดลงมา ๒ ข้าง อาคารส่วนที่เป็นมุขยื่นออกมามีประตูเหล็กด้านหน้าตรงกลาง และหน้าต่างด้านหน้าทั้ง ๒ ข้างของประตู ด้านละ ๒ บาน และหน้าต่างด้านข้างฝั่งทิศเหนือและทิศใต้ข้างละ ๒ บาน แต่ละบานลงรักปิดทอง หน้าบันแบ่งออกเป็นสามส่วนล่างได้แก่ แผงแรคอสองตรงกลาง และส่วนปลายด้านซ้ายและขวาสุดเป็นลายหน้าอุড়ปีกนก โดยเขียนรูปเสาจำลองเป็นตัวแบ่งพื้นที่ ส่วนบนคือ หน้าบันประธาน ทั้งหมดเขียนลายกระหนกหน้าสิงห์และกระหนกเปลวสีทองบนพื้นหลังสีน้ำเงิน ขื่อฟ้าของอาคารทำเป็นรูปมกร และหางหงส์ทำเป็นดอกบัวตูมในทุกด้านและทุกชั้นของพระวิหาร

พระพุทธรูปประธานภายในพระวิหาร

ภาพจิตรกรรมโบราณในพระวิหาร

ภายในพระวิหารค่อนข้างโปร่งมองเห็นเครื่องบน มีเสาไม้ทั้งหมด ๘ เสา แบ่งเป็นฝั่งซ้ายและขวา ฝั่งละ ๔ เสา รองรับช่อคาซึ่งทาสีแดง มีหน้าต่างด้านทิศเหนือและทิศใต้ข้างละ ๒ บาน ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณปิดทอง ประทับนั่งบนฐานบัวที่มีฐานปูนยกสูงอีกชั้นหนึ่ง รายรอบด้วยพระพุทธรูปขนาดย่อมลงมาจำนวนหนึ่ง ฝาผนังของพระวิหารยังคงเหลือภาพจิตรกรรมโบราณสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์เรื่องเวสสันดรชาดกปรากฏอยู่บางส่วน เขียนด้วยสีน้ำเงินคราม น้ำตาล แดง เป็นต้น ผนังฝั่งตรงข้ามพระประธานเขียนภาพพระพุทธรเจ้าผจญเหล่ามาร มีพระแม่ธรณีบีบมวยผมอยู่ ปัจจุบัน ทางวัดใช้พระวิหารเป็นที่เก็บรักษาโบราณวัตถุและสิ่งของมีค่าต่างๆ เช่น พระพุทธรูปโบราณหลายสมัย รอยพระพุทธรบาท ตู้พระธรรม พระคัมภีร์โบราณ สมุดใบลาน ฯลฯ ทั้งนี้ กรมศิลปากรเคยส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจเพื่อทำการบูรณะหลายครั้ง กระทั่ง เดือนมีนาคม - พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมส่วนประกอบต่างๆ อาทิเช่น หลังคา ผนังภายนอก เสา ประตู หน้าต่าง

รอยพระพุทธรบาทจำลอง

ตู้พระธรรม

เจดีย์

ด้านหน้าพระอุโบสถของวัดโยธานิมิตทางทิศตะวันออก ประดิษฐานเจดีย์สี่ทองขนาดใหญ่องค์หนึ่งสร้างราว พ.ศ. ๒๕๒๔ ตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสสูงประมาณ ๑.๕ เมตร มีบันไดทางขึ้น ๒ ทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ เดินขึ้นไปเป็นลานประทักษิณขนาดเล็กรอบองค์เจดีย์ เจดีย์เป็นทรงระฆังสูงชะลูด มีมุขยื่นออกมาเป็นซุ้มขนาดเล็กด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ซึ่งทำเป็นประตูเข้าไปในองค์เจดีย์ได้ ลักษณะซุ้มเป็นเสา ๒ ข้างประดับบัวหัวเสาสี่ทองรองรับ หน้าบันรูปเทพนม ประดับลายกระหนกเป็นพื้นหลัง และทำช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์สี่ทอง

เจดีย์ด้านหน้าพระอุโบสถ

ชุดชั้นฐานขององค์เจดีย์เริ่มจากลายประจำยามก้ามปูขนาดเล็กตามด้วยลวดบัวเกลี้ยง จากนั้นมีแนวลายประจำยามก้ามปูค่อนข้างกว้าง ๑ แถว ต่อด้วยชุดฐานกลีบบัวหางาย ๓ ชั้นซ้อนขึ้นไปตามสัดส่วนรับองค์ระฆัง ฐานขององค์ระฆังประดับรูปยักษ์แบกองค์ระฆังโดยรอบต่อด้วยลายดอกบัวและลายกระจังตรงขอบโดยลำดับ องค์ระฆังที่ค่อนข้างสูงชะลูดประดับลวดลายช่อทรงพุ่มข้าวบิณฑ์และลายดอกบัวสลับกันเป็นแถว และทำแนวลายประจำยามก้ามปูวางลงมาในแนวตั้ง ๔ แถว ขอบบนองค์ระฆังตกแต่งด้วยลายมาลัยและเฟืองอุษะขนาดเล็ก จากนั้นเป็นส่วนยอดเจดีย์ที่มีบัลลังก์สี่เหลี่ยมจัตุรัสเกลี้ยงแซมกระจังตรงขอบ ตามด้วยรูปยักษ์แบก เหนือขึ้นไปเป็นชุดลายดอกบัว กระจัง มาลัยและเฟืองอุษะ ๕ ชั้น จนถึงปลียอด และลูกแก้วโดยลำดับ

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

สืบเนื่องจากการที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเมื่อครั้งยังเป็นพระยาตาก ได้ตีฝាកองทัพพม่าออกมาทางตะวันออก และได้รวบรวมไพร่พลระหว่างเส้นทางที่เดินทางมา โดยพื้นที่บริเวณวัดโยธานิมิตก็เป็นอีกแห่งหนึ่งที่เชื่อกันว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงตั้งค่ายทัพและรวบรวมเหล่าไพร่พลเพื่อกลับไปขับไล่กองทัพพม่า ดังนั้น ทางวัดจึงได้จัดสร้างศาลเพื่อเป็นอนุสรณ์และเครื่องเตือนใจถึงวีรกรรมของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและเหล่าบรรพบุรุษทหารหาญ

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดโยธานิมิตตรงมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ จากข้อมูลของทางวัดระบุว่า พระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นทองสำริด ลงสีทั้งองค์ ดำเนินการสร้างที่วัดราชผาติการาม กรุงเทพฯ จำนวน ๓ องค์ ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่จังหวัดตราด กาญจนบุรี และนครสวรรค์ ทั้งนี้ มณฑลปรูปเรือสำเภาและสระน้ำสร้างโดยพระเทพสุเมธมุนี เจ้าอาวาสวัดโยธานิมิต และเจ้าคณะจังหวัดตราดใน พ.ศ. ๒๕๓๕ จากนั้นจึงได้อัญเชิญพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมาประดิษฐาน และดำเนินการปฏิมาภิวัตน์ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๕๑ เทศบาลเมืองตราดได้ดำเนินการบูรณะปรับปรุงศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและภูมิทัศน์โดยรอบให้งดงาม สิ้นงบประมาณเป็นเงินจำนวน ๒,๑๙๘,๗๐๐ บาท โดยมีเงินสมทบจากผู้มีจิตศรัทธาจำนวน ๓๐,๐๐๐ บาท

รูปแบบของศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นอาคารทรงไทยประยุกต์แบบจตุรมุขที่มีส่วนหลังยื่นออกไป หันหน้าไปทางทิศเหนือ ด้านหน้ามีป้ายชื่อศาลตั้งอยู่ ตัวอาคารค่อนข้างโปร่ง ตั้งอยู่บนฐานรูปเรือที่อยู่ในสระน้ำ สามารถเดินเข้ามาบริเวณลานโดยรอบอาคารศาลได้จากทางเข้าทิศตะวันออกและทิศตะวันตก บริเวณลานรอบอาคารนั้น ส่วนที่เป็นหัวเรือมีโต๊ะจัดวางเครื่องสักการบูชา ตัวอาคารศาลยกพื้นสูงทำฐานแบบฐานเตี้ย มีทางเข้า ๓ ด้าน ยกเว้นทางทิศใต้ซึ่งเป็นด้านหลังของศาล เสาของอาคารทุกตำแหน่งทำคันทวยรับเครื่องบนหลังคาและทำคันทวยระหว่างเสาทั้ง ๒ ข้างที่ติดกับเพดาน เหนือขึ้นไปเป็นส่วนของหน้าบันที่ทำในลักษณะเดียวกันทั้งหมดคือ ส่วนกลางเป็นรูปพระมาลาวางอยู่บนพระแสงดาบ ขนาบด้วยลายเทพนมต่อขึ้นไปเป็นกระหนกเปลว โดยมีพื้นหลังเป็นสีน้ำเงินแกมฟ้า ประดับช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องสีแดง

เมื่อเดินขึ้นจากบันไดทางขึ้นจะถึงห้องคูหาที่ประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระบรมรูปนั้นแต่งองค์ในชุดเครื่องยศของกษัตริย์ ทรงสวมพระมาลา ทรงถือพระแสงดาบวางพาดไว้เหนือพระขานูทั้ง ๒ ข้าง ด้านหลังมีฉัตรเงินและทองปักอยู่ ด้านหน้าพระบรมรูปฯ มีเครื่องสักการบูชางดงามเรียงไว้

ศาลาการเปรียญ

ศาลาการเปรียญตั้งอยู่ถัดจากศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมาทางทิศตะวันตกหรืออยู่ทางทิศเหนือของพระอุโบสถ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนอย่างมั่นคงแข็งแรง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว ยกพื้นสูงมีบันไดทางขึ้นด้านหน้า ๒ ข้าง ด้านหน้าทางทิศเหนือมีเสาธงอยู่ ตัวอาคารชั้นล่างค่อนข้างโปร่ง เปิดให้ระบายอากาศได้ดี อาคารชั้นบนก่ออิฐเปิดช่องให้ระบายอากาศได้ดีเช่นเดียวกัน เครื่องบนเป็นหลังคาทรงปีกนกสีแดง อาคารศาลาการเปรียญนี้แต่เดิมใช้เป็นสถานที่ทำการสอนและสอบพระปริยัติธรรม

ศาลาการเปรียญ

ศาลาอเนกประสงค์

ศาลาอเนกประสงค์ของวัดโยธานิมิตเป็นอาคาร ๒ ชั้นยกพื้นเล็กน้อย ชั้นล่างเป็นปูน ชั้นบนเป็นไม้ ผนังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าค่อนข้างยาว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัด สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ ชั้นล่างของอาคารค่อนข้างโปร่งทาสีขาว มีเสาทาสีเหลืองรองรับอาคารชั้นบน ผนังบางส่วนเปิดโล่งโดยทำเหล็กดัดกันไว้ รอยต่อระหว่างชั้นล่างและชั้นบนมีชายคาขนาดเล็กยื่นออกมา อาคารชั้นบนบางส่วนเป็นไม้ และส่วนที่ติดกระจกอยู่หลายตำแหน่ง ด้านหน้าของอาคารศาลาอเนกประสงค์มีถนนภายในวัดตัดผ่าน และมีส่วนที่ทำหลังคาเชื่อมกับอาคารศาลาบำเพ็ญกุศลที่ตั้งอยู่ถัดไป ศาลาอเนกประสงค์ได้รับการบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓ ปัจจุบันอาคารแห่งนี้ใช้ประโยชน์ในกิจหลายอย่างของวัด เช่น การเตรียมจัดเลี้ยง ที่พักชั่วคราว หอฉัน เป็นต้น

ศาลาอเนกประสงค์

ศาลาบำเพ็ญกุศล

ศาลาบำเพ็ญกุศลตั้งอยู่ถัดจากศาลาอเนกประสงค์มาทางทิศตะวันออกโดยมีถนนภายในวัดคั่นอยู่ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ๑ ชั้น เพดานค่อนข้างสูง ผนังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ด้านหน้าของตัวอาคารมีชายคายื่นออกมาสามารถกันแดดกันฝนและจอดรถได้ นอกจากนี้ตรงส่วนกลางของชายคายังทำหลังคาทรงไทยสูงยื่นออกมาจดเขตสนามหญ้าด้านหน้าศาลา

ศาลาบำเพ็ญกุศล

บำเพ็ญกุศล ณ ส่วนปลายของหลังคาทรงไทยนั้น ประดิษฐานพระพุทธรูปปิดทองปางนาคปรก มี บ่อน้ำขนาดเล็กอยู่ด้านหน้า ปัจจุบัน ใช้อาคาร แห่งนี้ในการพิธีบำเพ็ญกุศล สวดพระอภิธรรม รวมทั้งทำบุญในโอกาสต่างๆ ทั้งนี้ ถัดออกไป ทางทิศใต้ของศาลาบำเพ็ญกุศล เป็นที่ตั้งของ โรงเก็บวัสดุสิ่งของเพื่อใช้ในการก่อสร้างหรือ กิจกรรมอื่นๆ

เมรุ

เมรุเพื่อการฌาปนกิจของวัดโยธานิคมิตตั้งอยู่ใกล้กึ่งกลางของบริเวณวัด โครงสร้าง ประกอบด้วยตัวเมรุก่ออิฐถือปูนสีน้ำตาลแกมส้ม มีบันไดขึ้น ๓ ทาง ทำเสา ๔ ต้นที่มีคันทวยรองรับ ชั้นหลังคาที่ซ้อนกัน ๓ ชั้นมีปลียอด เชื่อมต่อกับ หอองเตาเผาซึ่งมีปล่องเมรุสีขาว ปัจจุบัน วัดโยธานิคมิตได้ดำเนินการบูรณะปรับปรุงเมรุขึ้นใหม่ สิ้นงบประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ บาท

เมรุ

หอรระฆัง

หอรระฆังของวัดโยธานิมิตตั้งอยู่ใกล้กับพระอุโบสถถัดไปทางทิศตะวันตก เป็นหอสูงทาสีขาว มี ๒ ชั้น ระฆังห้อยอยู่บนชั้นสอง ซึ่งมีบันไดสำหรับปีนขึ้นไป ฐานของหอรระฆังยกพื้นสูงราว ๗๐ เซนติเมตร มีบันไดทางขึ้นทางทิศใต้

หอรระฆัง

ซุ้มประตูวัด

ซุ้มประตูวัด

ซุ้มประตูของวัดโยธานิมิตมีอยู่ ๑ ซุ้มหลัก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงไปทางเหนือ ประกอบด้วยเสาสี่แดงขอบมุมเป็นสี่ทอง ปลายเสามีบัวปลายเสา และคันทวยรูปหงส์ ส่วนหน้าบ้านของซุ้มมีฐานเป็นลายดอกชีกดอกซ้อนและกระจิงฐานพระ ตรงกลางหน้าบ้านเป็นลายธรรมจักรขนาบด้วยลายกระหนกสีทองบนพื้นสีแดง ส่วนกรอบหน้าบ้านด้านบนทำช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ซ้อนกัน ๒ ชั้น ทั้งนี้ เมื่อหันหน้าเข้าหาซุ้มประตูวัด ป้ายชื่อวัดโยธานิมิตจะอยู่ติดกับซุ้มประตูด้านขวา

เขตสังฆาวาส

เขตสังฆาวาสของวัดโยธานิมิตตั้งอยู่ทางทิศใต้ไล่ไปถึงทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวัด โดยกุฏิหลังแรกคือ กุฏิเจ้าอาวาสวัดโยธานิมิตซึ่งใช้เป็นี่ทำงานและต้อนรับแขกด้วย เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ๒ ชั้น ทาสีขาว หลังคาสีแดง มีหน้าต่างโดยรอบ มีบันไดที่สามารถขึ้นชั้นบนจากภายนอกตัวอาคารได้ ด้านบนของอาคารมีป้ายเขียนว่า “สถานที่ฝึกกัมมัฏฐาน” ทั้งนี้ กุฏิเจ้าอาวาสยังเชื่อมต่อกับกุฏิไม้ยกพื้นสูงหลังหนึ่งไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเคยเป็นกุฏิเก่าของเจ้าอาวาส นอกจากนี้ ใกล้กับกุฏิเจ้าอาวาสทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีกุฏิไม้ยกพื้นสูง หลังคาทรงจั่ว มีหน้าต่างรอบ ๑ หลัง

กุฏิเจ้าอาวาส

ถัดจากกุฏิเจ้าอาวาสมาทางตะวันตกจะมีกุฏิตั้งอยู่ ๒ หลัง กุฏิหลังแรกเป็น กุฏิชั้นเดียว ก่ออิฐถือปูน มีหน้าต่างโดยรอบ ด้านหน้าทำกันสาดอลูมิเนียม บริเวณหน้าจั่วติดป้ายมีข้อความว่า “กุฏิหลังนี้ นางอุ้นเรือน พูลสวัสดิ์ เป็นผู้สร้าง ถวาย วันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๔” กุฏิอีกหลังหนึ่งเป็นกุฏิครึ่งปูนครึ่งไม้ ๒ ชั้น ตรงขอบชั้นหนึ่งทำหลังคาชายคาขนาดเล็ก โดยรอบ ชั้นบนติดป้ายมีข้อความว่า “กุฏิ วรสิงห์ พระอาจารย์สนิท วรสิงห์ สร้าง ๒๕๑๒”

บริเวณใกล้แนวคลองบางพระจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวัดมีกุฏิอีกจำนวนหนึ่ง ดังนี้ กุฏิไม้ยกพื้นสูง ทาสีครีม มีหน้าต่างโดยรอบ ทำหลังคาทรงจั่ว ถัดมาทางทิศตะวันตก มีกุฏิก่ออิฐถือปูน ๒ ชั้น หลังคาทรงจั่วค่อนข้างแหลม มีบันไดทางขึ้นชั้นสองจากนอกตัวตึก ตัวกุฏิตั้งอยู่บนเนินดินเล็กน้อย ที่ชั้นสองมีป้ายข้อความว่า “กุฏิคุณแม่ถนอม ศรประชุม” ทั้งนี้ ตรงส่วนมุมทิศตะวันตกเฉียงใต้มีกุฏิไม้ยกพื้นขนาดเล็ก ๒ หลัง หลังหนึ่งหลังคามุงสังกะสี อีกหลังหนึ่งหลังคามุงกระเบื้อง

กุฏิหลังสุดท้ายตั้งอยู่ข้างศาลาอเนกประสงค์ ใกล้บริเวณแนวกำแพงวัดที่ติดกับโรงเรียนกิตติวิทยา เป็นกุฏิ ๒ ชั้น ชั้นล่างก่ออิฐถือปูน ชั้นบนทำด้วยไม้ มีหน้าต่างด้านหน้า ๓ บาน ด้านข้าง ๒ บาน ทั้งชั้นบนและชั้นล่าง มุงหลังคาด้วยกระเบื้อง ที่ชั้นสองมีป้ายข้อความว่า “กุฏิวิกรมฯ สร้างอุทิศ พระครูวิกรมปริยัติกิจ ๒๕๑๘”

การศึกษาภายในวัด

วัดโยธานิมิตเปิดสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม-บาลีเพื่อส่งเสริมการศึกษาของภิกษุสามเณรของวัดให้มีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างดี ที่ผ่านมามีนักเรียนของวัดเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นจำนวนมาก ใน พ.ศ. ๒๕๒๕ มีนักเรียนแผนกบาลีสอบไล่ได้เปรียญธรรมเก้าประโยคถึง ๒ รูป นอกจากนี้ ทางวัดยังส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์อื่นๆ เช่น ก่อตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โดยรับเด็กก่อนวัยเรียนเข้ามาเตรียมความพร้อมในการเรียน

การฌาปนกิจ

วัดโยธานิมิตให้บริการชุมชนในด้านการประกอบพิธีฌาปนกิจ ซึ่งเมรุของวัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ และปัจจุบันได้บูรณะปรับปรุงขึ้นใหม่

ลำดับเจ้าอาวาสวัดโยธานิมิต

จากหลักฐานทราบลำดับเจ้าอาวาสวัดโยธานิมิต ดังนี้

๑. พระใบฎีกาขาว ครองวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘ - ๒๔๗๔
๒. พระปลัดหอย ครองวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๖
๓. พระอธิการบุญเลี้ยง ครองวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๙ - ๒๕๐๔
๔. พระครูวิกรมปริยัติกิจ ครองวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๑๔
๕. พระเทพสุเมธมุนี เจ้าคณะจังหวัดตราด ครองวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ - ปัจจุบัน

ประวัติเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน

พระเทพสุเมธมุนี (สง่า สกโก) เจ้าอาวาสวัดโยธานิมิต พระอารามหลวง และเจ้าคณะจังหวัดตราด นามเดิม สง่า สุทธิวาริ อายุ ๘๓ ปี พรรษา ๕๔ พรรษา เกิดวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ ณ บ้านเลขที่ ๒๐ หมู่ที่ ๔ ตำบลหนองคันทร้ง อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ครอบครัวมีอาชีพทำนา การศึกษาเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนวัดหนองคันทร้ง

อุปสมบทเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ณ พัทธสีมาวัดหนองคันทร้ง ตำบลหนองคันทร้ง อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด พระครูพุทธนิสารวิบูล วัดลำตวน เป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมธสง่า วัดลำตวน เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระใบฎีกาสิน วัดหนองคันทร้ง เป็นพระอนุสาวนาจารย์

การศึกษาพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๐๔ สอบได้นักธรรมเอก และในพ.ศ. ๒๕๐๖ ย้ายมาจำพรรษาที่วัดโยธานิมิต

พ.ศ. ๒๕๐๘ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๕๑๓ สอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค

พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นพระครูวิมลคุณานุรักษ์ เจ้าคณะอำเภอเมืองตราด

พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็นเจ้าคณะจังหวัดตราด

พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่พระวิมลเมธาจารย์

พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นพระราชาคณะที่พระราชสุเมธธำรง

พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นพระราชาคณะที่พระเทพสุเมธมุนี

ด้านการศึกษาได้จัดให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔

ด้านการก่อสร้างสิ่งสาธารณะ ได้บูรณะพระวิหารเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ และบูรณะพระอุโบสถเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔

นอกจากนี้ พระเทพสุเมธมุนีเป็นผู้ให้ความรู้ด้านสมณไพรแก่ พระ เณร และญาติโยมทั่วไป

ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ พระเทพสุเมธมุนีได้เป็นผู้นำศรัทธาสถาสร้างพระใหญ่ที่อ่าวสลัด อำเภอกะกูด จังหวัดตราด องค์พระขนาดหน้าตักกว้าง ๙ เมตร ๖๐ เซนติเมตร สูง ๑๒ เมตร ๖๐ เซนติเมตร สิ้นค่าใช้จ่าย ๑๐ ล้านบาทเศษ ชื่อว่า พระพุทธปทีปศรีสภาพร และได้เปลี่ยนชื่ออ่าวสลัด เป็นอ่าวศิริ

จำนวนพระภิกษุและสามเณร

ปัจจุบัน วัดโยธานิมิตมีจำนวนพระภิกษุ ๗ รูป โดยในช่วงเข้าพรรษาอาจจะมีจำนวนพระภิกษุจำพรรษามากขึ้นกว่านี้ ทั้งนี้ ทางวัดไม่มีสามเณรจำพรรษา

เทศกาลและงานประเพณีของวัด

วัดโยธานิมิตเป็นศูนย์กลางของชุมชน เนื่องจากเป็นพระอารามหลวงและตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมือง จึงมีพ่อค้า ประชาชน หน่วยงานราชการและเอกชนมาประกอบกิจกรรมทางศาสนา และสาธารณประโยชน์อื่นๆ โดยทางวัดได้จัดพิธีกรรมในวันสำคัญ หรือเทศกาลตามประเพณีนิยมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เทศกาลทอดกฐิน เป็นต้น

ประวัติศาสตร์จังหวัดตราด*

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ตราด จังหวัดชายแดนสุดทางฝั่งทะเลตะวันออกของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีภูมิประเทศงดงาม อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งปลูกผลไม้ ยางพารา และแร่เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของจังหวัด

ชื่อจังหวัดตราด ฟังดูแปลก เล่าสืบต่อกันมาว่า เป็นชื่อของต้นไม้เนื้อแข็งชนิดหนึ่งเรียกว่า ต้นกราด มีมากในป่าทึบของเขาสุนัน ลำต้นคล้ายต้นพลวง มีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า *Dipterocarpus intricatus* Dyer ใช้เจาะลำต้นเอาน้ำยางมาทำซีได้ อีกกระแสหนึ่งว่า หมายถึงต้นไม้อีกชนิดหนึ่งขึ้นมากบริเวณปากแม่น้ำตราด ชาวบ้านนำมาทำไม้กวาดด้ามยาว ภาษาเขมรเรียกว่า จราศ ภาษาไทยกลายเป็นเสียง กราด ต่อมาเพี้ยนเป็น ตราด คำว่า ตราด ผู้สูงอายุใน

* นายธีระ แก้วประจันต์ นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ กลุ่มจารีตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ค้นคว้าเรียบเรียง

จังหวัดตราดออกเสียงเป็น กราด กันทั่วไป และมักออกเสียงพยัญชนะ ต เป็น ก เช่น ผ้าไตร เป็น ผ้าไกร ตระเตรียม เป็น กระเตรียม เอกสารประวัติศาสตร์เรียกชื่อเมืองตราดต่างกันไป เช่น ตราด หรือ ตราช ก็มี

เรื่องราวของจังหวัดตราดปรากฏหลักฐานแน่ชัดในสมัยอยุธยารัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ปรากฏชื่อเมืองตราดเป็นเมืองชายทะเล มีฐานะเป็นเมืองชั้นตรี ขึ้นตรงต่อโกษาธิบดี ซึ่งดูแลการต่างประเทศและการคลัง

ต่อมาเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยา ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงรวบรวมผู้คนออกจากกรุงศรีอยุธยา ตั้งเมืองจันทบุรีได้เป็นที่มั่นสำคัญ จากนั้นจึงทรงยกทัพไปตีเมืองตราดและทรงเกลี้ยกล่อมราษฎรให้เข้าสวามิภักดิ์ แต่ขณะนั้นมีสำเภาจีนหลายลำจอดอยู่ที่ทะเลหน้าเมืองตราด โปรดให้ข้าหลวงไปหาตัวนายสำเภาเข้ามาเข้าเฝ้า แต่นายสำเภาขัดขืนและยิงข้าหลวง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงยกกำลังไปปราบ ต่อสู้กันครึ่งวันพวกจีนก็ยอมแพ้ได้ทรัพย์สินเงินทองจำนวนมาก เมื่อคราวที่ยกทัพมาตีเมืองตราดนั้น สันนิษฐานว่า โปรดให้ตั้งทัพที่วัดโบสถ์ซึ่งปัจจุบันคือวัดโยธานิมิต

ต่อมา ใน พ.ศ. ๒๓๑๔ นักองตน กษัตริย์เขมรได้ยกทัพมาตีเมืองจันทบุรี และเมืองตราด กวาดต้อนผู้คนไปเป็นจำนวนมาก สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดให้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชขณะดำรงพระยศเป็นเจ้าพระยาจักรีไปตีเมืองเขมรเป็นการตอบแทน ในครั้งนั้นตีได้เมืองบันทายมาศ เมืองบริบูรณ์ และเมืองบาพนม เมืองตราดในสมัยนี้มีความสำคัญในฐานะเป็นเมืองหน้าด่านชายทะเลด้านตะวันออก

ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้เมืองตราดขึ้นกับโกษาธิบดีหรือกรมท่าตามเดิม เมืองตราดมีบทบาทในการทำสงครามหลายครั้ง เนื่องจากมีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังเช่น

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

พ.ศ. ๒๓๒๙ องค์เชียงสือเจ้านายเมืองญวน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงชุบเลี้ยงไว้ที่กรุงเทพฯ ได้หลบหนีเพื่อกอบกู้บ้านเมือง องค์เชียงสือมิได้ไปเมืองญวนในทันที แต่ได้หลบมาเตรียมกำลังพลที่เกาะกูดซึ่งอยู่ในเขตปกครองของเมืองตราด องค์เชียงสืออยู่ที่เกาะกูดเป็นเวลา ๒ ปี แต่ต้องประสบภาวะขาดแคลนเสบียงอาหาร จนต้องอาศัยกินเนื้อเต่ากับหัวกลอย ครั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงทราบ จึงโปรดให้ส่งเสบียง เรือ ปืน และกระสุนไปช่วย ดังความในพระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๑ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ว่า

“...ฝ่ายองค์เชียงสือซึ่งหนีออกไปตั้งอยู่ที่เกาะกูด หมดสิ้นเสบียงอาหารจนต้องกินเนื้อเต่ากับหัวกลอย... ฝ่ายที่กรุงเทพฯ มหาดไทยทราบข่าวองค์เชียงสือหนีไปตั้งอยู่เกาะกูด จึงโปรดให้จัดเรือตระเวนหลายลำพร้อมปืน และกระสุนดินดำ ให้กรมการเมืองตราดส่งไปพระราชทานแก่องค์เชียงสือที่เกาะกูดให้เป็นการกำลังใจและให้ช่วยลาดตระเวนสลัดด้วย ครั้นองค์เชียงสือได้รับพระราชทานเรือตระเวนและเครื่องศาสตราวุธก็พาสมัครพรรคพวกลงเรือไปตีเอาเมืองเขมา เมืองประมวนสอได้ แล้วแต่งเรือออกไปลาดตระเวนสลัด จับสลัดญวนได้บ้าง ยอมเข้าสวามิภักดิ์องค์เชียงสือบ้าง แล้วองค์เชียงสือให้ฆ่านายสลัดเสียคน ๑ เอาศีรษะใส่ถังมอบพระยาราชานครศรีสงฆ์ส่งเข้ามากรุงเทพฯ และเมื่อองค์เชียงสือพักอยู่ที่เกาะกูดนั้น ได้แต่งให้่องจวงลอบไปสืบการบ้านเมืองตลอดถึงโขงอุ่น ่องจวงกลับมาแจ้งว่าได้ไปเกลี้ยกล่อมผู้คนเมืองพระตะพังสมครเข้าเป็นพรรคพวกเป็นอันมาก แล้ว่องจวงพาองค์เชียงสือไปพักอยู่ที่ปากน้ำเมืองปาสัก...”

ต่อมาองค์เชียงสือได้เป็นกษัตริย์เวียดนาม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยมีสงครามกับญวนและเขมรเกือบตลอดรัชสมัย ตราดในฐานะเป็นเมืองหน้าด่าน ต้องส่งแม่ทัพนายกองและไพร่พลไปร่วมในกองทัพด้วยทุกครั้ง ครั้งที่ควรกล่าวถึงคือ ใน พ.ศ. ๒๓๓๖ เกิดจลาจลในเมืองญวน ชาวจีนในเมืองโขงอุ่นพากันหนีเข้ามาอาศัยที่เมืองจันทบุรีและเมืองตราด กรมการเมืองจันทบุรีและกรมการเมืองตราด ส่งพวกจีนเข้ามากรุงเทพฯ จึงโปรดให้เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) เป็นแม่ทัพคุมกำลังซึ่งรวมถึงกำลังคนจากจันทบุรีและตราดยกกองทัพไปตีเมืองบันทายมาศ โดยให้เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นแม่ทัพบก การเข้าโจมตีทางเรื่อนั้น บรรดาแม่ทัพนายกองของไทยเห็นเรือของญวนขวางอยู่เต็มลำคลอง ต่างพากันเกรงกลัวพากันทอดสมอเสียไม่เข้าต่อสู้ ทำให้เจ้าพระยาบดินทรเดชาต้องเข้าต่อสู้ด้วยกองกำลังทางบกแต่เพียงลำพัง และสูญเสียกำลังคนเป็นจำนวนมากและได้ลงโทษแม่ทัพนายกองซึ่งเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ถึง ๑๖ คน

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ต่อมาเมื่อเจ้าพระยาบดินทรเดชาเข้าไปอยู่ที่เมืองโจดก ได้ให้พระยาตราดคุมพลไปซ่อมแซมเรือที่ปากองจันทร์สร้างค้างไว้ที่เมืองกำปอดและเมืองกะพงโสม ซ่อมเสร็จแล้วให้ส่งเรือไปไว้ที่เมืองบันทายมาศ ประกอบกับขณะนั้นเขมรได้ส่งไพร่พลไปไถ่ชิงทหารที่คุมเรือเสปียงและแย่งชิงเรือลำเลียงเสปียงไปได้หลายลำ จึงสั่งให้หลวงกระบัตรเมืองจันทบุรี ปลัดเมืองตราดไปติดตามแย่งชิงเรือเสปียงกลับมา และในครั้งนั้นได้ให้หมื่นสิทธิสงครามคุมพลสองร้อยไปเป็นกำลังเพิ่มเติมการรบครั้งนี้ต้องสูญเสียไพร่พลเป็นจำนวนมาก แต่ด้วยความสามารถของหลวงสิทธิสงครามสามารถชิงเอาเรือกลับคืนมาได้จำนวนหนึ่ง มีการพิจารณาความดีความชอบและความผิดยกกระบัตรเมืองจันทบุรีถูกประหารชีวิต พระยาตราดถูกลงโทษให้เขียนแล้วลดยศให้ไปเป็นยกกระบัตรเมืองจันทบุรี ส่วนหลวงสิทธิสงครามให้เลื่อนเป็นปลัดเมืองตราด

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดตราดคือ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๘ โปรดให้ตั้งเกาะกง (ปัจจุบันอยู่ในประเทศกัมพูชา) ขึ้นเป็นเมืองปัจจันตคิริเขตร เพื่อเป็นเมืองหน้าด่านแทนเมืองตราด เนื่องจากมีดินแดนติดต่อกับเขมรและญวน ดังความในประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ว่า

“ขุนสารประเสริฐ รับพระบรมราชโองการไล่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า เมืองบางนางรมย์นั้น โปรดเกล้าฯ ให้เรียกเมืองประจวบคิริขันธ์ กับที่เกาะกงนั้น โปรดเกล้าฯ ให้เรียกว่า เมืองปัจจันตคิริเขตร”

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสเมืองตราดถึง ๑๒ ครั้ง และนายตันได้มารับเสด็จซึ่งต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นหลวงสลักเพชรพัฒนกิจ พร้อมทั้งได้พระราชทานตราประจำตำแหน่งและเสื้อสักหลาดแก่หลวงสลักเพชร

ตราประจำตำแหน่งหลวงสักเพชรพัฒนกิจ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในเวลานั้น ประเทศตะวันตกได้แผ่อิทธิพลเข้ามายังดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่สำคัญได้แก่ อังกฤษและฝรั่งเศส โดยเฉพาะฝรั่งเศสนั้นเกิดกรณีพิพาทกับไทยส่งผลให้ตราดเคยถูกฝรั่งเศสครอบครองอยู่ระยะหนึ่ง กล่าวคือ สาเหตุเนื่องมาจากไทยกับฝรั่งเศสขัดแย้งกันเรื่องดินแดนบริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง จนเกิดการใช้กำลังต่อสู้กันขึ้น และฝรั่งเศสได้ใช้เรือรบล่องลำอ่าวไทยเข้ามาในแม่น้ำเจ้าพระยา มีการสู้รบกันจนเกิดความเสียหายทั้งสองฝ่าย เมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ อันเรียกกันว่า วิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ ฝรั่งเศสแล่นเรือรบเข้ามาถึงสถานทูตฝรั่งเศสเป็นการขู่บังคับและเสนอให้ไทยต้องปฏิบัติตามข้อเรียกร้อง ชดใช้เงินจำนวน ๓ ล้านฟรังก์และยึดเมืองจันทบุรีไว้เป็นประกันนานถึง ๑๐ ปี ฝ่ายไทยได้เจรจาตลอดเวลา ในที่สุด ฝรั่งเศสยอมถอนกำลังจากจันทบุรี แต่กลับไปยึดเมืองตราดไว้แทน

เหตุการณ์ครั้งนี้สร้างความตื่นตกใจแก่ชาวตราดมาก บางกลุ่มตั้งใจจะอพยพหนีไปอยู่ที่อื่น การเข้ายึดครองเมืองตราด ฝรั่งเศสกำหนดให้มี เรสิดนต์ (Resident) เป็นข้าหลวงมีหน้าที่ปกครองบังคับบัญชากิจการทั้งปวงและมีอำนาจให้การพิจารณาตัดสินคดีด้วย ฝรั่งเศสมีทหารประจำการอยู่ที่เมืองตราด ๒ กองร้อย มีพนักงานเก็บภาษี พนักงานคลัง นอกจากนี้ ยังมีเจ้าพนักงานชาวเขมรที่องค์ศรีสวัสดิ์เจ้ากรุงกัมพูชาจัดส่งมาประจำคือ เจ้าเมือง และปลัด ทั้งยังมีเจ้าพนักงานชั้นรองลงมาเรียกว่า รักษาราษฎร มีหน้าที่ตรวจตราปราบปรามโจรผู้ร้าย รักษาความปลอดภัยให้แก่ประชาชนทั่วไปอีกด้วย

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การตกอยู่ในปกครองของฝรั่งเศสเป็นความขมขื่นของชาวตราดเป็นอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินวิเทโศบายจนเจรจาให้ฝรั่งเศสคืนเมืองตราดให้กับไทยได้เป็นผลสำเร็จ แต่ต้องยอมยกเมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณให้กับฝรั่งเศสเพื่อแลกเปลี่ยนกับเมืองตราด โดยตกลงทำสัญญากันเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๙ และได้จัดพิธีรับมอบเมืองตราดคืนเมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ เวลา ๐๙.๐๐ น. หลังพิธีรับมอบเมืองมีการสมโภชเมืองอย่างยิ่งใหญ่และชาวเมืองตราดได้ถือเอาวันที่ ๒๓ มีนาคมของทุกปีเป็นวันตราดรำลึก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบถึงความขมขื่นในอดีตของชาวเมืองตราด และความปิติยินดีเมื่อรับเมืองคืนจากฝรั่งเศส เมื่อเสด็จนิวัติกลับจากการเสด็จประพาสยุโรป ได้เสด็จเมืองตราดโดยเสด็จประทับที่เกาะกูด เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ และเสด็จเมืองตราด เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ หลังจากทรงรับคำถวายชัยมงคลของพระภิกษุเมืองตราดและคำถวายพระพรของราษฎรชาวเมืองตราดแล้ว มีพระราชดำรัสตอบประชาชนชาวเมืองตราดดังนี้

“ดูกรประชาชนอันเป็นที่รักของเรา ถ้อยคำซึ่งเจ้าทั้งหลายได้มอบฉันทะให้กล่าวเฉพาะหน้าเราเวลานี้เป็นที่จับใจอย่างยิ่ง

สมัยเมื่อเราต้องพลัดพรากจากเขตรแดนอันเป็นที่พึงใจซึ่งเราได้ใส่ใจบำรุงอยู่และเมื่อนึกถึงประชาชนทั้งหลายอันเป็นที่รักใคร่คุ้นเคยของเราต้องได้รับความเปลี่ยนแปลง อันประกอบไปด้วยความวิบัติไม่มากนักน้อยย่อมมีความเศร้าสลดใจเป็นอันมาก

เพราะเหตุฉนั้น ครั้นเมื่อเราได้รับโทรเลขจากเมืองตราดในเวลาที่เราอยู่ในประเทศยุโรปเป็นสมัยเมื่อเราได้มาอยู่รวมกันอีกจึงมีความยินดีอย่างยิ่ง มีความปรารถนาที่จะใคร่ได้มาแลเห็นเมืองนี้แลเจ้าทั้งหลายเพื่อจะได้ระงับความลำบากอันใดซึ่งจะเกิดขึ้นด้วยความเปลี่ยนแปลงแลเพื่อจะได้ปรากฏเป็นที่มั่นใจแก่เจ้าทั้งหลายว่าการทั้งปวงจะเป็นที่มั่นคงยืนยาวสืบไป เจ้าทั้งหลายผู้ที่ได้ละทิ้งภูมิลำเนาจะได้กลับเข้ามาสู่ถิ่นฐานแลผู้ได้ละเว้นการทำมาหากินจะได้มีใจอุตสาหะทำมาหากินให้บริบูรณ์ดังแต่ก่อนแลทวียิ่งขึ้น ซึ่งเจ้าทั้งหลายคิดเห็นว่าเราเหมือนบิดาที่พลัดพรากจากบุตรจึงรับมาหานั้น เป็นความคิดอันถูกต้องแท้ ขอให้เชื่ออยู่ในใจเสมอไป ในเบื้องหน้าดังเช่นที่คิดเห็นในครั้งนี่ว่าเราคงจะเป็นเหมือนบิดาของเจ้าเสมอตลอดไป ย่อมยินดีด้วยในเวลามีความสุข และจะช่วยปลดเปลื้องอันตรายในเวลาที่มีภัยได้ทุกซ์

บัดนี้เรามีความยินดีที่ได้เห็นเจ้าทั้งหลายมาสมทบประชุมกัน ณ ที่นี้ด้วยหน้าตาอันเบิกบาน ซึ่งเป็นพยานว่าเราได้อยู่ในประเทศที่ไกล แต่รัฐบาลของเราได้จัดการต้อนรับเจ้าทั้งหลายด้วยความเอื้อเฟื้อเป็นธรรมดาแลมีความกรุณาสมดังความปรารถนาแลคำสั่งของเราเป็นที่พอใจในความจงรักภักดีของเจ้าทั้งหลาย ทั้งในเวลาที่ผ่านมาแล้วและในเวลาปัจจุบันนี้จึงมีปรารถนาที่จะให้เมืองตราดนี้อยู่เย็นเป็นสุข สมบูรณ์และขออำนาจพรแก่พระราชราษฎรให้มีความเจริญสุขสิริสวัสดิ์ ทำมาค้าขึ้นบริบูรณ์มั่งคั่งสืบไปในภายหน้า”

จังหวัดตราดในปัจจุบัน

สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดตราด เป็นจังหวัดสุดแดนทางด้านทิศตะวันออกของประเทศไทย ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ ๑๑ - ๑๒ องศาเหนือ และลองจิจูดที่ ๑๐๒ องศาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๓๑๕ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๒,๘๖๒.๖ ตารางกิโลเมตร และเนื้อที่ตามเขตการปกครองทางทะเลประมาณ ๗,๒๕๗.๖ ตารางกิโลเมตร มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ ๑๖๕ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดอื่นและประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี และประเทศกัมพูชา
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอไทยและน่านน้ำประเทศกัมพูชา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ประเทศกัมพูชา มีเทือกเขาบรรทัดเป็นแนวกันเขตแดน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

แผนที่จังหวัดตราด

ลักษณะทางกายภาพของจังหวัดตราดมีความยาวมากกว่าความกว้าง ตอนบนและตอนกลางมีความกว้างใกล้เคียงกัน ส่วนทางใต้มีลักษณะเรียวยาวลงไป โดยส่วนที่แคบที่สุดอยู่ที่บ้านโขดทราย ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ วัดจากฝั่งทะเลถึงทิวเขาบรรทัดเป็นระยะทางเพียง ๕๐๐ เมตร

สภาพภูมิประเทศจังหวัดตราด

จังหวัดตราดมีลักษณะพื้นที่คล้ายกับจังหวัดจันทบุรี ระยอง ชลบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ภาคตะวันออกของประเทศไทย มีลักษณะเป็นเนินเตี้ยๆ โดยทั่วไป ตอนบนเป็นพื้นที่สูงและภูเขา ตอนกลางเป็นที่ราบไม่กว้างนัก และตอนใต้เป็นชายฝั่งทะเล โครงสร้างทางภูมิศาสตร์สำคัญของจังหวัดตราด มีทิวเขาบรรทัดทอดยาวตลอดจากเหนือถึงใต้ จึงเป็นบริเวณที่มีป่าทึบ มีลำน้ำต่างๆ หลายสายมีต้นน้ำจากเทือกเขา ทำให้มีความชุ่มชื้น จึงเหมาะแก่การเพาะปลูกผลไม้ ตอนใต้บางแห่งเป็นป่าชายเลน พื้นที่ในจังหวัดตราด แบ่งได้เป็นเขตใหญ่ๆ คือ

ที่ราบลุ่มน้ำ เป็นพื้นที่ตอนกลางและ
ตะวันออก มีลำน้ำหลายสาย มีความชุ่มชื้นตลอด
ปี มีความอุดมสมบูรณ์ จึงมีการทำนาใน
เขตนี้

ที่ราบบริเวณภูเขา เป็นบริเวณที่กว้าง
ขวางมาก เนื่องจากมีภูเขากระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่
มีความชุ่มชื้นมาก เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ

ที่สูงบริเวณภูเขา เนื่องจากพื้นที่ที่เป็น
ภูเขาในจังหวัดตราด มีบริเวณกว้างมาก ตั้งแต่
ตอนเหนือถึงใต้ ภูเขาเหล่านี้มีความสลับซับซ้อน
พื้นที่เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งปลูกผลไม้
ยางพารา สับปะรด และมันสำปะหลัง

ที่ราบชายฝั่งทะเล เป็นบริเวณที่น้ำ
ทะเลท่วมถึงจึงมีป่าชายเลนบางตอนมีโคลนตม
ทับถม เป็นพื้นที่เลี้ยงหอยแครง หอยแมลงภู่ และหอยนางรม และเผาถ่าน

ยางพารา

ป่าชายเลน

ทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดตราด มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และหลากหลาย ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่

ดิน ดินส่วนใหญ่ในจังหวัดตราดมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการทำการเพาะปลูก จึงมีพืชเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัดคือ พืชไร่ เช่น ข้าว กล้วย ฝรั่ง และสับปะรด

แหล่งน้ำ แหล่งน้ำสำคัญของจังหวัดตราด ได้แก่

น้ำฝน เนื่องจากพื้นที่จังหวัดตราดมีฝนตกชุกทั้งปี มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปีละ ๕,๖๙๒ มิลลิเมตร น้ำฝนจึงเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติต่อการเกษตรและการอุปโภคบริโภค

แม่น้ำ แม่น้ำสำคัญในจังหวัดตราด ได้แก่

แม่น้ำตราด เป็นแม่น้ำใหญ่ที่สุดของจังหวัด มีความยาวประมาณ ๑๕๐ กิโลเมตร เรียกชื่อแตกต่างกันตามบริเวณที่ไหลผ่าน เป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญโดยเฉพาะในช่วงที่ยังมีการใช้เรือสำเภา

แม่น้ำเวฬุ เป็นแม่น้ำแบ่งเขตแดนระหว่างจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด ส่วนที่ไหลผ่านจังหวัดตราดมีความยาวประมาณ ๒๐ กิโลเมตร

นอกจากนี้ ยังมีลำคลองต่างๆ จำนวนมาก เป็นสายน้ำเชื่อมกับแม่น้ำใหญ่ เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไป

ป่าไม้ จังหวัดตราดมีสภาพภูมิประเทศทั้งเป็นภูเขาและทะเล จึงมีป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ แบ่งได้เป็น

ป่าบก คือ ป่าดงดิบและป่าเบญจพรรณ พื้นที่ป่าสำคัญคือ บริเวณเกาะช้าง ไม่สำคัญคือ ยาง ชุมแพรง กระบาก พนอบ เป็นต้น แต่ปัจจุบันมีการทำลายป่าไม้เพื่อทำเกษตรกรรมเป็นจำนวนมาก

ป่าชายเลน เนื่องจากมีพื้นที่ติดทะเล เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น หอยชนิดต่างๆ เป็นร้านอาหาร บ้านพักตากอากาศ

แร่รัตนชาติ จังหวัดตราดเป็นพื้นที่ที่มีแร่ เช่นเดียวกับจังหวัดจันทบุรี แร่สำคัญ ได้แก่ พลอยแดง หรือทับทิมสยาม โกเมน เพทาย ไพลิน แร่รัตนชาติที่สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดตราดคือ พลอยแดง หรือทับทิมสยาม จนได้รับฉายาว่า King Ruby

แร่รัตนชาติ

สภาพภูมิอากาศ จังหวัดตราดมีภูมิอากาศแบ่งได้เป็น ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน ฝน และ หนาว เช่นเดียวกับจังหวัดอื่นในประเทศไทย แต่ฤดูหนาวของจังหวัดตราดมีระยะเวลาสั้น ฤดูร้อนอากาศไม่ร้อนมากนัก เนื่องจากมีทะเลและป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ส่วนฤดูฝน ใต้น้ำจากทะเล ประกอบกับสภาพภูมิประเทศที่มีภูเขา ป่าทึบ จึงทำให้จังหวัดตราดมีฝนตกชุกมาก เป็นจังหวัดที่มีฝนตกมากเป็นอันดับ ๒ ของประเทศไทยรองจากจังหวัดระนอง และได้รับการกล่าวขานว่าเป็นเมืองฝนแปดแดดสี่

สัญลักษณ์สำคัญประจำจังหวัด

สัญลักษณ์สำคัญของจังหวัดตราด ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของจังหวัด ได้แก่

ตราประจำจังหวัด

เป็นภาพเกาะช้าง โป๊ะ และเรือใบ มีความหมายว่า เกาะช้างเป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุดในบรรดาเกาะจำนวนมากของจังหวัดตราด เรือใบและโป๊ะ หมายถึงอาชีพการประมง ซึ่งเป็นอาชีพหลักอย่างหนึ่งของจังหวัดมาแต่สมัยโบราณ

คำขวัญประจำจังหวัด

เมืองเกาะครึ่งร้อย พลอยแดงค่าล้ำ ระกำแสนหวาน หลังอานหมาดี ยุทธนาวีเกาะช้าง สุดทางบูรพา

ต้นไม้ประจำจังหวัด

ต้นहुกวาง

ชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราด*

การศึกษาชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราดมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายถึงที่มาและความหมายของชื่อบ้านนามเมืองเบื้องต้นในภาพรวม เริ่มต้นจากคำว่า “ตราด” ซึ่งเป็นชื่อของจังหวัดในปัจจุบัน จากนั้นกล่าวถึงชื่ออำเภอ และตำบลต่างๆ ชื่อบ้านนามเมืองกับตำนานเรื่องเล่า ชื่อบ้านนามเมืองอันเนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเนื้อหาในตอนท้ายเป็นการตั้งข้อสังเกตเบื้องต้นเกี่ยวกับการอธิบายถึงที่มาและความหมายของชื่อบ้านนามเมืองที่ผ่านมาว่า อาจจะยังไม่ตรงกับข้อเท็จจริง บางครั้งเป็นการอธิบายในลักษณะลากเข้าหาความหมาย

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ตีความจากชื่ออำเภอและตำบลในจังหวัดตราด จากหนังสือทำเนียบท้องที่ของกระทรวงมหาดไทยที่พิมพ์เผยแพร่ในปีต่างๆ เช่น หนังสือทำเนียบท้องที่พุทธศักราช ๒๔๘๓ หนังสือทำเนียบท้องที่พุทธศักราช ๒๕๔๖ เล่ม ๑ และตรวจสอบรายชื่อจากหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับต่างๆ จดหมายเหตุชาวต่างชาติ หนังสือประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดตราด รายงานการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ชื่อหมู่บ้าน ตำบล ในจังหวัดตราด ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด เป็นต้น นำมาวิเคราะห์ร่วมกับชื่อสถานที่ทางภูมิศาสตร์ที่ปรากฏในแผนที่ของกรมแผนที่ทหาร มาตราส่วน ๑: ๕๐,๐๐๐ และแผนที่ของราชบัณฑิตยสถาน

ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับชื่อบ้านนามเมืองที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวบรวมค้นคว้าจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง เช่น พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รายงานการวิจัย โครงการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เฉลิมพระเกียรติฯ “ตามรอยเสด็จฯ เกาช้าง จังหวัดตราด” ของ อภิลักษณ์ เกษมผลกุล เป็นต้น

* นายบัณฑิต ลีชัยชาญ นักอักษรศาสตร์ชำนาญการ กลุ่มจารีตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ค้นคว้าเรียบเรียง

ที่มาและความหมายของคำว่า “ตราด”

ที่มาและความหมายของชื่อจังหวัด “ตราด” ยังไม่มีข้อสรุปที่แน่ชัด ในเอกสารประวัติศาสตร์สะกดแตกต่างกัน ๓ แบบ ได้แก่ “ตราข”, “ตราด”, และ “กราด”

คำว่า “ตราข” เป็นคำที่เก่าที่สุดเท่าที่ตรวจสอบได้จากเอกสารประวัติศาสตร์ ปรากฏในจดหมายเหตุนครราชสีมาที่ ๓ จ.ศ. ๑๒๐๖ (พ.ศ. ๒๓๘๗) หนังสือไปเมืองตราขว่าด้วย เกลือไม่ส่งไปเมืองพนมเปญ และจดหมายเหตุนครราชสีมาที่ ๓ จ.ศ. ๑๒๐๗ (พ.ศ. ๒๓๘๘) ใบบอกเรื่อง สืบราชการลับเมืองเขมร^๑

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พบคำว่า “ตราข” และ “ตราด” ดังปรากฏชื่อในราชกิจจานุเบกษา รัชกาลที่ ๔ ตีพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ - ๒๔๐๒^๒

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ เท่าที่ตรวจสอบจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองตราด เช่น ในราชกิจจานุเบกษา พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่าเมืองตราดสะกดว่า “ตราด”

ส่วน คำว่า “กราด” พบในหนังสือ ทำเนียบหัวเมือง ตอนที่ ๑ - ๓ ร.ศ. ๑๑๙

พระครูคุณสารพิสุทธี เล่าไว้ว่า “ตราด” เพี้ยนมาจากคำว่า “กราด” ซึ่งเป็นชื่อของต้นไม้ แต่เดิมที่ตั้งของเมืองตราดเป็นที่ราบวางเปล่า แม่น้ำบางพระได้พัดพาเอาต้นกราดมาติดที่ตอนนี้ จึงมีผู้นำมาตั้งเป็นชื่อเมือง เรียกว่า “เมืองกราด”^๓

พระราชเชมากร (ปกรณ เชมากรโรทัย) เจ้าคณะจังหวัดตราด กล่าวว่า ได้รับคำบอกเล่าจากพระผู้ใหญ่รูปหนึ่งว่า คำว่า “ตราข” เป็นภาษาเขมร หมายถึง ไม้ยาง ซึ่งเป็นไม้พื้นเมืองที่ขึ้นอยู่โดยทั่วไป ในสมัยก่อนในท้องที่จังหวัดตราดมีไม้ยางเป็นจำนวนมาก^๔

อนึ่ง มีต้นไม้นชนิดหนึ่งชื่อ “กราด” มีชื่อพื้นเมืองเรียกแตกต่างกันดังนี้ ยางกราด (ชลบุรี) ตาด (นครราชสีมา) ตรายด์ (เขมร ส่วยสุรินทร์) เหียงกราด (ราชบุรี)

^๑ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ, จดหมายเหตุ ร. ๓, ใบบอก เรื่องสืบราชการเมืองเขมร, เลขที่ ๓๔ (สมุดไทย).

^๒ ราชกิจจานุเบกษาในรัชกาลที่ ๔ (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๗. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพนายประกอบ หุตะสิงห์ ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม. ณ เมรุหลวง หน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ ๒๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗), หน้า ๗, ๒๐, ๘๕ และ ๑๓๒.

^๓ กรมศิลปากร และจังหวัดตราด, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตราด (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓. คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒), หน้า ๒๖.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

เมืองตราด คือ เมืองทุ่งใหญ่

ในพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงสยาม ฉบับบริติชมิวเซียม กล่าวถึงเหตุการณ์ในสมัยกรุงธนบุรี หลังจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตีเมืองจันทบุรีได้แล้วได้เสด็จยกทัพหลวงไปตี “บ้านทุ่งใหญ่”^๕ ซึ่งในเหตุการณ์ตอนเดียวกันในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา กล่าวว่า ได้เสด็จดำเนินทัพออกจากเมืองจันทบุรีโดยทางสถลมารคออกไป “เมืองตราด”^๖

ในหนังสือเล่าเรื่องกรุงสยาม ของสังฆราชปาลเลกัวซ์ ซึ่งได้เข้ามาอยู่ในเมืองไทยในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๓ - ต้นรัชกาลที่ ๔ และใน พ.ศ. ๒๓๘๑ ได้เดินทางไปหัวเมืองภาคตะวันออก รวมทั้งเมืองจันทบุรีและเมืองทุ่งใหญ่ กล่าวถึง ราชอาณาจักรสยามว่า แบ่งออกเป็น ๔๑ จังหวัด มีรายชื่อ “ทุ่งใหญ่” (Thung-Jai) อยู่ทางทิศตะวันออกถัดจากเมืองจันทบุรี หรือจันทบุรี ตามแผนที่ประกอบคำบรรยายปรากฏว่า ตัวเมืองตั้งอยู่ปากคลองใหญ่ ตรงข้ามเกาะกูด^๗

ชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราด

จังหวัดตราดในปัจจุบันแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๗ อำเภอ ๓๘ ตำบล ซึ่งจากการจำแนกชื่ออำเภอและตำบล สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ชื่ออำเภอส่วนใหญ่จะเป็นชื่อของตำบลด้วย ได้แก่ อำเภอ/ตำบลเขาสมิง อำเภอ/ตำบลแหลมออบ อำเภอ/ตำบลคลองใหญ่ อำเภอ/ตำบลเกาะกูด และอำเภอ/ตำบลเกาะช้าง มีเพียง ๒ อำเภอที่ชื่ออำเภอไม่ได้เป็นชื่อของตำบลคืออำเภอเมืองตราด และอำเภอบ่อไร่

๒. คำแรกของชื่อตำบลตั้งตามลักษณะภูมิประเทศ คือ แหลม อ่าว หาด เกาะ หนอง บ่อ คลอง วัง ห้วย ห้วย เขา เนิน และทุ่ง จำนวน ๒๒ ตำบล ได้แก่ ตำบลแหลมกลัด ตำบลแหลมออบ ตำบลอ่าวใหญ่ ตำบลหาดเล็ก ตำบลเกาะกูด ตำบลเกาะหมาก ตำบลเกาะช้าง ตำบลเกาะช้างใต้ ตำบลหนองเสม็ด ตำบลหนองโสน ตำบลหนองคันทรัง ตำบลหนองบอน ตำบลบ่อพลอย ตำบลคลองใหญ่ ตำบลวังกระแจะ ตำบลวังตะเคียน ตำบลห้วยน้ำขาว ตำบลห้วยแร้ง ตำบลเขาสมิง ตำบลเนินทราย และตำบลทุ่งนนทรี

^๕ “พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)” ใน **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๓** (กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๔๘๔. และ “พระราชพงศาวดารกรุงสยาม ฉบับบริติชมิวเซียม”, ใน **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๒** (กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๐.

^๖ **พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๐.

^๗ มงเซญัวร์ ปาลเลกัวซ์, **เล่าเรื่องกรุงสยาม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร (นนทบุรี : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ๒๕๒๙), หน้า ๖๕ - ๖๖ และ ๗๒.

๓. คำแรกของชื่อตำบลตั้งตามพืชพันธุ์ธรรมชาติจำนวน ๓ ตำบล ได้แก่ ตำบลสะตอ ตำบลไม่รู้ต และตำบลนนทรี

๔. คำแรกของชื่อตำบลตั้งตามชุมทาง ได้แก่ ท่าและด่าน จำนวน ๔ ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าพริก ตำบลท่ากุ่ม ตำบลท่าโสม และตำบลด่านชุมพล

๕. ชื่อตำบลที่ซ้ำกันมี ๑ ชื่อ ๒ ตำบล คือ ตำบลคลองใหญ่ อำเภอคลองใหญ่ และตำบลคลองใหญ่ อำเภอแหลมงอบ

๖. ชื่อตำบลที่ยังไม่มีความหมาย หรือไม่แน่ใจในความหมายที่แท้จริง จำนวน ๕ ตำบล ได้แก่ ตำบลตะกวด ตำบลชำราก ตำบลแสนตุ้ง ตำบลช้างทุน และตำบลประณีต

จากการเปรียบเทียบชื่อตำบลใน พ.ศ. ๒๔๖๘ พ.ศ. ๒๔๘๓ พ.ศ. ๒๕๑๒ และ พ.ศ. ๒๕๕๖ พบว่า

๑. ชื่อตำบลได้มีการเปลี่ยนชื่อมี ๒ ตำบล ได้แก่ ตำบลอ่าวญวนเปลี่ยนเป็นตำบลอ่าวใหญ่^๘ และตำบลวังแจะ เปลี่ยนเป็น ตำบลวังกระแจะ

๒. ในแต่ละช่วงเวลาจำนวนอำเภอและตำบลจะมีการเปลี่ยนแปลง มีทั้งตั้งเพิ่ม ยุบเลิก และเปลี่ยนชื่อ

ภาษาและความหมายของชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราด

เมื่อพิจารณาชื่อบ้านนามเมืองจากความหมายในภาษาไทยจากชื่อตำบลในจังหวัดตราด พ.ศ. ๒๔๖๘ พ.ศ. ๒๔๘๓ พ.ศ. ๒๕๑๒ และ พ.ศ. ๒๕๕๖ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ กลุ่มดังนี้

กลุ่มแรก เข้าใจความหมายได้ทั้งหมด

ชื่อบ้านนามเมืองในกลุ่มนี้เป็นคำในภาษาไทย และมีความหมายในภาษาไทย เช่น ตำบลเนินทราย ตำบลอ่าวใหญ่ ตำบลหนองโสน ตำบลคลองใหญ่ ตำบลบ่อพลอย ตำบลเกาะช้าง ตำบลเกาะหมาก เป็นต้น

กลุ่มที่ ๒ เข้าใจความหมายบางคำ

ชื่อบ้านนามเมืองในกลุ่มนี้ เป็นคำในภาษาไทยประสมกับคำในภาษาอื่น เช่น ตำบลแสนตุ้ง ตำบลช้างทุน ตำบลบีนนาวง เป็นต้น

^๘ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๖ วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๘๒.

กลุ่มที่ ๓ ไม่เข้าใจความหมายทั้งหมด

ชื่อบ้านนามเมืองในกลุ่มนี้ ไม่เข้าใจ หรือไม่มีความหมายในภาษาไทย เช่น ตำบล ขำราก ตำบลตะกาง เป็นต้น สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นคำในภาษาของของชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่เคยอยู่อาศัยในพื้นที่จังหวัดตราดมาก่อน ปัจจุบันยังคงตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอบ่อไร่ใกล้ชายแดนไทยกัมพูชา

กลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมในเขตอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราดเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปว่าเป็น “ชาวซอง” เช่นเดียวกับที่จังหวัดจันทบุรี แต่ความจริงแล้วเป็นชาวกะซอง และชาวขัมเร ที่มีความใกล้เคียงกับชาวซองที่จันทบุรี แต่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านภาษาและวัฒนธรรม และมีสำนึกของการเป็นคนละกลุ่ม^๙

คำว่า “ซอง” ในบทความนี้ ใช้ในความหมายว่า เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมเท่านั้น ซึ่งความจริงแล้วอาจจะเป็นชาวกะซอง หรือชาวขัมเร ซึ่งในการแยกคำศัพท์ต่างๆ ว่า คำใดเป็นคำในภาษาของ ภาษากะซอง ภาษาขัมเร หรือเป็นคำที่ใช้ร่วมกันทั้ง ๓ ภาษานั้น ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์เป็นผู้วิเคราะห์

ชื่อบ้านนามเมืองส่วนหนึ่งในจังหวัดตราดในปัจจุบันซึ่งเชื่อว่าเป็นคำในภาษาของทั้งที่เป็นชื่อหมู่บ้าน ชื่อตำบล และชื่อสถานที่ทางภูมิศาสตร์ จึงเป็นร่องรอยหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ชาวซองเคยตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไปในเขตพื้นที่จังหวัดตราดมาก่อน ซึ่งชื่อบ้านนามเมืองเหล่านี้ถ้าแปลตามหมายในภาษาไทยจะไม่มี ความหมาย ต้องอ่านเป็นภาษาของแล้วแปลเป็นภาษาไทยจึงจะได้ความหมาย เช่น^{๑๐}

บ้านขำราก มาจากภาษาซองว่า บ้านขำรียด แปลว่า บ้านตะกั่ว
บ้านตะกาง มาจากภาษาซองว่า บ้านต๊ะกาง แปลว่า บ้านเดือนหงาย
บ้านจันทิ มาจากภาษาซองว่า บ้านจันทิ แปลว่า บ้านลูกพรต
บ้านโอบยาม มาจากภาษาซองว่า บ้านโรบยาม แปลว่า บ้านกอดกันร้องไห้
บ้านตกละก มาจากภาษาซองว่า บ้านโต้ละก แปลว่า บ้านหัวไก่
คลองพืด มาจากภาษาซองว่า คลองปัด แปลว่า คลองก้านตอง
คลองระเว มาจากภาษาซองว่า คลองระเว แปลว่า คลองสะดือ
คลองระย้าง มาจากภาษาซองว่า คลองกระย้าง แปลว่า คลองทราย

^๙ คุรยละเอียดใน สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และพรสวรรค์ พลอยแก้ว. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: กะซอง และขัมเร (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๘).

^{๑๐} วันชัย รัตนพาหิระ, “ตราด จังหวัด”, สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม ๕ ชุดดักสัตว์ : เครื่องใช้ - โฉนา : การละเล่น (๒๕๔๒) : ๒๑๘๑ - ๒๑๘๒.

กลุ่มที่ ๔ ไม่แน่ใจในความหมายที่ถูกต้อง

ชื่อบ้านนามเมืองในกลุ่มนี้ เมื่อพิจารณาอย่างผิวเผินก็เป็นคำที่มีความหมายในภาษาไทย แต่ไม่แน่ใจว่าความจริงแล้วเป็นคำในภาษาไทยตามที่อธิบายกันในปัจจุบัน หรือไม่ เช่น

คำว่า “**ประณีต**” ซึ่งเป็นชื่อหมู่บ้านและตำบล ได้รับคำอธิบายว่า หมายถึงหมู่บ้านที่มีต้นไม้อุดมเป็นระเบียบเรียบร้อย ดูสวยงามดี เดิมเรียกว่า บ้านปานิด เขียนเป็นตัวอักษรว่า “ประณีต” ต่อมาเปลี่ยนเป็น “ประณีต”^{๑๑}

คำว่า “**แสนตุง**” ซึ่งเป็นชื่อหมู่บ้านและตำบล ได้รับคำอธิบายว่า เดิมเรียกว่า บ้านแสนตุม เพราะเชื่อกันว่า มีพระราชานำเงินทองมาฝังไว้ในบริเวณหมู่บ้านนี้จำนวนมากนับแสนตุม และต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “แสนตุง”^{๑๒}

ชื่อบ้านนามเมืองกับตำนานเรื่องเล่า

ตำนานปรัมปรา หรือเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราดซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมีอยู่ ๒ เรื่อง คือ ตำนานแหลมงอบเกาะช้าง และตำนานเขาสมิง ^{๑๓}

ตำนานแหลมงอบเกาะช้าง

ตำนานแหลมงอบ เกาะช้าง เป็นลักษณะคำอธิบายถึงที่มาของสถานที่ทางภูมิศาสตร์ต่างๆ เช่น เกาะ แหลม โขดหิน เป็นต้น

^{๑๑} สงวน ศรีสุข, รายงานการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ชื่อหมู่บ้าน ตำบล ในจังหวัดตราด, ๒๕๔๐, หน้า ๘๙ - ๙๐. (อรรถาธิบาย)

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔ - ๙๐.

^{๑๓} กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ได้รวบรวมนิทานชาวบ้านของจังหวัดต่างๆ โดยจัดแบ่งเป็นภาคๆ รวม ๔ ภาค ซึ่งในคำนำตอนหนึ่งกล่าวว่า “...บางเรื่องแต่งขึ้นเพื่ออธิบายความเป็นมาของชื่อภูมิประเทศบางแห่ง...” ในส่วนนิทานชาวบ้านของจังหวัดตราดอยู่ในภาคที่ ๑ มี ๕ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง เศรษฐีกับภรรยา เรื่องยอดสมิง เรื่องนางงา เรื่องปากเป็นเอก และเรื่องคนขายกา ซึ่งเนื้อหาทั้ง ๕ เรื่องไม่ได้เกี่ยวข้องกับชื่อบ้านนามเมือง ดูรายละเอียดใน กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, นิทานชาวบ้าน ภาคที่ ๑ (ธนบุรี: โรงพิมพ์อักษรเพชรมหา, ๒๕๑๓). พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนายเงิน สุขเกษม ณ เมรุวัดนิมมานรดี อำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี วันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓, หน้า ๗๑ - ๙๘.

เกาะช้าง

ตำนานแหลมงอบเกาะช้าง^{๑๔} กล่าวถึง พระโพธิสัตว์ได้มาสร้างตำหนักเลี้ยงช้าง มีช้างพลายเชือกหนึ่งเป็นจำเอยลงชื่อ อ้ายเพชร มีตาบ้าย และยายม่อม สองตายายเป็นผู้เลี้ยงช้าง ต่อมาอ้ายเพชรจำฝูงตกมันหนีเตลิดเข้าป่าไปผสมพันธุ์กับนางช้าง ตกลูกออกมา ๓ เชือก เมื่อพระโพธิสัตว์ทราบเรื่องจึงให้ติดตามจับช้างกลับมา อ้ายเพชรหนีไปจนสุดเกาะด้านทิศเหนือ ได้ว่ายนํ้าข้ามทะเลมาขึ้นฝั่งที่บ้านธรรมชาติ ลูกช้างเชือกที่หนีตามมาด้วยว่ายนํ้าไม่เป็นจึงจมนํ้าตายกลายเป็นหิน ๓ กอง อยู่บริเวณอ่าวคลองสน ชาวบ้านเรียกว่า “หินช้างสามลูก” ในขณะที่อ้ายเพชรว่ายนํ้าไปถึงกลางร่องทะเลลึกได้ถ่ายมุลไวก่กลายเป็นกองหินอยู่ตรงนั้น เรียกว่า “หินชี้ช้าง” ปัจจุบันมีกระโจมไฟ (ประภาคาร) อยู่บนหินกองนั้น

เมื่อขึ้นฝั่งแล้ว อ้ายเพชรมุ่งหน้าไปตามชายฝั่งด้านทิศใต้ ยายม่อมขณะตามช้างขึ้นฝั่งได้ตกลงไปในโคลนถอนตัวไม่ขึ้น ถึงแก่ความตายอยู่ตรงนั้น ร่างกายกลายเป็นหิน ชาวบ้านเรียกว่า “หินยายม่อม” ส่วนงอบที่ยายม่อมสวมได้หลุดลอยไปติดปลายแหลม และได้กลายเป็นหิน ชาวบ้านเรียกว่า “แหลมงอบ” พระโพธิสัตว์ให้เกณฑ์คนทำคอกดักอ้ายเพชรเกือบถึงท้ายเกาะด้านใต้ ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านแถบนี้ว่า “บ้านคอก” และเกาะซึ่งเกิดจากลิ้มและสลักที่ทำคอกนั้น เรียกว่า “เกาะลิ้ม” “เกาะสลัก” ส่วนมากเรียกรวมกันว่า “บ้านสลักคอก”

^{๑๔} กรมศิลปากร และจังหวัดตราด, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตราด, หน้า ๑๒๔ - ๑๒๕.

ฝ่ายอ้ายเพชรเมื่อเลียบชายฝั่งมาถึงท้ายเกาะ ก็คิดข้ามไปยังเกาะ พอว่ายน้ำไปได้ หน่อยหนึ่งก็ถ้ำมุลอกออกมากลายเป็น “หินกอง” เมื่ออ้ายเพชรไปถึงแล้วไม่ได้กลับเข้าคอกแต่ กลับเดินเลียบฝั่งอ้อมแหลมเข้าไปทางอ่าวด้านนอก พระโพธิสัตว์สั่งให้คนไปสกัดให้กลับมาเข้า คอก ชาวบ้านจึงเรียกที่ซึ่งไปสกัดข้างนี้ว่าสลักหน้า และเรียกหมู่บ้านบริเวณนี้ว่า “บ้านสลัก เพชร” ซึ่งหมายถึงสลักหน้าอ้ายเพชร

โดยเหตุที่เกิดความยุ่งยากนี้ พระโพธิสัตว์จึงฝังอาถรรพ์ไว้ตามเกาะต่างๆ มิให้ช้าง อาศัยอยู่อีกต่อไป นับตั้งแต่นั้นมาเกาะต่างๆ จึงไม่มีช้างอาศัยอยู่จนถึงปัจจุบัน

ตำนานเขาสมิง^{๑๕}

ตำนานเขาสมิง เป็นตำนานที่อธิบายถึงที่มาของชื่อภูเขาลูกหนึ่งว่า ที่เรียกชื่อว่า เขาสมิง เพราะเกี่ยวข้องกับวิญญาณเสื้อสมิง มีเรื่องเล่าดังนี้

ณ ดินแดนไกลโพ้นเลยจากทิวเขาเหี้ยมดียวที่กั้นดินแดนไทยและกัมพูชา มีชายหนุ่ม เชื้อชาติขอมคนหนึ่ง ชื่อ สมิง ได้ร่ำเรียนวิชาคาถาอาคมจนแก่กล้า และเพื่อทดลองวิชาที่ได้ ร่ำเรียนมาจึงได้ต่อสู้กับเสือโคร่งที่กินคนมาแล้วมากมาย สมิงพ่ายแพ้ ร่างกายแหลกเหลวยับเยิน

ภายในศาลเจ้าพ่อเขาสมิง

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕ - ๑๒๗.

ได้คมเขี้ยวของเสือโคร่ง แต่วิญญาณของสมิงก็สามารถครอบงำวิญญาณของเสือโคร่งตัวนั้นได้สำเร็จ คงความเป็นอมตะอยู่ในร่างของเสือร้าย ทุกข์ทนเหงาหงอยอยู่ในป่าลึก ร้อนเร่รอนแรมไปเรื่อยๆ นับเดือนนับปี ในที่สุดได้มาพบหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่ง ที่ผู้คนเป็นมิตร สมิงจึงได้เดินทางข้ามเกาะสบบ้าใหญ่ที่ทอดตัวข้ามฝั่งคลอง ปราบภูตผีที่ริมลานนวดข้าวด้วยรูปลักษณะของชายหนุ่มรูปงามในชุดสีดำ มีผ้าขาวม้าคาดพุง ถือได้อันใหญ่ไว้ในมือ ชาวบ้านต้อนรับสมิงอย่างอบอุ่นในวงเหล้า เมื่อทุกคนหลับไหลสมิงก็จะจากไป

ตั้งแต่ที่สมิงมาที่หมู่บ้านแห่งนี้ พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ขึ้น สมิงคอยเตือนเหตุเภทภัยล่วงหน้าที่จะเกิดกับหมู่บ้าน สมิงเป็นห่วงชาวบ้านเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน แต่สมิงกำชับไว้ว่า ห้ามตัดเกาะสบบ้าใหญ่เด็ดขาด ถ้าฝ่าฝืนสมิงจะโกรธมากและจะไม่กลับมาหาพี่น้องที่นี่อีก

แต่แล้ววันหนึ่งได้มีเรือสำเภานำสินค้ามาขายที่หมู่บ้านใหญ่ข้างบน เสือกระโคงเรือติดเกาะสบบ้า คนบนเรือสำเภาก็ช่วยกันตัดเกาะสบบ้าจนขาดเพื่อให้เรือผ่านไปได้อีกครั้ง หลังจากนั้นมาสมิงไม่เคยมาหาชาวบ้านอีกเลย

ชาวบ้านที่รักและอาลัยสมิงช่วยกันสร้างศาลเล็กๆ บนตลิ่งสูงลิ่ว มองลงไปเห็นลำน้ำเขียวครึ้มทอดยาวคดเคี้ยวอยู่เบื้องล่าง แล้วทำพิธีบวงสรวงเชิญวิญญาณของสมิงให้สิงสถิตอยู่ที่นี้

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องเล่า หรือนิทานชาวบ้าน ซึ่งมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเสือสมิงอีกเรื่องหนึ่ง กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ วรรณศิลป์กร ได้รวบรวมไว้ในหนังสือนิทานชาวบ้าน เรื่อง “ยอดสมิง” เล่าเรื่องคนกลายเป็นเสือสมิงเพราะน่าน้ำมันสมิงมาทาดัว เนื้อหาไม่ได้เชื่อมโยงกับเขาสมิงแต่อย่างใด ซึ่งในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตราด ที่ได้จัดพิมพ์ในสมัยต่อมาได้นำรวบรวมไว้ มีเนื้อเรื่องดังนี้

นายยอด เมื่ออายุ ๑๖ ปี บิดานำไปฝากให้เรียนวิชาคาถาอาคมกับสมภารใกล้ ซึ่งเป็นผู้มีวิชาสามารถเรียกเสือและใช้ให้เสือไปไหนๆ ได้ตามความประสงค์โดยใช้น้ำมันสมิงทาตัว อยู่มาวันหนึ่งขณะสมภารใกล้ได้รับนิมนต์ให้ไปฉันจังหันพร้อมกับพระลูกวัด นายยอดได้เข้าไปในห้องท่านสมภารใกล้ได้พบตลับซึ่งภายในบรรจุขี้ผึ้งสีเขียว นายยอดเข้าใจว่าเป็นขี้ผึ้งเมตตาของท่านอาจารย์ แต่ความจริงแล้วเป็นน้ำมันสมิง ซึ่งใครนำมาทาดัวก็จะกลายเป็นเสือสมิงไปทันที นายยอดนำมาทาคิ้วทาปาก ทันใดนั้นเกิดขนขึ้นตามตัวเป็นสีเหลืองๆ ดำๆ นายยอดได้กลายเป็นเสือสมิงกระโจนหายเข้าไปในป่า

เมื่อสมภารใกล้กลับมาถึงวัดไม่เห็นนายยอด เรียกก็ไม่มาขึ้นรับ จึงได้เข้าไปในกุฏิ เห็นประตูห้องเปิดอยู่และตลับน้ำมันสมิงเปิดทิ้งไว้ ท่านจึงรู้ว่านายยอดได้กลายเป็นเสือสมิงไปแล้ว สั่งให้พระลูกวัดไปตามบิดาของนายยอดมาและได้เล่าความจริงให้ฟัง ท่านสมภารใกล้สั่งพระลูกวัด

และพ่อนายยอดว่า ท่านจะไปตามนายยอด หากมีเสือมาที่วัดให้ใช้ไม้คานตีเสือนั้น แล้วท่านก็ใช้น้ำมันสมิงทาตัวกลายเป็นเสือใหญ่มากลัววิ่งเข้าป่าไป

หลังจากนั้นประมาณ ๖ เดือน เวลาเย็นวันหนึ่งมีเสือหางสั้นซึ่งแปลกกว่าเสือธรรมดา ๒ ตัวมาที่วัด แต่พระลูกวัดไม่กล้าเอาไม้คานตีเสือนั้นตามคำสั่งของท่านสมภาร พระลูกวัดจึงไปตามบิดานายยอดบิดานายยอดเชื่อว่า เสือสองตัวนั้นคือลูกชายและท่านสมภารใกล้จึงใช้ไม้คานตีตัวละ ๑ ที ทันใดนั้นชนตามตัวก็หลุดร่วง กลายร่างเป็นคนดังเดิม ยังคงเหลือเฉพาะหางที่ยังคงอยู่ สมภารใกล้ได้เล่าให้บิดานายยอดฟังว่า ท่านออกเดินทางตามหานายยอด ๗ วัน จึงได้พบเสือป่า ถามได้ความว่า สมิงยอดได้ข้ามเขาไปเมื่อ ๒ - ๓ วันแล้ว ได้เดินทางต่อไปถึงเขาลูกหนึ่งหลังเขาเป็นที่ราบมีหมู่บ้านตั้งอยู่ ได้พบสมิงยอดกำลังกินหมูชาวบ้านอยู่ เมื่อสมิงยอดเห็นอาจารย์ก็วิ่งหนี ท่านก็วิ่งตามไปพร้อมเสือป่าตัวอื่นไปทัน ณ ถ้ำแห่งหนึ่ง ท่านให้เสือป่าเฝ้าปากถ้ำ ท่านเข้าไปกัดสมิงยอดเสียหลายแห่งจนในที่สุดสมิงยอดยอมแพ้ จึงพากันเดินทางกลับมาวัดใช้เวลา ๖ เดือน นับว่าโชคดีที่สมิงยอดไม่กินเนื้อมนุษย์ เพราะถ้ากินเนื้อมนุษย์แล้วสมิงยอดคงไม่ยอมกลับมาย่างๆ และจะดุร้ายมากกว่านี้ เมื่อนายยอดกลายเป็นคนแล้วมีแผลตามตัวหลายแห่ง และที่ก้นของเขามีหางงอกออกมายาวหนึ่งคืบ จึงเป็นที่สนใจของชาวบ้านโดยทั่วไป

นอกจากตำนานเรื่องเล่า ๒ เรื่องดังกล่าวในข้างต้นแล้ว สถานที่สำคัญบางแห่งในจังหวัดตราด ยังมีเรื่องเล่าที่เป็นการอธิบายถึงที่มาของชื่อสถานที่นั้นๆ ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์เหนือธรรมชาติ หรือ อ้างอิงกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เล่าสืบต่อกันมา เช่น วัดบุปผาราม

วัดบุปผาราม เหตุที่ได้ชื่อว่าวัดบุปผาราม มีเรื่องเล่าว่า ในขณะที่จะสร้างวัดนั้น ผู้ที่เดินทางมาตรวจพื้นที่ได้มาถึงเนินเขาแห่งนี้ และได้พิจารณาภูมิประเทศ ซึ่งเป็นเนินเขาขนาบเมืองตราด เห็นเมืองตราดอยู่เชิงเขา มีภูมิทัศน์อันสวยงามเป็นชัยมงคล ในขณะที่คนเหล่านั้นกำลังตรวจพื้นที่อยู่นั้นก็ได้กลิ่นหอมของดอกไม้จรรจายไปทั่ว แต่ไม่พบว่ากลิ่นหอมนั้นมาจากที่ใด จึงเกิดความศรัทธาอย่างสูง และควรสร้างวัดขึ้น ณ ที่นี้ ให้วีจิตรสวยงาม แล้วให้นามว่า วัดบุปผาราม ตามศุภนิมิตนั้น^{๑๖}

^{๑๖} กองโบราณคดี, กรมศิลปากร, จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย ชุดที่ ๐๐๒ เล่มที่ ๒ วัดบุปผาราม จังหวัดตราด (กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๙. อ้างถึง นิพนธ์ พุทธิปราณ, ที่ระลึกงานทอดกฐินวัดบุปผาราม (วัดปลายคลอง) จังหวัดตราด ๒๔ ตุลาคม ๒๕๒๔, หน้า ๔.

บริเวณวัดบุปผาราม

นอกจากนี้ วัดบุปผารามยังมีชื่อเรียกอื่นๆ อีก ได้แก่ วัดปลายคลอง ตามชื่อหมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่ปลายคลองบางพระ วัดเนินหย่อง เพราะเนินเขาที่ตั้งวัดแห่งนี้มีต้นหย่องมาก และวัดใหม่ แต่ยังไม่ทราบเหตุผลว่า ทำไมจึงได้ชื่อว่าวัดใหม่^{๑๗}

ชื่อบ้านนามเมืองอันเนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชื่อพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราดส่วนหนึ่งเป็นชื่อที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานเมื่อครั้งเสด็จประพาสเกาะช้าง ได้แก่ วัดวิชคามคชทวีป เขารัษฎัญ แก่งทรงลุย

วัดวิชคามคชทวีป เป็นนามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทาน แก่วัดสลักคอกเมื่อคราวที่ราษฎรขอให้พระองค์ทรงประทับรอยพระบาทลงบนที่สำหรับสร้างพระอุโบสถ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙ - ๑๐.

อุโบสถวัดwachakomchatri

คำว่า “วัช” หรือ วชะ เป็นคำภาษาบาลี แปลว่า คอกสัตว์^{๑๘} “คาม” เป็นคำภาษาบาลี แปลว่า บ้าน, หมู่บ้าน^{๑๙} คำว่า “คช” เป็นคำภาษาบาลี และสันสกฤต แปลว่า ช้าง, ช้างพลาย^{๒๐} และ คำว่า “ทวีป” เป็นคำภาษาสันสกฤต ซึ่งภาษาบาลีใช้คำว่า “ทิว” แปลว่า เกาะ^{๒๑} ดังนั้นนาม “วัชคามคชทวีป” จึงอาจแปลได้ความว่า หมู่บ้านที่มีคอกสัตว์แห่งเกาะช้าง ซึ่งเข้าใจว่า นามพระราชทานนี้คงได้รับอิทธิพลจากตำนานเกาะช้างที่หลวงสลักเพชรพัฒนกิจ (ต๋น) เล่าถวาย^{๒๒}

ภายในอุโบสถวัดwachakomchatri

^{๑๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๕๘.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๕.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๓.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐๗.

^{๒๒} อภิลักขณ์ เกษมผลกุล, โครงการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เฉลิมพระเกียรติฯ “ตามรอยเสด็จฯ เกาะช้าง จังหวัดตราด” (ม.ป.ท.: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, ๒๕๔๘), หน้า ๓๗๔ - ๓๗๕.

เขารัษฎา เป็นนามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จประพาสเกาะช้างครั้งที่ ๙ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ นามนี้ได้จากการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทหารผูกธงเป็นเครื่องหมาย

แก่งทรงลุย เป็นนามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเมื่อครั้งเสด็จประพาสเกาะช้าง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ สันนิษฐานว่า อยู่บริเวณ จปร. ที่ ๒ น้ำตกธารมะยม

พระปรมาภิไธยย่อ วปร. ร.ศ. ๑๓๐ ที่น้ำตกธารมะยม

ชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นอกจากนามพระราชทานแล้ว ที่เกาะช้างยังมีชื่อสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ ท่งปะรำ ห้างเสด็จ ท่าสวนหลวง ทางหลวง

ท่งปะรำ อยู่ที่ดินใหม่ บริเวณใกล้กับสถานีตำรวจอำเภอเกาะช้าง ปัจจุบันเป็นสวนทุเรียนในอดีตเคยเป็นไร่พริกไทยของพระประเสริฐวานิช หรือเจ้าสัวเส็ง เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสธารมะยม กรมการเมืองได้สร้างพลับพลาถวาย ณ บริเวณนี้ ในเวลาต่อมาจึงได้ชื่อว่า “ท่งปะรำ”

ห้างเสด็จ คือห้างของธารน้ำบริเวณบ้านสลักเพชร บริเวณธารน้ำหลังบ้านของผู้ใหญ่ประคอง สุขสิงห์ มีเรื่องเล่าว่า เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ บ้านสลักเพชรได้ทรงนำที่หรงน้ำนี้ จึงได้ชื่อว่า “ห้างเสด็จ”

ท่าสวนหลวง อยู่ที่ดินเก่า เดิมเป็นพื้นที่ของหลวงราชพันไมตรี ชาวบ้านเรียกว่า “หลวงราชฯ” ซึ่งหลวงราชฯ สร้างบ้านอยู่ในบริเวณดังกล่าว เป็นเรือนไม้สักทั้งหลัง ปัจจุบันเป็นพื้นที่ของกองทัพเรือ ที่ได้ชื่อว่า ท่าสวนหลวงนี้ สันนิษฐานว่า เป็นท่าเทียบเรือของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อเสด็จประพาสเกาะช้าง

ทางหลวง เป็นทางเล็กๆ ที่มีหินเรียงเป็นทางขึ้นเขาธารมะยม กรมการเมืองเกณฑ์ชาวเกาะช้างและชาวเมืองจากบนฝั่งมาช่วยกันทำทางขึ้นเพื่อรับเสด็จ เล่ากันว่า เป็นทางเดินสำหรับให้ทหารแบกเสลี่ยงนำพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นไปบนยอดเขาธารมะยม จึงเรียกกันในสมัยต่อมาว่า “ทางหลวง”

ข้อสังเกตเบื้องต้นเกี่ยวกับการอธิบายความหมายชื่อบ้านนามเมือง

ในการอธิบายที่มาและความหมายชื่อบ้านนามเมืองจังหวัดตราดที่ผ่านมา มีข้อสังเกตเบื้องต้น ๒ ประเด็น ได้แก่ ความหมายของชื่อบ้านนามเมืองเปลี่ยนแปลงไป และความหมายที่ไม่เข้าใจในปัจจุบัน

ความหมายของชื่อบ้านนามเมืองเปลี่ยนแปลงไป

ชื่อบ้านนามเมืองบางชื่ออาจจะเป็นชื่อเก่าแก่ที่ตกทอดมาจากอดีต ซึ่งความหมายของคำที่ตกทอดมานั้น ในปัจจุบันความหมายได้เคลื่อนที่จากความหมายเดิม เมื่อใช้ความรู้ความเข้าใจในปัจจุบันมาอธิบายถึงความหมายและที่มาของชื่อบ้านนามเมืองที่ตกทอดมาจากอดีต ก็อาจจะคลาดเคลื่อนจากความหมายที่แท้จริง เช่นคำว่า ท่าพริก

ท่าพริก

“ท่าพริก” เป็นชื่อวัด, หมู่บ้าน และตำบล มีเรื่องเล่าว่า บ้านท่าพริกเป็นหมู่บ้านที่ตั้งมานานกว่า ๕๐๐ ปี มีคลองใหญ่ไหลผ่านหลายหมู่บ้าน ได้แก่ บ้านตรอกแซง บ้านคลองนา บ้านท่ากระดาน มีเรือนำสินค้ามาทำการค้าขายกับชาวบ้าน มีที่สำหรับจอดเรือขนถ่ายสินค้า พื้นที่ตรงนั้นเป็นที่สูงน้ำท่วมไม่ถึง มีต้นพริกขึ้นขึ้นชุกชุมทั้งปี คนทั่วไปจึงเรียกกันว่า “ท่าพริก” เมื่อตั้งหมู่บ้านจึงเรียกว่า “บ้านท่าพริก” ^{๒๓}

ถ้าบ้านท่าพริกเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่ตั้งมานานกว่า ๕๐๐ ปี ตามเรื่องเล่าถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านดังกล่าวข้างต้นจริง ความหมายของคำว่า “พริก” ในชื่อหมู่บ้านก็น่าจะหมายถึง พริกชี้ฟ้าตามความหมายในปัจจุบัน แต่คำว่า “พริก” หมายถึง “พริกไทย” ดังปรากฏหลักฐานว่า คนในสมัยอยุธยาเรียกพริกไทยว่า “พริก” ^{๒๔} และยังคงเหลือร่องรอยอยู่ในภาษาไทยถิ่นใต้ที่ยังคงเรียกพริกไทยว่า “พริก” ^{๒๕}

ความหมายที่ไม่เข้าใจในปัจจุบัน

จากการศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราดพบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจประเด็นหนึ่ง คือ ชื่อบ้านนามเมืองส่วนหนึ่งเป็นชื่อที่คนในปัจจุบันไม่เข้าใจความหมายว่า หมายถึงอะไร บางชื่อไม่สามารถสันนิษฐานได้ แต่ก็มีบางชื่อที่ผู้รู้ในท้องถิ่นได้พยายามศึกษาหาความหมาย และสันนิษฐานความหมายที่แท้จริงไว้ที่แตกต่างกันไป เช่น คำว่า “จันทิ” ในชื่อบ้านจันทิ คลองจันทิ คำว่า “พิด” ในชื่อ คลองพิด และบ้านพิด

คำว่า “จันทิ” ในบ้านจันทิ, คลองจันทิ

ความหมายของชื่อบ้านจันทินั้น มีผู้ได้ให้ความหมายไว้ ๒ ความหมาย ได้แก่

^{๒๓} สงวน ศรีสุข, รายงานการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ชื่อหมู่บ้าน ตำบล ในจังหวัดตราด, ๒๕๔๐, หน้า ๖๐ - ๖๑. (อัคราเน)

^{๒๔} “สัญญาไทย-ฝรั่งเศส ครั้นสมเด็จพระนารายณ์แห่งลือออกพระวิสุทธิสุนทร”, ใน ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาควิชา ๑ (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๐. คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี พิมพ์จำหน่ายเพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ทางวิชาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี ของชาวไทยสมัยอยุธยา), หน้า ๑๕, ๑๖.

^{๒๕} ดูรายละเอียดใน บัณฑิต ลัวชัยชาญ, “พริกไทยในประวัติศาสตร์ไทย”, ศิลปการ ๒ (มีนาคม - เมษายน ๒๕๔๕) : ๒๙ - ๓๕.

ความหมายแรก หมายถึง หมู่บ้านที่มีผลมะพร้าวเป็นกะทิเป็นจำนวนมาก โดยกล่าวว่า บ้านจันทิเป็นหมู่บ้านที่ตั้งมาประมาณ ๑๐๐ ปีเศษ ชื่อของหมู่บ้านตั้งตามสภาพหมู่บ้านที่มีสวนมะพร้าวเป็นจำนวนมากตามชายคลอง ผลมะพร้าวส่วนใหญ่เป็นผลมะพร้าวกะทิ แตกต่างกับมะพร้าวในหมู่บ้านอื่นซึ่งเป็นมะพร้าวธรรมดา จากการที่หมู่บ้านนี้มีมะพร้าวกะทิเป็นจำนวนมากเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป จึงตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านจันทิ” คำว่า “จัน” น่าจะมาจากคำว่า “จาว” หรือ “จัน” ของมะพร้าว ต่อมากลายเสียงเป็น บ้านจันทิ ^{๒๖}

ความหมายที่ ๒ กล่าวแต่เพียงว่า คำว่า “จันทิ” เป็นคำในภาษาของ แปลว่า ลูกพรود ^{๒๗} ซึ่งจากการตรวจสอบชื่อสถานที่ในแผนที่มาตราส่วน ๑: ๕๐,๐๐๐ ของกรมแผนที่ทหาร พบร่องรอยหลักฐานที่น่าสนใจว่า “จันทิ” น่าจะเป็นคำในภาษาของ หมายถึง ลูกพรود

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายหนึ่งของคำว่า “พรود” ไว้ว่า กระทุ หมายถึง ชื่อไม้พุ่มชนิด *Rhodomyrtus tomentosa* Wight ในวงศ์ Myrtaceae ขึ้นชุมตามป่าโปร่งทางปักษ์ใต้ ใบหนา สีเขียวแก่ ออกเป็นคู่ๆ ตามกิ่ง บางที่ออกเป็น ๓ ใบจากข้อเดียวกัน ด้านล่างของใบมีขนที่บึบ สั้นๆ ออกดอกสีชมพู สันฐานคล้ายดอกกุหลาบลาขนาดเล็กๆ ออกตามง่ามใบ ดอกเดี่ยว หรือเป็นช่อ ๒ - ๓ ดอกก็มี ผลกลม เมื่อสุกสีดำ กินได้ มีรสหอมหวาน, ทุพรود พลวดใหญ่ หรือพลวดกินลูกก็เรียก ^{๒๘}

ในแผนที่ของกรมแผนที่ทหารมาตราส่วน ๑: ๕๐,๐๐๐ ปรากฏชื่อสถานที่ซึ่งลงท้ายด้วยคำว่า “จันทิ” หลายชื่อ เช่น คลองจันทิ บ้านจันทิ และเป็นที่น่าสังเกตว่า บริเวณด้านตะวันออกของบ้านจันทิ ซึ่งอยู่ด้านทิศใต้ของคลองจันทิประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ในแผนที่ระบุชื่อว่า “บ้านหนองพรอด” ^{๒๙} จึงอาจเป็นไปได้ว่า “พรอด” ในชื่อบ้านหนองพรอด ก็คือคำว่า “พรود” ซึ่งหมายถึง “จันทิ” ในภาษาของนั่นเอง

^{๒๖} สงวน ศรีสุข, รายงานการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ชื่อหมู่บ้าน ตำบล ในจังหวัดตราด, ๒๕๔๐, หน้า ๖๔. (อัสสัณ).

^{๒๗} วันชัย รัตนพาหิระ, “ตราด จังหวัด”, สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง ๕ ชุดดึกสัตรี : เครื่องใช้ - โฉนา : การละเล่น (๒๕๔๒) : ๒๑๘๒.

^{๒๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓, ๗๖๐.

^{๒๙} กรมแผนที่ทหาร, แผนที่ระหว่าง 5533 IV ลำดับชุด L7017 พิมพ์ครั้งที่ 2-RTSD.

คำว่า “พืด” ในบ้านทุ่งพืด, บ้านคลองพืด

ในแผนที่ของกรมแผนที่ทหารมาตราส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐ ปรากฏชื่อสถานที่ที่ลงท้ายด้วยคำว่า “พืด” หลายแห่ง เช่น คลองพืด หนองพืดล่าง หนองพืดบน บ้านทุ่งพืด บ้านปากพืด เป็นต้น ซึ่งคำว่า “พืด” นี้ ผู้รู้กล่าวว่า เป็นคำในภาษาซอง แต่มีความหมายแตกต่างกัน ๓ ความหมาย

ความหมายแรก คำว่า “พืด” สันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจาก “พืด” ในคำภาษาซอง แปลว่า ดงเสียดู บ้านคลองพืด หมายถึง หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมคลองมีเสียดูชุม^{๓๐}

ความหมายที่ ๒ คำว่า “พืด” มาจากภาษาซอง แปลว่า “หาย” มีเรื่องเล่าว่า เมื่อก่อนนี้ใครที่นำสัตว์ไปเลี้ยงในทุ่งของหมู่บ้านสัตว์เหล่านั้นจะหายไปหมด โดยไม่ทราบสาเหตุ เช่น เคยมีชาวบ้านนำควายเข้าไปเลี้ยงในทุ่ง ปรากฏว่าควายหายไปทั้งฝูง ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านทุ่งพืด”

ความหมายที่ ๓ มาจากคำว่า “ปืด” ในภาษาซอง แปลว่า ก้านตอง คลองพืด จึงแปลว่า คลองก้านตอง ซึ่งในความหมายนี้ ก็อาจจะสอดคล้องกับชื่อหมู่บ้านที่อยู่ด้านใต้ลงมาที่มีชื่อเป็นภาษาไทยว่า “บ้านแหลมตอง” “บ้านห้วงตอง”

อย่างไรก็ดี ในรายงานการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ชื่อหมู่บ้าน ตำบล ในจังหวัดตราด กล่าวถึงบ้านทุ่งพืดว่า เดิมหมู่บ้านแห่งนี้เต็มไปด้วยพืชภัยต่างๆ มีทั้งสัตว์ดุร้าย ไข้ป่า (ยุง) และยังมีบุคคลที่ใช้คาถาอาคม หรือไสยศาสตร์อีกด้วย ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านทุ่งพิษ” และเรียกเพี้ยนมาเป็น “บ้านทุ่งพืด” ในปัจจุบัน

^{๓๐} สงวน ศรีสุข, รายงานการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ชื่อหมู่บ้าน ตำบล ในจังหวัดตราด, ๒๕๔๐, หน้า ๔๐. (อัคราณา)

สรุป

ถึงแม้ว่าที่ผ่านมาได้มีความพยายามในการอธิบายถึงที่มาและความหมายของชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราด แต่การศึกษาใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นหลัก ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีคุณลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องนั้นๆ ที่ผู้สัมภาษณ์จะต้องเลือกใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ให้เหมาะสมกับเรื่องที่ต้องการศึกษา การศึกษาเรื่องราวของอดีตอย่างเช่นชื่อบ้านนามเมือง บางชื่อเป็นชื่อเก่าแก่ที่ตกทอดมายาวนานนับร้อยปี ย่อมจำเป็นที่จะต้องนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปตรวจสอบกับเอกสารหลักฐานต่างๆ เนื่องจากภาษามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น บางคำมีรูปเปลี่ยนไปจากเดิม บางคำเสียงเปลี่ยนแปลงไป บางคำมีความหมายกลับตรงกันข้าม บางคำเคลื่อนที่จากความหมายเดิม เป็นต้น

เพราะฉะนั้น หากไม่มีการตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับหลักฐานอื่นๆ จะทำให้คำอธิบายถึงที่มาและความหมายของชื่อบ้านนามเมืองอาจจะคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ดังกรณีคำอธิบายถึงที่มาและความหมายของ “ตำบลท่าพริก” ดังที่กล่าวในข้างต้น

การศึกษาชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราดในครั้งนี้ ทำให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาของผู้คนและถิ่นฐานบ้านเมืองของจังหวัดตราดที่ยังเหลือร่องรอยให้เห็นในชื่อบ้านนามเมืองได้ในระดับหนึ่ง พบว่า ชื่อบ้านนามเมืองหลายชื่อได้เปลี่ยนแปลงไป สาเหตุที่สำคัญน่าจะมาจากความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคนและสังคม ทำให้คนในปัจจุบันเข้าใจผิดในเรื่องที่มาของชื่อบ้านนามเมืองต่างๆ จึงมีความพยายามที่จะอธิบายความหมายของชื่อบ้านนามเมืองส่วนหนึ่งในลักษณะลากเข้าหาความหมาย

นอกจากนี้ ยังพบว่า เมื่อพิจารณาชื่อบ้านนามเมืองบางชื่อในจังหวัดตราด ชวนให้สงสัยในความหมายที่แท้จริงว่า มีความหมายอย่างไร เช่น

“เวหุ” ซึ่งเป็นชื่อน้ำสายสำคัญสายหนึ่งในภาคตะวันออก เป็นแม่น้ำที่ใช้แบ่งเขตแดนอำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรีกับจังหวัดตราด ตามรูปศัพท์คำว่า “เวหุ” หมายถึง ไม้ไผ่^{๓๑} ชาวจันทบุรีและชาวตราดเรียกแม่น้ำสายนี้ว่า “แม่น้ำเวน” ในพระราชนิพนธ์ระยะทางเสด็จประพาสจันทบุรี ปีชวด จุลศักราช ๑๒๓๘ (พ.ศ. ๒๔๑๙) ทรงกล่าวถึงแม่น้ำเวหุว่า

^{๓๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๘๗.

“...ที่นี่เป็นปากน้ำเมืองขลุง เขาเรียก ปากน้ำเวน มีเกาะจิกอยู่ตรงหน้าเหมือนลับแล มีเกาะเล็กอีก ๒ เกาะ ติดกันไป...”^{๓๒}

ถึงแม้ว่า ตามหลักการออกเสียงในภาษาไทยจะออกเสียงคำว่า “เวฬุ” ว่า “เวน” อย่างคำว่า เมรุ, พระสุเมรุ, พยาธิ, ปฐมสมโพธิ ซึ่งออกเสียงว่า เมน, พระ-สุ-เมน, พะ-ยาด, ปะ-ถม-สม-โพธ ตามลำดับ แต่ก็ชวนให้สงสัยว่า ชื่อแม่น้ำที่ออกเสียงว่า แม่น้ำเวน นี้ อาจจะเป็นคำในภาษาพื้นถิ่นดั้งเดิมของผู้คนแถบนี้ ต่อมาผู้รู้ในสมัยหลังเขียนชื่อแม่น้ำสายนี้ว่า “แม่น้ำเวฬุ”

หากมีการศึกษาถึงที่มาและความหมายของชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดตราดอย่างจริงจังโดยใช้หลักฐานต่างๆ อย่างรอบด้านจะทำให้เห็นถึงการคลี่คลายขยายตัว และการเคลื่อนไหวของผู้คนและบ้านเมืองของจังหวัดตราดได้ชัดเจนขึ้น อันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้เพื่อให้รู้จักตนเองและผู้อื่น อีกทั้งเป็นเสน่ห์และสีสันในการท่องเที่ยวจังหวัดตราดอีกด้วย

แม่น้ำเวฬุ

^{๓๒} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี และอักษรานุกรมภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรี (พระนคร: บริษัท การพิมพ์ไทย จำกัด, ๒๔๘๔. พระยามโหสถศรีพิพัฒน์ พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพคุณแม่เลื่อนกลอง แก้วกล้า ณ เมรุสุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๔), หน้า ๓๗.

ยุทธนาวีเกาะช้าง*

เหตุการณ์ “ยุทธนาวีเกาะช้าง” เป็นการรบทางเรือครั้งสำคัญและเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมากที่สุดในประวัติศาสตร์กองทัพเรือ หรืออาจจะมากที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทย ก็ว่าได้ ผลพวงของยุทธนาวีนั้นทำให้กองกำลังฝ่ายไทยเสียหายอยู่ไม่น้อย ประกอบด้วยทหารหาญที่ต้องเสียชีวิตเป็นชาติพลี แต่สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การธำรงไว้ซึ่งดินแดนและอธิปไตยของชาติ รวมทั้งเป็นการประกาศให้นานาชาติรู้ถึงการรบที่เข้มแข็งของกองทัพเรือไทย

การเดินขบวนเรียกร้องของนิสิตนักศึกษาและประชาชน

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ร่วมปฏิญาณตน
ต่อพระแก้วมรกตในการเรียกร้องดินแดนคืน
วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๓
หน้ากระทรวงกลาโหม

* นายชนานัน นัยสินธุ์ นักอักษรศาสตร์ปฏิบัติการ กลุ่มจารีตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ค้นคว้าเรียบเรียง

การสู้รบบริเวณเกาะช้างเป็นผลสืบเนื่องมาจากกรณีพิพาทอินโดจีนระหว่างไทยและฝรั่งเศส ซึ่งอยู่ในช่วงที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ กำลังดำเนินไป โดยในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ เมื่อฝรั่งเศสกำลังจะเปิดฉากทำสงครามกับเยอรมัน จึงมุ่งหวังให้เหตุการณ์ทางอินโดจีนซึ่งเป็นดินแดนอาณานิคมของฝรั่งเศสมีความสงบเรียบร้อย ฝรั่งเศสจึงติดต่อประสานมาถึงทางการไทย เพื่อทำสัญญาว่าจะไม่รุกรานหรือเกิดข้อขัดแย้งกันในเขตอินโดจีนฝรั่งเศส รัฐบาลไทยในขณะนั้นยินยิตรับข้อตกลงดังกล่าว ทว่า ได้ยื่นข้อเรียกร้องให้ทำการปรับปรุงเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างไทยกับดินแดนอาณานิคมของฝรั่งเศสขึ้นใหม่ ให้ถูกต้องตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ รวมทั้งขอให้ฝรั่งเศสคืนดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่ยึดไปจากเหตุการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ คืนแกไทย (ดินแดนเหล่านนั้นได้แก่ เสียมราฐ พระตะบอง จำปาศักดิ์ เป็นต้น) ในประเด็นการปักปันเขตแดน รัฐบาลไทยให้ถือแนวร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์ตามหลักสากล ซึ่งผลปรากฏว่า รัฐบาลฝรั่งเศสสมัยวียีซีไม่ยอมรับข้อเรียกร้องของไทย

บริบทแวดล้อมภายในประเทศขณะนั้นเป็นไปอย่างเข้มข้น ในวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ เหล่านิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง รวมทั้งประชาชนทั่วไปร่วมกันเดินขบวนเรียกร้องให้รัฐบาลต่อสู้เอาดินแดนคืนจากฝรั่งเศส จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารสูงสุดขณะนั้นได้ออกมากล่าวปราศรัยแก่นิสิตนักศึกษาและประชาชนที่เดินขบวนบริเวณหน้าตึกกระทรวงกลาโหม และมีการปฏิญาณตนต่อพระแก้วมรกตในการเรียกร้องดินแดนคืน ในวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ มีการเดินขบวนใหญ่ของประชาชนจำนวนถึงกว่า ๕๐,๐๐๐ คน ในระยะนี้ การเจรจาระหว่าง ๒ รัฐบาลก็ดำเนินต่อเนื่องไป แต่ดูจะไม่เป็นผลนัก เมื่อมีรายงานว่า ฝรั่งเศสได้ส่งกำลังเพิ่มเติมมาประชิดแนวชายแดนที่ติดกับไทย กระทั่งในที่สุด การปะทะกันประปรายตามแนวชายแดนของทั้ง ๒ ฝ่ายก็เริ่มขึ้นในกลางเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ทางการไทยจึงได้แต่งตั้งหน่วยทหารเพื่อรับกับสถานการณ์ที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้นโดยเฉพาะกองทัพบูรพา กองทัพอีสาน และกองพลสนามอิสระ

เรือหลวงธนบุรี

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นจุดเริ่มสำคัญของการใช้กำลังทหารอย่างเต็มรูปแบบทุกเหล่าทัพ เมื่อฝรั่งเศสโจมตีดินแดนไทยก่อน โดยส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดที่จังหวัดนครพนม จากนั้น กองทัพเรือไทยได้จัดส่งกำลังพลไปประจำการป้องกันพื้นที่ตำบลคลองใหญ่ จังหวัดตราด ซึ่งเป็นชายแดนสุดทางตะวันออก ติดกับพื้นที่ของอินโดจีนฝรั่งเศส โดยมีกำลังทางเรือ ๑ หมวด ในบังคับบัญชาของนาวาโท หลวงพร้อม วีรพันธุ์ เข้าตั้งกำลังพร้อมปฏิบัติการอยู่บริเวณเกาะช้าง ประกอบด้วย

๑. เรือหลวงธนบุรี ซึ่งเป็นเรือยามฝั่ง ระบายขับน้ำ ๒,๒๐๐ ตัน ติดปืน ๘ นิ้ว ๔ กระบอก ปืน ๓ นิ้ว ๔ กระบอก ทหารประจำเรือ ๒๒๗ นาย

๒. เรือหลวงสงขลา ซึ่งเป็นเรือตอร์ปิโด ระบายขับน้ำ ๔๗๐ ตัน ติดปืน ๓ นิ้ว ๓ กระบอก ตอร์ปิโด ๖ ท่อ ทหารประจำเรือ ๙๗ นาย

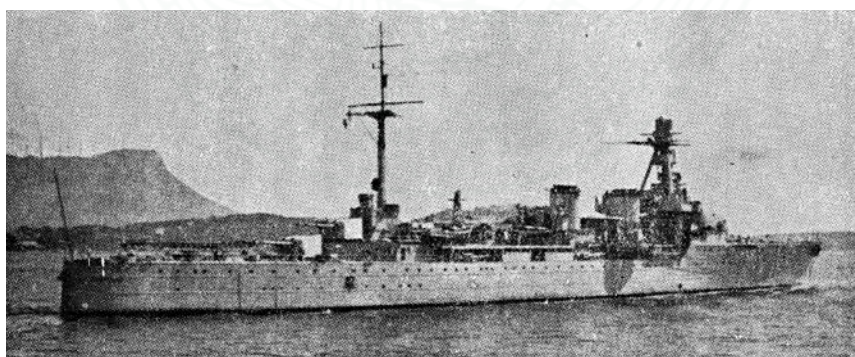
๓. เรือหลวงชลบุรี เป็นเรือตอร์ปิโดและระบายขับน้ำเท่ากับเรือหลวงสงขลา

๔. เรือหลวงระยอง เป็นเรือตอร์ปิโดและระบายขับน้ำเท่ากับเรือหลวงสงขลา

๕. เรือหลวงหนองสาหร่าย ระบายขับน้ำ ๔๖๐ ตัน

๖. เรือหลวงเทียนอุทก ระบายขับน้ำ ๕๐ ตัน

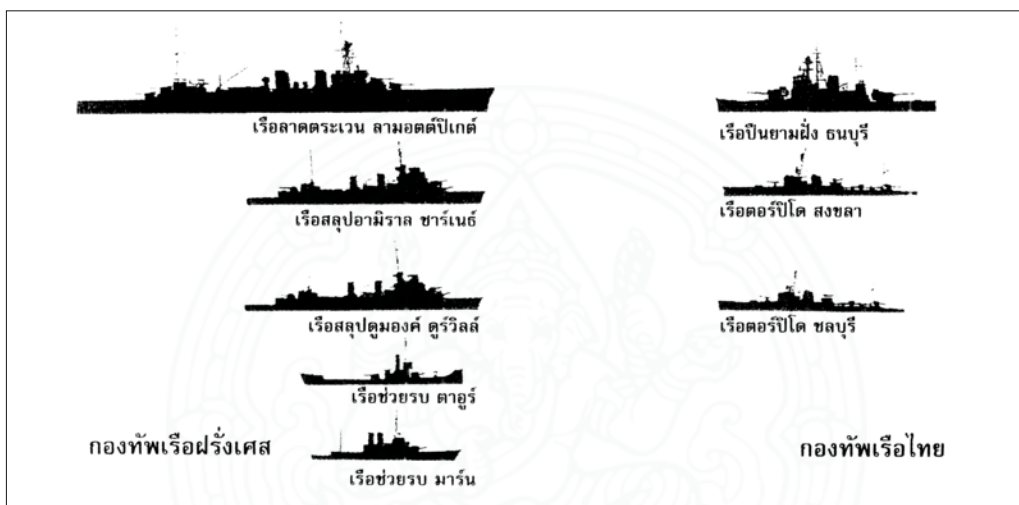
ส่วนกำลังฝ่ายข้าศึกนั้น ส่งหมวดเรือเฉพาะกิจที่ ๗ มีเรือทั้งสิ้น ๗ ลำมาจากเมืองไซ่ง่อน ภายใต้การบัญชาการของนาวาเอก เรจี เบรองเยร์ (Regis Béranger) เข้ามาประจำการใกล้หน้าน้ำของไทยก่อนการรบ ๒ วัน โดยเรือทั้งหมด ได้แก่

เรือลาดตระเวนลามอตต์ ปิกเกต์

๑. เรือลามอตต์ ปิกเกต์ (Lamotte Picquet) เป็นเรือลาดตระเวนเบา ระบายขับน้ำ ๗,๘๘๐ ตัน ติดปืน ๖.๑ นิ้ว ๘ กระบอก ปืน ๓ นิ้ว ๔ กระบอก ตอร์ปิโด ๑๒ ท่อ ทหารประจำเรือ ๕๗๗ นาย

๒. เรืออามิราล ชาร์เนอร์ (Amiral Charner) เป็นเรือสลุป ระบายขับน้ำ ๒,๑๖๕ ตัน
๓. เรือดุมองต์ ดูร์วิลล์ (Dumont d'Urville) เป็นเรือสลุปแบบเดียวกันกับเรืออามิราล ชาร์เนอร์ และมีระวางขับน้ำเท่ากัน
๔. เรือมาร์น (Marne) เป็นเรือช่วยรบ ระบายขับน้ำ ๖๔๔ ตัน
๕. เรือตาฮูร์ (Tahure) เป็นเรือช่วยรบอีกลำหนึ่ง ระบายขับน้ำ ๖๐๐ ตัน
๖. เรือสินค้าขนาดใหญ่ติดอาวุธ ๑ ลำ
๗. เรือดำน้ำ ๑ ลำ^๑

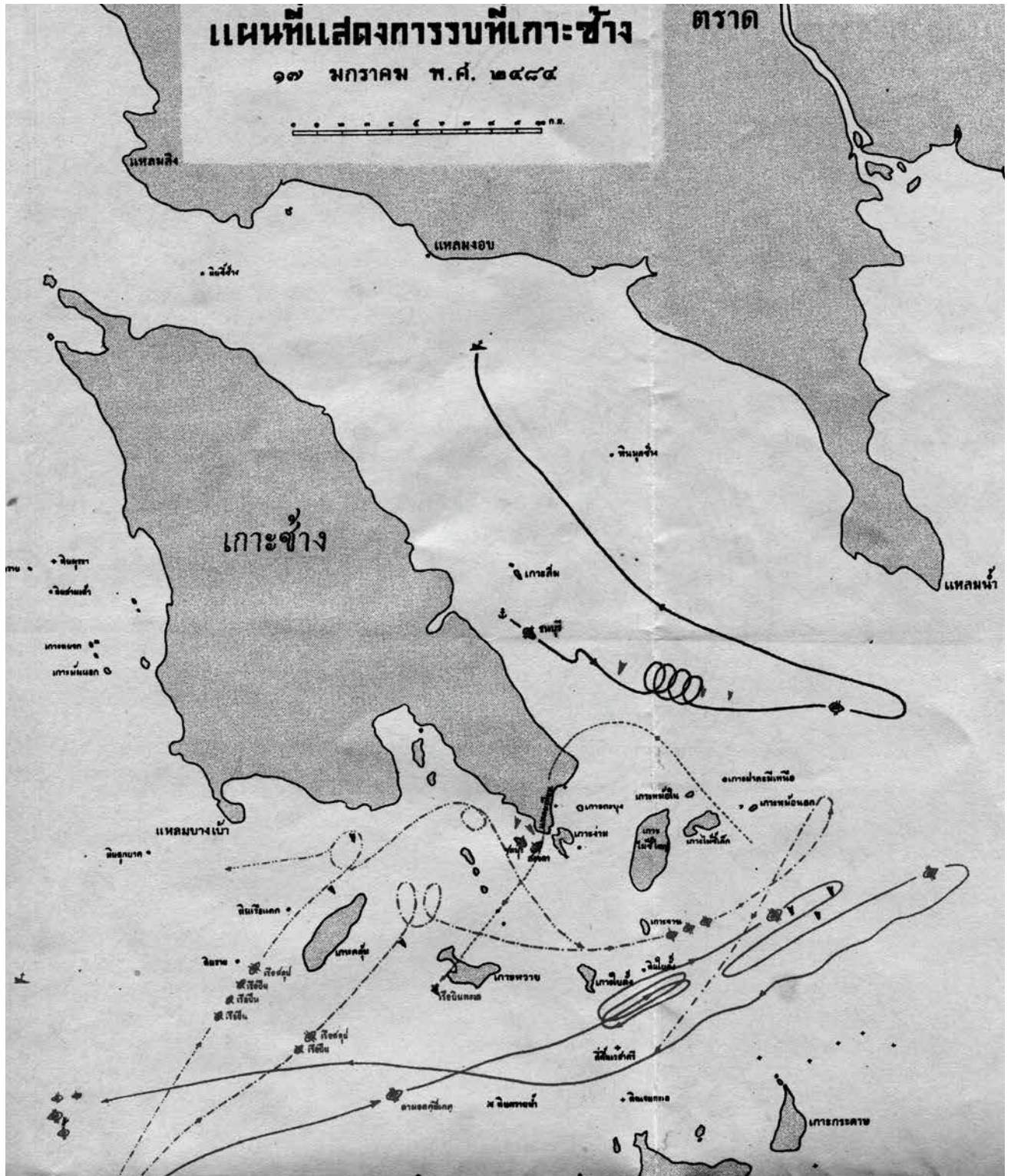

หมู่เรือที่ได้เข้าร่วมรบในยุทธนาวีเกาะช้าง

ในช่วงบ่ายของวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เริ่มมีความเคลื่อนไหวจากฝ่ายฝรั่งเศส ที่ทำการส่งเครื่องบินทะเล ๑ ลำลาดตระเวนบริเวณเกาะช้างและเกาะกูด อีก ๑ ลำลาดตระเวนบริเวณสัตหีบ กำลังฝ่ายไทยสังเกตการณ์เห็น แต่อยู่ไกลเกินวิสัยที่จะยิงขับไล่ และเมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว ฝ่ายกองทัพอเรือไทยจึงได้ทำการย้ายที่ทอดจอดเรือ โดยกระจายออกไป ๓ - ๔ จุดเพื่อความปลอดภัยจากการโจมตีทางอากาศ

การรบในยุทธนาวีเกาะช้างเริ่มขึ้นในเช้าวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เวลา ๖ นาฬิกา ตรง เมื่อฝรั่งเศสส่งเครื่องบินทะเลขนาดใหญ่ปีกชั้นเดียว ๒ เครื่องยนต์สี่บรอนซ์ขาว มาลาดตระเวนบริเวณเกาะช้างอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ นอกจากจุดประสงค์เพื่อการลาดตระเวนแล้ว น่าจะมีความมุ่งหมายเพื่อจะทำลายอาคารที่เกาะง่ามอีกด้วย โดยเรือหลวงธนบุรีและเรือหลวงหนองสาหร่าย ซึ่งจอดอยู่ที่เกาะลิ้มได้เห็นเครื่องบินทะเลลำนั้น แต่ก็อยู่ไกลเกินระยะที่ปืนจะยิงได้

^๑ พิจารณาเปรียบเทียบกำลังทางเรือระหว่าง ๒ ฝ่ายโดยละเอียดได้ใน การรบที่เกาะช้าง 17 มกราคม พ.ศ. 2484, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (ธนบุรี : โรงพิมพ์กรมอุทกศาสตร์, ๒๔๘๔), หน้า ๑๗ - ๑๘.

แผนที่แสดงการรบที่เกาะช้างโดยกรมยุทธศาสตร์

เมื่อเรือหลวงสงขลาและเรือหลวงชลบุรีได้รับรายงานกรณีพบเครื่องบินข้าศึก ทหารบนเรือหลวง ๒ ลำซึ่งกำลังฝึกหัดบริหารร่างกายตามตารางการฝึกนั้น ก็ได้รับคำสั่งให้เข้าประจำการสถานีต่อสู้อากาศยานทันที ในช่วงเวลาทันใดนั้น ทหารก็เข้าประจำการปืน ๗๕ มม. ปืนกล ๒๐ มม. ปืนกล ๘ มม. รวมทั้งปืนเล็กยาว สักครู่หนึ่ง เครื่องบินทะเลบินย้อนกลับมาจากทางเกาะช้าง มุ่งหน้าลงใต้สู่เกาะง่าม ซึ่งน่าจะมีเป้าหมายในการทำลายอาคารที่เกาะง่ามอย่างแน่นอน เมื่อถึงบริเวณเกาะง่าม เครื่องบินก็ทิ้งระเบิด ๒ ลูก แต่พลาดที่หมาย ในช่วงจังหวะเดียวกัน ปืนต่อสู้อากาศยานและปืนกลของเรือหลวงสงขลาและเรือหลวงชลบุรีก็ได้กระหน่ำยิงในระยะไม่เกิน ๒,๐๐๐ เมตร ปรากฏว่า ลูกกระสุนเข้าทางปีกขวาและส่วนหัว เครื่องบินเกิดไฟลุกขึ้น แม้ว่าเครื่องบินพยายามไต่ระดับที่สูงขึ้น แต่เมื่อถูกโจมตี ก็ได้บินลดต่ำลงจนตกลงในทะเลด้านทิศใต้ของเกาะหวาย^๒

เมื่อข้าศึกล่วงรู้จำนวนเรือของฝ่ายไทยแล้วได้ส่งเรือมาทางด้านใต้ของเกาะช้างอีก ๗ ลำ มีเรือลามอตต์ ปิเกตต์เป็นเรือนำ เรือสลุป ๒ ลำ และเรือปืน ๔ ลำ เรือเหล่านี้แยกเป็น ๓ หมู่ เข้าโจมตีเรือหลวงสงขลา เรือหลวงชลบุรี และอาคารบนเกาะง่าม หมู่ที่ ๑ มีเรือลามอตต์ ปิเกตต์ลำเดียวเข้ามาทางช่องด้านใต้ระหว่างเกาะหวายและเกาะใบดั่ง หมู่ที่ ๒ มีเรือสลุป ๑ ลำกับเรือปืน ๑ ลำเข้ามาทางช่องด้านใต้ระหว่างเกาะคลุ้มกับเกาะหวาย หมู่ที่ ๓ มีเรือสลุป ๑ ลำและเรือปืน ๓ ลำ เข้ามาทางช่องด้านตะวันตกระหว่างเกาะคลุ้มและแหลมบางเป้งของเกาะช้าง ส่วนเรือดำน้ำและเรือสินค้าติดอาวุธนั้นคุมเชิงอยู่ในระยะไกลออกไป

ภายใต้สภาพอากาศที่ค่อนข้างหมกมัวของยามเช้า ท้องฟ้ามีเมฆหมอก ทักษะวิสัยไม่สู้ดีนัก เรือลามอตต์ ปิเกตต์แล่นฝ่าเข้ามาในระยะ ๑๒,๐๐๐ เมตรจากเกาะง่าม และระดมยิงอาคารบนเกาะ เนื่องจากคิดว่าเป็นฐานทัพส่วนหน้าของฝ่ายไทย ดังนั้น เรือตอร์ปิโดทั้งสองของไทยคือ เรือหลวงสงขลาและเรือหลวงชลบุรีจึงได้ยิงต่อสู้ ครั้นถูกโจมตีจากเรือทั้งสองของไทย เรือลามอตต์ ปิเกตต์จึงได้เปลี่ยนเป้าหมายมาที่เรือ ๒ ลำนั้น ในช่วงไล่เลี่ยกัน เรือหมู่ที่ ๒ และ ๓ ของฝรั่งเศสก็เข้ามาระดมยิงเรือหลวงสงขลาและเรือหลวงชลบุรีอีกทางหนึ่ง สถานการณ์ในช่วงนี้ฝ่ายไทยจึงตกเป็นรอง เพราะมีกำลังที่น้อยกว่า อย่างไรก็ตาม ยุทธวิธีที่ฝ่ายไทยใช้ขณะนั้นคือ ให้เรือหลวงสงขลาระดมยิงเรือลามอตต์ ปิเกตต์เพียงเท่านั้น เพราะ ๑. เป็นเรือแกนนำ และ ๒. เพื่อความสะดวกในการเล็งเป้าปืน ส่วนเรือหลวงชลบุรีทำการยิงโดยแบ่งปืนเป็น ๒ หมู่ หมู่หนึ่งยิงไปยังเรือหมู่ที่ ๒ ของข้าศึก และอีกหมู่หนึ่งยิงไปที่เรือหมู่ที่ ๓

^๒ ขาสี เอี่ยมกระสินธุ์, สึกอินโดจีน : กรณีพิพาทไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๘๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรืองศิลป์, ๒๕๒๑), หน้า ๑๒๖ - ๑๒๘.

ส่วนหนึ่งของทหารที่เข้าร่วมรบ

เมื่อการรบดำเนินไป ฝ่ายไทยก็ยังเสียเปรียบเนื่องจากมีกำลังน้อยกว่าดังกล่าว แม้เรือหลวงสงขลาจะสามารถยิงถูกเรือลามอตต์ ปิเกตอย่างจังในส่วนท้ายเรือ ถึงกับเกิดไฟไหม้ มีควันพลุ้งขึ้น แต่เรือหลวงสงขลาถูกระสุนปืนหลายแห่ง จากการโดนระดมยิงจากหลายทาง กระทั่งน้ำทะเลลักเข้ามาในเรือ คลังลูกปืนถูกน้ำท่วม ไม่สามารถยิงปืนได้ ผู้บังคับการเรือจึงสั่งทหารสละเรือใหญ่เมื่อเวลาประมาณ ๖.๔๕ นาฬิกา ส่วนเรือหลวงชลบุรีซึ่งแบ่งปืนออกโดยกระบอกหัวและกระบอกกลางยิงเรือข้าศึกหมู่หนึ่ง และปืนกระบอกท้ายยิงเรืออีกหมู่หนึ่งนั้น สร้างความเสียหายให้แก่เรือทั้ง ๒ หมู่ของข้าศึกอย่างมาก จนในที่สุดเรือ ๒ มุมนั้นแล่นออกจากช่องไป ทว่า เรือหลวงชลบุรีก็ถูกโจมตีอย่างหนักเช่นเดียวกัน มีกระสุนถูกเสาหัวเรือขาดสะบั้น กระสุนอีกหลายนัดถูกกลางลำเรือ ห้องเครื่อง ถังน้ำมันจนเกิดไฟไหม้ เหล่าทหารไทยได้ระดมยิงจนกระสุนหมด และเมื่อไฟไหม้จนมีอาเจดับได้ ผู้บังคับการเรือจึงต้องมีคำสั่งสละเรือหลังจากเรือหลวงสงขลาตาย ๕ นาที แม้ทหารไทยจะสละเรือแล้ว ฝ่ายข้าศึกกลับยิงกราดมายังเรือเล็ก และเหล่าทหารที่ลอยคออยู่ในน้ำ ทั้งนี้ ในการรบครั้งนั้น เรือหลวงสงขลาเสียทหารไป ๑๔ นาย เรือหลวงชลบุรีเสียทหารไป ๒ นาย ขณะที่เรือหมู่ที่ ๒ และ ๓ ของข้าศึกซึ่งแล่นออกจากช่องไปนั้น มีรายงานว่า สู้ต้ายได้อับปางลงในทะเล ไม่สามารถแล่นกลับสู่ฐานทัพได้^๓

^๓ การรบที่เกาะช้าง 17 มกราคม พ.ศ. 2484, หน้า ๓๐ - ๓๓.

ในช่วงที่เรือหลวงสงขลาและเรือหลวงชลบุรียังต่อสู้กับข้าศึกอยู่นั้น เรือหลวงธนบุรีเห็นเรือลามอตต์ ปิเกตต์แล่นแถบเกาะไม้ซี้้อยู่ ทว่า ปืนท้ายยังไม่พร้อมยิง ในที่สุด ร.ท. จงจิตต์ สังขตุล ผู้ควบคุมป้อมปืนต้องเข้าทำหน้าที่แทน ในเวลา ๖.๔๐ นาฬิกา เมื่อปืนของเรือหลวงธนบุรีพร้อมทุกกระบอก ผู้บังคับการเรือ น.ท. หลวงพร้อมวีรพันธุ์ จึงสั่งหันหัวเรือไปทางทิศใต้ และเดินหน้าเต็มกำลัง โดยสั่งให้เรือ ๒ ลำคือ เรือหลวงหนองสาหร่าย และเรือหลวงเทียวอุทก ซึ่งเป็นเรือเล็ก ไม่สมควรเข้าทำการรบกับเรือข้าศึกที่มีขนาดใหญ่ หลบซ่อนอยู่ทางเหนือของเกาะช้าง ขณะที่เรือหลวงธนบุรีกำลังแล่นไป ผู้บังคับการเรือได้สั่งให้เตรียมรบทางกราบขวา เป้าหมายคือ เรือลามอตต์ ปิเกตต์ เรือนำของฝรั่งเศสลำนี้แม้จะมีขนาดใหญ่กว่าเรือหลวงธนบุรี แต่เรือหลวงธนบุรีก็มีขนาดปืนที่ใหญ่กว่า

เมื่อเรือหลวงธนบุรีและเรือลามอตต์ ปิเกตต์ แล่นเข้ามาในระยะ ๑๒,๐๐๐ - ๑๔,๐๐๐ เมตร ก็เร่งระดมยิงใส่กันอย่างหนัก กล่าวกันว่า เสียงปืนใหญ่แผ่กระจายไปทางใต้ลม ได้ยินไปถึงจังหวัดตราดและจันทบุรี ในช่วงแรก เรือลามอตต์ ปิเกตต์ถูกเรือหลวงธนบุรียิงเข้า ๒ นัดบริเวณสะพานเดินเรือ จนเห็นประกายระเบิดและควันพวยพล่งอย่างชัดเจน ส่วนกระสุนนัดแรกของข้าศึกที่ยิงเข้าเป้าตกลงที่ใต้สะพานเดินเรือ ระเบิดต่อไปยังหอบังคับการ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ควบคุมบัญชาการอยู่หลายคน ทำให้ผู้บังคับการเรือและจำเรือเสียชีวิตลงในทันที และทหารหลายนายได้รับบาดเจ็บ ที่สำคัญ ทำให้การบังคับเรือหลวงธนบุรีให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการไม่ถนัดนัก อย่างไรก็ตาม เรือหลวงธนบุรีก็ยังระดมยิงต่อสู้เรือลามอตต์ ปิเกตต์อย่างเต็มที่ กระสุนชุดหนึ่งถูกบริเวณกลางลำเรือ เกิดระเบิดและไฟไหม้ จนต้องล่าถอยเข้าบังเกาะไม้ซี้ และสุดท้ายไปรวมกับหมู่เรืออีก ๓ ลำ คือ เรืออามิราล ชาร์เนร์ เรือคูมองต์ ดูร์วิลล์ และเรือปีนตาอูร์ สถานการณ์ขณะนี้เรือหลวงธนบุรีเพียงลำเดียวต้องต่อสู้กับกองเรือข้าศึกถึง ๔ ลำด้วยกัน

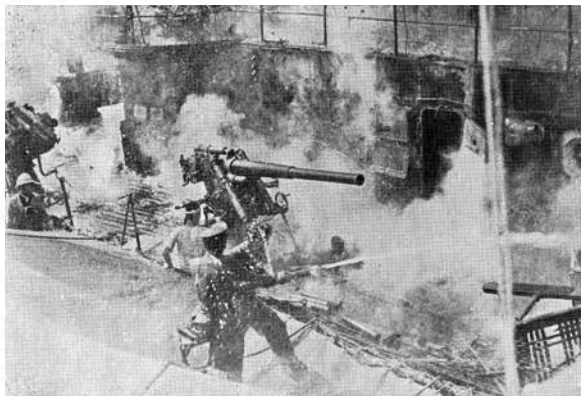
เรือหลวงธนบุรียังพยายามยิงเรือลาดตระเวนลามอตต์ ปิเกตต์เป็นหลัก เพราะถือเป็นเป้าสำคัญ กระสุนชุดหนึ่งถูกข้าบริเวณสะพานเดินเรืออีก จนเข้าใจว่า ตัวเรือคงเกิดการชำรุดเสียหายในระดับหนึ่ง เห็นจากการที่พยายามหันเลี้ยวออกไปทางขวา หนีวิถีกระสุนของเรือหลวงธนบุรี สุดท้ายก็หนีไปบังเกาะเสีย ต่อมา เมื่อเรือลามอตต์ ปิเกตต์ออกมาจากเกาะที่กำลังอยู่ก็ถูกกระสุนอีกชุดสร้างความเสียหายมากขึ้นกว่าเดิม

ส่วนเรือหลวงธนบุรีนั้นก็ถูกยิงอีกหลายจุดได้แก่ ห้องนายทหาร ห้องพันจ่า กระสุนบางนัดเป็นกระสุนเพลิง และแก๊สพิษ ทำให้เกิดไฟไหม้เรือหลวงธนบุรีหลายแห่ง ควันไฟเกิดทั่วในเรือข้างล่างโดยเฉพาะบริเวณช่องทางเดินกลางลำเรือ ในช่วงเวลาดังกล่าว ขณะที่เรือของข้าศึกกำลังถอยระยะห่างออกไปนั้น ข้าศึกส่งเครื่องบินทะเลมาอีก ๑ ลำ ทั้งระเบิดลงมา ระเบิดลูกหนึ่งทะลุตาต่าไปประเบิดในห้องสุทกรรมหรือห้องครัวทหาร ทหารที่ประจำการบริเวณนั้นเสียชีวิตทันที ๓ นาย และทำให้เกิดไฟไหม้หนักขึ้นไปอีก ถึงจะเกิดไฟลุกขึ้นหลายจุด แต่ป้อมปืนของเรือหลวงธนบุรีก็ยังทำงานอย่างสุดความสามารถ กระสุนจำนวนหนึ่งยังยิงเข้าไปที่บริเวณ

ป้อมท้ายของเรือลาดตระเวนลามอตต์ ปิเกตที่กำลังแล่นกลับขึ้นมา ในขณะนั้น เรือลามอตต์ ปิเกตคงระส่ำระสายอย่างหนักจึงเลี้ยวขวากลับไปยังทิศตรงกันข้าม แล่นส่ายไปมา พร้อมกับ ชักธงสัญญาณ และเปิดเสียงหวูดสัญญาณ ๓ - ๔ ครั้ง เป็นการแจ้งให้เรือบริวารลำอื่นๆ ทราบ เพื่อล่าถอย

เมื่อเรือข้าศึกกำลังล่าหนีไปนั้น เรือหลวงธนบุรีก็ไม่สามารถติดตามไปได้ทัน เนื่องจาก ความเร็วที่น้อยกว่า และสภาพของเรือที่ถูกโจมตีหนัก จึงพยายามยิงไล่ตามไปจนหมู่เรือ ฝรั่งเศสแล่นเข้าบังเกาะไม้ซี้ใหญ่ไป และนายป้อมเตรียมสำรองกระสุนไว้ ในกรณีที่เรือข้าศึก ย้อนกลับมา กระทั่งเวลาประมาณ ๘.๓๐ นาฬิกา จึงมีคำสั่งหยุดยิงจากฝ่ายไทย แต่ทหารจาก ป้อมปืนก็ต้องเร่งดับไฟที่กำลังไหม้สะพานเดินเรืออยู่ อุปสรรคที่มีคือ ท่อน้ำดับไฟถูกยิงขาด น้ำที่เดินมาตามท่อจึงรั่วไหลออกไป

น้ำยาดับเพลิงก็ใช้หมดไปแล้ว ต่อมา เมื่อเห็นว่า การดับเพลิงอาจ มิได้กระทำโดยง่าย และเพลิงอาจ ทำให้กระสุนดินปืนระเบิดได้ จึงมี คำสั่งให้ไขน้ำเข้าคลังกระสุนและ ดินปืน ทว่า น้ำที่ไหลเข้าเรืออย่าง รวดเร็วและค่อนข้างมากนั้น ทำให้ เรือปลี่ยนน้ำมากขึ้น และมีอาการ เียงทางกราบขวา โดยเครื่องจักร เดินเรือก็ยังทำหน้าที่ต่อไป (แม้

ทหารกำลังเร่งดับไฟที่กำลังไหม้เรือหลวงธนบุรี

สุดท้าย ทหารพรรคกลืนที่ทำการเดินเรือจะติดอยู่ภายใต้ห้องไฟฟ้าที่มีไฟไหม้และเสียชีวิต ๘ นาย) ราว ๑๑.๓๐ นาฬิกา เรือหลวงธนบุรีแล่นมาถึงแหลมงอบ และต่อมาได้หยุดแล่น เรือหลวงช้างได้เข้าช่วยดับไฟ และลากจูงเรือหลวงธนบุรีไปถึงหน้าแหลมงอบเพื่อเกยตื้น และดัน เรือ (ร.อ. ทองอยู่สว่างเนตร์) ซึ่งทำหน้าที่แทนผู้บังคับการเรือ ได้สั่งสละเรือใหญ่ และลำเลียงทหาร ที่บาดเจ็บขึ้นไปบนเรือหลวงช้าง ถึงกระนั้น ยังมีทหารหลายนายที่ไม่ยอมสละเรือ ยังคงระดม กำลังช่วยกันกับชาวบ้านที่มาสมทบดับไฟต่อ กระทั่ง ที่สุด เวลา ๑๖.๔๐ นาฬิกา เรือหลวง ธนบุรีเริ่มตะแคงเอนลงทางกราบขวามากขึ้นเรื่อยๆ จนเสาทั้งสองค่อยๆ เอนจมลงกับน้ำ^๔

^๔ ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์, ศีกอินโดจีน : กรณีพิพาทไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๘๓, หน้า ๑๕๔.

หลังจากการรบ ฝ่ายไทยเสียเรือรบ ๓ ลำคือ เรือหลวงธนบุรี เรือหลวงสงขลา และเรือหลวงชลบุรี ทหารเสียชีวิตรวม ๓๖ นาย (รวมทั้งนาวาโท หลวงพร้อม วีรพันธุ์ ผู้บัญชาการรบ) เป็นทหารประจำเรือหลวงธนบุรี ๒๐ นาย เรือหลวงสงขลา ๑๔ นาย และเรือหลวงชลบุรี ๒ นาย ฝ่ายฝรั่งเศสแม้จะไม่สูญเสียเรือรบ แต่เรือลามอตต์ ปีเกต์ก็เสียหายอย่างหนัก จนต้องเข้าซ่อมบำรุง และต่อมาถูกปลดประจำการเป็นเรือฝึกในที่สุด ส่วนจำนวนทหารข้าศึกที่บาดเจ็บไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือ หลังจากเหตุการณ์ยุทธนาวีเกาะช้าง เรือของฝรั่งเศสก็ไม่กล้ารุกล้ำเข้ามาในน่านน้ำไทยอีกเลย

หลังจากการสู้รบที่เกาะช้าง การต่อสู้เนื่องจากกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศสยังคงดำเนินต่อไปถึงกลาง พ.ศ. ๒๔๘๔ กระทั่งญี่ปุ่นได้แสดงเจตจำนงเข้ามาใกล้เคียงข้อพิพาท โดยฝรั่งเศสยินยอมมอบดินแดนบางส่วนคืนให้แก่ไทย เช่น พระตะบอง จำปาศักดิ์ เป็นต้น และหลังสิ้นสุดกรณีความขัดแย้งดังกล่าวแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่อาณันทมหิตลได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเหรียญกล้าหาญเพื่อเชิดชูเกียรติแก่ทหารทุกฝ่ายที่เข้าร่วมในการรบ รวมทั้งทหารเรือในยุทธนาวีเกาะช้างด้วย โดยทรงพระราชทานเหรียญกล้าหาญให้แก่เรือรบและบรรดาทหารที่ได้ทำการรบด้วยความกล้าหาญอย่างยอดเยี่ยมเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้แก่เรือหลวงธนบุรี และทหารเรือ ๑๘ นาย^๕ และยังทรงพระราชทานเหรียญชัยสมรภูมิแก่ทหารที่เข้าร่วมรบในกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศสทุกคน รวมถึงสิทธิพิเศษตามที่ทางราชการได้กำหนดเป็นหลักเกณฑ์ไว้

สำหรับเรือหลวงธนบุรีนั้น ต่อมากองทัพเรือไทยได้กู้ขึ้นมาเพื่อทำการซ่อมครั้งใหญ่ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๘๔ ทว่า ตรวจพบว่า มีความเสียหายมาก จึงได้ปลดประจำการและใช้เป็นเรือของกองเรือตรวจอ่าว กองเรือยุทธการ กระทั่งปลดประจำการใน พ.ศ. ๒๕๐๒ และนำส่วนป้อมปืนเรือ และหอบังคับการมาจัดตั้งอนุสรณ์สถานเรือหลวงธนบุรี ซึ่งตั้งอยู่ ณ โรงเรียนนายเรือ จังหวัดสมุทรปราการ และกำหนดให้วันที่ ๑๗ มกราคม ของทุกปี เป็น “วันสดุดีวีรชนกองทัพเรือ” ประกอบพิธี ณ อนุสรณ์สถานเรือหลวงธนบุรี โรงเรียนนายเรือ จังหวัดสมุทรปราการ และต่อมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้จัดขึ้น ณ อนุสรณ์สถานยุทธนาวี เกาะช้าง จังหวัดตราด รวมทั้งพิธีลอยพวงมาลา ณ บริเวณที่เกิดเหตุการณ์ เพื่อรำลึกถึงวีรกรรมที่ยิ่งใหญ่ของทหารเรือไทย^๖

^๕ คุรยละเอียดและรายนามทหารที่ได้รับพระราชทานเหรียญกล้าหาญทั้งหมดใน การรบที่เกาะช้าง 17 มกราคม พ.ศ. 2484, หน้า ๑๖๐ - ๑๖๖.

^๖ สมชาย ณ นครพนม และคณะ (บก.), พิพิธภัณฑสถานเมืองตราด, (กรุงเทพฯ : หจก. พระรามศรีเอชเอ็น, ๒๕๕๖), หน้า ๗๗.

อนุสรณ์สถานยุทธนาวีเกาะช้าง จังหวัดตราด

วิถีวัฒนธรรมของชาวตราด*

วิถีวัฒนธรรมของชาวตราดมีพัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง ได้มีการปรับเปลี่ยน เคลื่อนไหวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในขณะนั้นๆ ตราด เป็นเมืองเล็กๆ ที่ตั้งอยู่บนดินแดนชายฝั่งทะเลปลายสุดด้านตะวันออกของไทย มีสภาพภูมิประเทศที่หลากหลาย ประกอบด้วยเทือกเขาบรรทัดซึ่งเป็นเทือกเขาสูงที่โอบล้อมเมืองไว้ มีที่ราบลุ่มแม่น้ำ และที่ราบต่ำชายฝั่งทะเล ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทางบกและทางทะเล จึงทำให้ที่นี่มีผู้คนมากมาย มาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน จังหวัดตราดมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมมาตั้งแต่อดีต รวมทั้งมีเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่มีเสน่ห์ และโดดเด่นนานับการ ตั้งแต่สภาพภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อม ทำเลที่ตั้งอยู่สุดทะเลทางภาคตะวันออก รายล้อมไปด้วยหมู่เกาะต่างๆ ที่มีความงดงามตามธรรมชาติ และยังคงอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรที่หลากหลาย อาทิ สัตว์น้ำ สัตว์ป่า พืชพรรณธัญญาหาร ผลไม้นานาพรรณ และแร่ธาตุ เป็นต้น จึงทำให้ตราดเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่ง ความโดดเด่นจากสภาพภูมิศาสตร์

* นางสาวกมลพรรณ บุญสุทธิ นักอักษรศาสตร์ กลุ่มจารีตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ค้นคว้าเรียบเรียง.

และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดตราดเป็นเช่นนี้ จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้ดินแดนแห่งนี้ มีโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การประกอบอาชีพ และวิถีชีวิต ที่มีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ของคนในท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

แผ่นดินแห่งความอุดมสมบูรณ์ของตราด เป็นบ่อเกิดของวิถีชุมชนที่ผู้คนพากันอพยพ มาตั้งถิ่นฐานใกล้ๆ แม่น้ำ ลำคลอง ไหลเรื่อยมาตามเครือข่ายของลำคลองสายย่อย ที่เชื่อมสู่แม่น้ำ ตราดและแม่น้ำเวฬุจนออกทะเลในที่สุด เนื่องจากสายน้ำเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของชาว ตราดมานาน อีกทั้งจังหวัดตราดตั้งอยู่ติดกับทะเล และอยู่สุดชายแดนภาคตะวันออก จึงเหมาะ อย่างยิ่งต่อการเป็นจุดแวะพักของเรือและผู้คนในระหว่างเดินทางต่อไปที่อื่น รวมทั้งยังเป็นแหล่ง ติดต่อค้าขายระหว่างกันอีกด้วย จังหวัดตราดจึงกลายเป็นเมืองท่าสำคัญทางภาคตะวันออก ของไทย พื้นที่นี้มีความพร้อมไปด้วยแหล่งทำมาหากินและการดำรงชีพ จึงมีการอพยพเคลื่อน ย้ายถิ่นฐานและการทำมาหากินในบริเวณนี้กันมาก มีทั้งชาวไทย ชาวจีนและชาวเขมร เป็นต้น โดยเริ่มจากชุมชนเล็กๆ จนกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ตามลำดับ อาจกล่าวได้ว่าสายน้ำ สภาพ ภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยในการเชื่อมโยงให้ผู้คนในพื้นที่และต่างถิ่นอพยพเข้ามา ตั้งถิ่นฐานที่นี่ ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน จังหวัดตราดจึงเป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรมอันหลากหลายที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

สภาพสังคมตราด

จังหวัดตราดมีความสำคัญในฐานะเมืองท่าทางทะเลที่สำคัญแห่งหนึ่ง ในแถบชายฝั่งทะเลตะวันออกมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่แห่งนี้เป็นแหล่งติดต่อค้าขายของผู้คนในท้องถิ่นและต่างถิ่น ทั้งยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทำให้ผู้คนหลากหลายเชื้อชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐาน มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดตราด อาทิ ชาวไทย ชาวชอง ชาวมุสลิมเชื้อสายเขมร ชาวกูยวน และชาวจีน^๑ เป็นต้น ทำให้เกิดการผสมผสานหลอมรวมทั้งทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และภาษา จนส่งผลให้ที่แห่งนี้มีการเคลื่อนไหววิถีแห่งวัฒนธรรมตลอดเวลา

หากพิจารณาถึงสภาพภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อมของเมืองตราดแล้ว จะสามารถอธิบายถึงเรื่องราวของสังคมและผู้คนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สภาพสังคมของตราดโดยทั่วไปไม่มีความแตกต่างจากเมืองอื่นมากนัก ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ในสมัยนั้นๆ ผู้คนที่อาศัยบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำก็จะเป็นสังคมเกษตรกรรม ยังชีพด้วยการทำนา ทำสวน ผู้คนที่อาศัยบนที่ราบบริเวณภูเขา ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางมาก จะยังชีพด้วยการทำสวนผลไม้ สวนยางพารา ส่วนบริเวณที่ราบต่ำชายฝั่งทะเล เกาะต่างๆ ผู้คนจะยังชีพด้วยการทำประมง สภาพสังคมและวิถีชีวิตยังมี

^๑ กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทย, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตราด (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓ - ๒๕.

ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้สองชั้น ไม่มีประตูลูกบิด ต่อมาเมื่อความเป็นเมืองขยายตัวเข้ามาจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น บ้านเรือนจากที่สร้างด้วยไม้ก็ถูกแทนที่ด้วยการสร้างเป็นตึกแถวและอาคาร การเดินทางสัญจรไปมาหาสู่กัน และการค้าขายขนส่งสินค้าจะใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก จวบจนทุกวันนี้หลายชุมชนยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ที่มีความผูกพันกับสายน้ำและเรือ ที่เป็นพาหนะสำคัญในการเดินทางติดต่อระหว่างกัน ในระยะหลังอิทธิพลของสังคมเมืองขยายตัวเข้ามาอย่างรวดเร็ว มีการสร้างถนนหลายสาย มีการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำลำคลอง ทำให้การคมนาคมมีความสะดวกยิ่งขึ้น การสัญจรทางน้ำจึงลดบทบาทลงไปบ้าง แต่ได้ปรับเปลี่ยนไปรองรับกับความต้องการอื่นแทน นั่นคือการท่องเที่ยว จึงมีเรือชนิดต่างๆ เกิดขึ้นมากมายหลายประเภท เพื่อรองรับวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายในสังคมเมือง และที่สำคัญที่สุดเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางและรองรับการท่องเที่ยวที่ทำรายได้ให้กับเศรษฐกิจของจังหวัดเป็นอย่างมาก

ตลาดในฐานะที่เป็นเมืองท่าทางชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของไทย มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางลำเลียงสินค้าออกสู่ทะเลซึ่งเป็นเว็จอ่าวกว้างใหญ่ มีคลื่นลมสงบ เหมาะอย่างยิ่งสำหรับที่จะเป็นที่จอดเรือ ในการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้า และจอดแวะพักเรือ ส่งผลให้มีผู้คนพากันมาตั้งถิ่นฐานกันมากจนเป็นชุมชนหนาแน่นอาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำตลาด แม่น้ำเวฬุคลองบางพระ และริมทะเลทั่วไป เป็นต้น ในช่วงเวลานั้นการคมนาคมทางน้ำเป็นหัวใจหลักในการสัญจร มีย่านการค้าสำคัญในอดีตของเมืองตลาด เช่น ตลาดริมคลอง

ตลาดใหญ่ ตลาดขวาง และตลาดท่าเรือจ้งเป็นต้น สินค้าที่ค้าขายกัน เช่น สินค้าประเภทของป่า เครื่องเทศ สมุนไพร นอกจากนั้นก็มีสินค้าจากต่างถิ่น เช่น ผ้าไหมแพรวพรรณ และเครื่องถ้วยจีน เป็นต้น การค้าขายในช่วงเวลานั้นเป็นไปอย่างคึกคัก ต่อมาเมื่อเส้นทางคมนาคมเปลี่ยนจากทางน้ำเป็นทางบก ทำให้ตลาดย่านการค้าเก่าในเมืองตราดถูกลดความสำคัญลง ในปัจจุบันนี้ มีการอนุรักษ์อาคารบ้านเรือน ร้านรวงสองฝั่งถนนสายการค้านี้ที่หลงเหลืออยู่ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่มีความสำคัญยิ่งต่อชุมชนของตนเอง

ตลาดริมคลอง มีอาคารร้านค้า มีสภาพเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว และด้านหน้าเป็นบานเฟี้ยม มุงหลังคาด้วยกระเบื้องว่าว^๒ ร้านค้านั้นจะตั้งเป็นแนวยาวเลียบคลองบางพระ ซึ่งเป็นคลองที่ไหลผ่านใจกลางเมืองตราด มีถนนริมคลอง (ถนนธนเจริญ) คู่ขนานไปกับลำคลอง ตลาดแห่งนี้ในอดีตเป็นแหล่งรวมสินค้าเบ็ดเตล็ด เช่น เสื้อผ้า เครื่องอะไหล่ เครื่องถ้วยชามจากจีน ร้านขายยาทั้งยาไทยและยาจีน และผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น ปัจจุบันเป็นย่านเก่าอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา เรียนรู้ และพบเห็นได้ทั่วไป

^๒ กระทรวงวัฒนธรรม กรมศิลปากร สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, พิพิธภัณฑสถานเมืองตราด (กรุงเทพฯ : หจก. พระรามศรีเอช., ๒๕๕๖), หน้า ๘๐.

ตลาดใหญ่ มีความโดดเด่นด้วยร้านขายยาสมุนไพร เครื่องเทศ ซึ่งตลาดใหญ่แห่งนี้ เป็นแหล่งที่ค้าขายสมุนไพร เครื่องเทศ และของป่าต่างๆ เช่น พริกไทย กระวาน การพลู และ ไม้หอม เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นสินค้าที่สำคัญของเมืองตราด และหัวเมืองชายทะเลตะวันออก ของไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา^๓ มีราคาสูง จัดว่าเป็นสินค้าที่สร้างรายได้ให้เมืองตราดในอดีตเป็นอย่างมาก มีทั้งขายปลีกและขายส่งให้กับพ่อค้าจากต่างถิ่นและต่างชาติ โดยเฉพาะพ่อค้าสำเภา จากประเทศจีน

ตลาดขวาง ในอดีตเป็นย่านที่พักอาศัยของพวกคหบดีและข้าราชการของเมืองตราด จึงเป็นย่านของผู้มีฐานะดี มีร้านขายทองอยู่หลายร้าน รูปแบบร้านทองสมัยนั้นมักเป็นร้านเล็กๆ มีเพียงโต๊ะที่มีลิ้นชักไว้สำหรับเก็บทอง โดยช่างทำทองจะนั่งทำงานที่โต๊ะนั้น ไม่นิยมขายทอง หน้าร้านอย่างสมัยปัจจุบัน

ตลาดท่าเรือจ้าง ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำตราด จึงเป็นแหล่งขนส่งสินค้าทางเรือ มีผู้คน พลุกพล่าน มีร้านค้าจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะจำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ด

ศาสนาและคติความเชื่อ

ศาสนาและคติความเชื่อเป็นสิ่งสำคัญต่อวิถีชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่สร้างขวัญและกำลังใจให้มนุษย์มีพลัง และมีกำลังใจในการฟันฝ่า อุปสรรค ความกลัว ความวิตกกังวล อันเกิดจากมนุษย์ด้วยกันเอง หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ชาวตราดมีวิถีชีวิตที่มีความเชื่อยึดมั่นต่อศาสนาและคติความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ สืบทอดต่อกันมาจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันเป็นแนวทางปฏิบัติ และในบางเรื่อง เปรียบเสมือนจิตวิญญาณที่ยึดมั่นร่วมกันของคนในสังคม

ชาวตราดส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย แม้ว่า จะมีชนหลายเชื้อชาติ หลายศาสนาอยู่ร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม บางอย่างที่แตกต่างกัน แต่ชาวตราดมิได้มีความขัดแย้งใดๆ ต่อกัน จะถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความผสมผสานทางวัฒนธรรม และความเป็นอยู่ที่กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.

ศาสนาพุทธ

ชาวตราดส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ ๙๕.๕ มีศาสนสถานที่เป็นวัดธรรมยุติกนิกาย ๙ วัด วัดมหานิกาย ๑๐๗ วัด^๔

ศาสนาคริสต์

ชาวตราดที่นับถือศาสนาคริสต์ คิดเป็นร้อยละ ๒ มีศาสนสถานที่เป็นโบสถ์นิกายโรมันคาทอลิก ๑ แห่ง^๕ โดยไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าเป็นกลุ่มผู้นับถือศาสนาคริสต์เข้ามาในจังหวัดตราดเมื่อใด มีการสร้างโบสถ์คริสต์นิกายโรมันคาทอลิกขึ้นที่บ้านท่าเรือจ้าง อำเภอเมืองตราด เป็นโบสถ์ไม้ที่ตั้งอยู่บริเวณถนนท่าเรือจ้าง แต่สร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน ต่อมาได้มีการสร้างโบสถ์ขึ้นใหม่เป็นแบบอาคารก่ออิฐถือปูน ตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนมารดานุสรณ์ เป็นโบสถ์คริสต์แห่งเดียวในจังหวัดตราด

^๔ กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทย, *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดตราด* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

ศาสนาอิสลาม

ชาวตราดนับถือศาสนาอิสลามคิดเป็นร้อยละ ๒.๕ มีศาสนสถานที่เป็นมัสยิด ๑๐ แห่ง^๖ ศาสนาอิสลามเข้ามาในจังหวัดตราดเมื่อประมาณ ๑๐๐ กว่าปีแล้ว มีชาวมุสลิมอพยพเข้ามา ๒ ทาง คือทางประเทศกัมพูชา และทางตรังกานู ประเทศมาเลเซีย พวกกันอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ ร่วมกับกับชาวพุทธที่บ้านน้ำเชี่ยว อำเภอแหลมงอบ ปัจจุบันยังคงมีชาวมุสลิมอาศัยอยู่ที่แห่งนี้

คติความเชื่อ

ชาวตราดมีคติความเชื่อในตำนานท้องถิ่น ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้าน มีทั้งลายลักษณ์และมุขปาฐะ ในที่นี้ขอเสนอเรื่องตำนาน เกาะช้าง และการนับถือผีของชาวซอง

^๖ ที่เดียวกัน

ตำนานเกาะช้าง

ในตำนานเกาะช้าง^๗ มีการกล่าวถึงเกาะช้างและชุมชนในเกาะช้างรวมถึงบริเวณใกล้เคียง สรุปความได้ดังนี้

ในสมัยพระโพธิสัตว์ได้มาสร้างตำหนักเลี้ยงช้างอยู่ที่เกาะช้าง มีช้างพลายเชือกหนึ่งเป็นจำเอยชื่องอ อ้ายเพชร และมีต่ายเป็นผู้เลี้ยง ตามีชื่อว่า ตาบาย ยายมีชื่อว่า ยายม่อม อยู่มาวันหนึ่งอ้ายเพชร เกิดตกมันหนีเข้าป่า และไปผสมพันธุ์กับช้างป่าจนเกิดลูกสามเชือก เมื่อพระโพธิสัตว์ทรงทราบเรื่อง จึงสั่งให้ต่ายออกตามหา โดยให้ตาไปตามหาทางทิศเหนือ ส่วนยายไปตามหาทางทิศใต้ อ้ายเพชรหนีไปจนสุดเกาะทางทิศเหนือ ก็ว่ายน้ำข้ามทะเลมาขึ้นฝั่งที่ปัจจุบันคือบ้านธรรมชาติ ส่วนลูกทั้งสามที่ตามอ้ายเพชรไปแต่ไม่รอดจมน้ำตายเสียก่อน กลายเป็นหินสามกอง อยู่ตรงบริเวณอ่าวคลองสนชาวบ้านเรียกว่า หินช้างสามลูก ส่วนอ้ายเพชรนั้นว่ายน้ำไปจนถึงกลางร่องทะเลลึก แล้วได้ถ้ำมูลไว้กลายเป็นหินเรียกว่าหินชี้ช้าง เมื่อขึ้นฝั่งได้แล้วอ้ายเพชรก็มุงหน้าเลียบชายฝั่งด้านใต้ ตาบายตามไปไม่ทันก็กลับ แต่ยายม่อมมุงหน้าข้ามฝั่งตามต่อไป จนกระทั่งยายม่อมตกหลุมโคลนถอนตัวไม่ขึ้น จึงเสียชีวิตลงและกลายร่างเป็นหินชาวบ้านจึงเรียกว่า หินยายม่อม ส่วนงอบที่ยายสวมไปด้วยนั้นได้ลอยไปติดตรงปลายแหลมของฝั่งทะเล ชาวบ้านเรียกว่า แหลมงอบ

^๗ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด กลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์แห่งปัญญา สมบัติล้ำค่าของชาวเมืองตราด (ม.ป.ท., ม.ป.ป.) หน้า ๕.

เมื่อพระโพธิสัตว์ทรงทราบเรื่องจากตาบ้าย และเชื่อว่าอ้ายเพชรจะต้องเดินทางไปอีกเกาะหนึ่ง จึงเกณฑ์คนให้พากันมาทำคอกดัก มีความยาวถึงท้ายเกาะด้านใต้ ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านแถบนี้ว่า *บ้านคอก* และเกาะที่เกิดจากการทำลิ่มและสลักทำคอก เรียกว่า *เกาะลิ่มเกาะสลัก* โดยทั่วไปแล้วมักเรียกรวมกันว่า *บ้านสลักคอก* ส่วนอ้ายเพชรนั้น เดินทางข้ามไปเข้าท้องอ่าวหนานอก พระโพธิสัตว์รับสั่งให้คนไปสกัดจับมาเข้าคอก ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณที่ไปสกัดข้าง (อ้ายเพชร) ว่า *สลักหน้า* หรือ *บ้านสลักเพชร* ในที่นี้หมายถึง การสกัด (สลัก) หน้าอ้ายเพชร สาเหตุแห่งความยุ่งยากที่เกิดขึ้นนี้ ในตำนานกล่าวว่า พระโพธิสัตว์ได้ฟังอาถรรพ์ไว้ตามเกาะต่างๆ เพื่อไม่ให้ช้างเข้าไปอาศัยอยู่บนเกาะอีกเลย

ความเชื่อเรื่องผี

ความเชื่อเรื่องผี ในที่นี้ขอเสนอถึงความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชนชาติของ ซึ่งพื้นที่ของตราดในอดีตนั้น เคยเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเล จึงทำให้มีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน มาประกอบอาชีพ และตั้งหลักแหล่งจนกลายเป็นชุมชนที่มีหลากหลายมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ข้องเกี่ยวกับการดำรงชีวิต ผสมผสานกันจนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น มีพิธีกรรมและความเชื่อ รวมทั้งมีกิจกรรมที่ถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน

กลุ่มชนชาติของ^๘ เป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ทั่วไปในภาคตะวันออกของไทย พบมากที่จังหวัดจันทบุรี โดยนักมานุษยวิทยาจัดชนกลุ่มนี้อยู่ในกลุ่มมอญ - เขมร ชาวของอาศัยอยู่ตามป่าเขา มีภาษาพูดเป็นของตนเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน สำหรับชาวของในจังหวัดตราดนั้นตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอเขาสมิง พบมากที่ตำบลเขาสมิง และตำบลท่าโสม นอกจากนั้นยังตั้งถิ่นฐานที่อำเภอเมืองตราดและอำเภอบ่อไร่ มีหลักฐานว่าชาวของอาศัยอยู่ที่นั่นมาแต่ดั้งเดิมแล้ว เพราะชื่อหมู่บ้านที่ปรากฏนั้นเป็นภาษาของ เช่น บ้านปากพิต แปลว่า ดงเสียดู บ้านตักตัก แปลว่า ที่ลุ่มกว้างใหญ่ เป็นต้น ชาวของนั้นมีความเชื่อเรื่องผีมาตั้งแต่ดั้งเดิม ปัจจุบันนี้ชาวของส่วนใหญ่จะนับถือทั้งศาสนาพุทธและนับถือผีไปพร้อมกัน ผีที่ชาวของนับถือ คือ ผีบรรพบุรุษ ผีหิ้ง และผีโรง เป็นต้น

^๘ สุเรชา สุพรรณไพบุลย์, การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชาวของ. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.) หน้า ๒๓.

ชาวซองมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษมาก ให้ความสำคัญและให้ความสำคัญในเรื่องความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและผู้มีพระคุณ เรื่องของความซื่อสัตย์ ความขยัน อดทน ประพฤติตนเป็นคนดีเสมอ หากบุคคลใดมีพฤติกรรมตรงข้ามกับกฎของสังคม คือ กระทำในสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ ประพฤติตนไม่เหมาะสมสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ผีบรรพบุรุษจะมาร่ำว่ากล่าวตักเตือน หากยังไม่เชื่อฟังอีกบุคคลนั้นจะถูกสังคมตีเตียน สิ่งที่ชาวซองทุกบ้านจะต้องมีไว้สำหรับเคารพบูชา คือ จะต้องมียี่หิ้งที่มีลักษณะคล้ายชั้นวางของ วางไว้บนที่สูง บนหิ้งนั้นจะมีที่ปักธูป กระตุงบรรพบุรุษ

เรียกสิ่งนี้ว่า ผีหิ้ง เชื่อกันว่าถ้าบ้านไหนมีผีหิ้งไว้เช่นสรวงบูชาลูกหลานบ้านนั้นจะพบกับความสุขความเจริญ นอกจากนั้นชาวซองยังมีประเพณีการเล่นผีหิ้งและผีโรง ซึ่งเป็นประเพณีการเล่นไหว้ผีบรรพบุรุษ เล่นกันเป็นประจำปี ประมาณเดือน ๔ ถึงเดือน ๖ ในปีๆ หนึ่งครอบครัวหรือตระกูลหนึ่งจะทำพิธีเพียงครั้งเดียว เลือกวັນสะตวงที่สุด ที่ทุกคนในครอบครัวมารวมตัวกันได้อย่างพร้อมเพรียง และการที่จะเล่นผีหิ้งหรือเล่นผีโรงนั้น ควรเลือกเล่นอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น เพราะทั้งสองประเพณีนี้มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ เป็นการเชิญผีบรรพบุรุษมาเข้าทรง โดยต้องการทราบว่บรรพบุรุษของตนที่ตายไปแล้วนั้น มีความสุขสบายดีเพียงใด ต้องการให้ลูกหลานทำอะไรเพิ่มเติมอีกบ้าง และยังเป็น การให้ผีบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วได้กลับมาเห็นว่าลูกหลานที่อยู่ทางนี้มีความสุขสบายดีหรือไม่ นอกจากนั้นผีบรรพบุรุษจะช่วยว่ากล่าวตักเตือนลูกหลานที่กระทำผิดต่อกฎของสังคม ดังนั้นการนับถือผีบรรพบุรุษ จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือหนึ่งในการอบรมคุณธรรม จริยธรรม และควบคุมความประพฤติของชาวซองให้อยู่ในกฎของสังคมได้อย่างเรียบร้อย นอกจากนั้นยังเป็นการรวมญาติพี่น้องให้ได้มาพบปะกัน เป็นการกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัวให้รักกันแน่นแฟ้นมากขึ้นอีกด้วย

การเล่นผีโรงเป็นการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษด้วยเช่นกัน แต่เป็นการเล่นตอนกลางวัน ซึ่งแตกต่างจากการเล่นผีหิ้งที่ต้องเล่นตอนกลางคืน ที่เรียกกันว่า ผีโรง นั้น เพราะจะต้องตั้งโรงที่มีลักษณะคล้ายเพิงเล็กๆ ไว้ที่ลานหน้าบ้าน ปลูกเป็นเพิงสูงขึ้นไป ไม่ต้องยกพื้น ใช้ใบไม้ทำเป็นหลังคาและข้างฝา วิธีการเล่นของทั้งผีหิ้งและผีโรง จะมีความคล้ายกันคือ มีคนเข้าทรง หมอผีคอยควบคุม โดยจะมีจานดอกไม้ ฐูปเทียน วางอยู่ข้างๆ และหมอผีผู้ควบคุมร่างทรงจะเป็นผู้กล่าวเชิญผีมาเข้าทรง มีคนจุดธูปคอยสั่งให้ร่างทรงไหว้ และมีคนร้องเพลงเชิญผีลง

ประเพณีการเล่นผีหิ้งและผีโรงของชาวขอมนี้ นอกจากเป็นการให้ญาติพี่น้องได้มารวมตัวกันแล้ว ยังเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ควบคุมความประพฤติของลูกหลานให้เป็นคนดี มีคุณธรรม และจริยธรรม เคารพต่อกฎของสังคมนั้นอีกด้วย

การประกอบอาชีพ

เนื่องจากจังหวัดตราดเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติอย่างมาก อาชีพส่วนใหญ่ของประชาชนจึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ การทำนา ทำสวนผลไม้ สวนยางพารา และทำประมง เป็นต้น หากจะกล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดตราดแล้ว สามารถกล่าวได้ว่าชาวตราดส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี เพราะที่ดินทุกส่วนในจังหวัดตราดสามารถนำมาใช้ประกอบอาชีพ หรือทำประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า กล่าวคือ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ เป็นพื้นที่บริเวณตอนกลางและตะวันออกของจังหวัด บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ผู้คนจึงประกอบอาชีพทำนา และปลูกผลไม้ ส่วนที่ราบสูงบริเวณภูเขา ทางด้านตะวันออก มีเทือกเขาบรรทัดทอดยาวตลอดแนวจากเหนือถึงใต้ ส่วนด้านตะวันตกมีภูเขาสูง ในอดีตบริเวณนี้มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันถูกเปลี่ยนสภาพพื้นที่เป็นสวนยางพาราและสวนผลไม้ ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่เกิดจากพืชหลักสำคัญ คือ ยางพารา เงาะ ทุเรียน สับปะรด

ระกำและมะพร้าว เป็นต้น อาชีพนี้ทำรายได้ในแต่ละปีให้จังหวัดมากที่สุด โดยเฉพาะพื้นที่ทำการเกษตรดังกล่าว ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเขาสมิง อำเภอเมืองตราด อำเภอคลองใหญ่ และพื้นที่ทางการเกษตรบนเกาะต่างๆ เป็นต้น ส่วนที่ราบต่ำชายฝั่งทะเล เป็นบริเวณที่มี

ดินตะกอนจากแม่น้ำสายต่างๆ มาทับถมกัน พื้นที่นี้จะมีป่าชายเลนขึ้นตลอดแนว และเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำบางชนิดอีกด้วย นอกจากนั้นบริเวณพื้นที่ด้านตะวันตกของจังหวัด เป็นชายฝั่งทะเลยาวตลอดแนว ซึ่งประกอบด้วยหมู่เกาะต่างๆ จึงเป็นทำเลที่เหมาะสมในการประกอบอาชีพทำประมง มีทั้งประมงชายฝั่ง และประมงทะเล รวมทั้งการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งอีกด้วย นอกจากนี้ความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าว ยังสามารถทำให้ชาวตราดประกอบอาชีพเสริมอื่นๆ ได้ อาทิ การอุตสาหกรรม การบริการ และการท่องเที่ยว เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าชาวตราดสามารถใช้พื้นที่ทำมาหากินได้ตลอดทั้งปี

การทำนา

ในอดีตการทำนาข้าวเจ้าที่ชาวนาทำเพื่อใช้ไว้บริโภคในครัวเรือน หากมีเหลือจึงจะมาจำหน่าย ซึ่งไม่สามารถนำมาเป็นรายได้หลักเพื่อเลี้ยงครอบครัวได้ แต่ผู้คนในอดีตก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เพราะมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายใช้ชีวิตแบบพอเพียง แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปพื้นที่นาข้าวบางส่วนในอดีต กลายเป็นนาุ้งและโรงงานอุตสาหกรรม แต่ยังพอนาข้าวบางส่วนให้พบเห็นแต่วิถีการทำนาแบบดั้งเดิมก็ได้เปลี่ยนแปลงไป มีการนำเครื่องทุ่นแรงประเภทต่างๆ เข้ามาใช้เพื่อความสะดวกและรวดเร็ว วัฒนธรรมประเพณีการลงแขกได้หมดไปพร้อมกับการเจริญเติบโตของเมือง มีการจ้างแรงงานจากต่างถิ่น โดยเฉพาะแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งเขมรด้วย ให้เข้ามาทำงานในเรือกสวนไร่นา ซึ่งโดยปกติแล้วแรงงานเหล่านี้มักจะมาตามช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิต อีกทั้งยังเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและการก่อสร้างอีกด้วย

การทำสวนผลไม้และสวนยางพารา

การทำสวนผลไม้และสวนยางพาราเป็นอีกอาชีพหนึ่ง ที่มีบทบาทสำคัญทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันของจังหวัดตราด การประกอบอาชีพนี้ของชาวตราดยังคงมีอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง คนในพื้นที่ยังคงมีความรักและหวงแหนแผ่นดินของตนเอง สังเกตได้จากการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของตนเอง บุคคลรุ่นลูกหลานที่เติบโตมาแม้ว่าจะสำเร็จการศึกษาจากที่อื่น ท้ายสุดก็กลับมายึดอาชีพการทำสวนพร้อมกับนำความรู้และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของยุคสมัย ทั้งนี้เพราะผลไม้เป็นพืชเศรษฐกิจหลักของจังหวัดและของประเทศที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวสวนเป็นอย่างดี แม้ว่าในช่วงหนึ่งผู้คนจะเปลี่ยนไปทำอาชีพทำพลอยกันมาก เพราะอาชีพการทำสวนในอดีตนั้นไม่สามารถทำรายได้ครวละมากๆ ได้เท่ากับ

การทำพลอย เพียงแค่ประทับประคองตัวให้อยู่ได้เท่านั้น แต่อาชีพการทำสวนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นอาชีพที่เคยช่วยพยุงเศรษฐกิจของจังหวัดตราด ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำช่วงระยะเวลาหนึ่งด้วย ทั้งนี้อีกสาเหตุหนึ่งที่อาชีพการทำสวนยังดำรงอยู่ อาจเพราะมีชาวสวนกลุ่มหนึ่งไม่ได้ทิ้งสวนเพื่อไปทำพลอย ซึ่งสร้างรายได้มากกว่าและรวดเร็วกว่า และอาจเป็นเพราะว่าชาวสวนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ไม่มีทักษะในการทำพลอย จึงคงดำรงชีพด้วยการทำสวนต่อไป ส่วนสภาพสังคมของชาวสวนยังมีวัฒนธรรมไทยแบบเดิม คือมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน แม้จะไม่เทียบเท่ากับสภาพสังคมชาวสวนในสมัยก่อนก็ตาม

เนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรขึ้น ส่งผลให้ต้องเก็บเกี่ยวผลผลิตเพิ่มมากขึ้นและเร็วขึ้นกว่าแต่ก่อน จนไม่สามารถทำกันเองได้ภายในครอบครัว จึงต้องมีการจ้างแรงงานจากต่างถิ่นเข้ามาทำสวนยางพาราอย่างต่อเนื่อง อาชีพขายแรงงานจึงเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่เกิดขึ้นมาจากการทำสวน โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกนั้นการทำสวนผลไม้และสวนยางพารายังมีการเพาะปลูกกันไม่มากนัก การเก็บเกี่ยวผลผลิตเพียงแค่นี้ใช้แรงงานในครัวเรือนเท่านั้น ต่อมาในปัจจุบันมีการเพาะปลูกกันเพิ่มมากขึ้น ปริมาณผลผลิตที่ได้มีจำนวนมากอีกทั้งผลผลิตออกมาพร้อมกัน การใช้แรงงานเก็บเกี่ยวเท่าที่มีจึงไม่เพียงพอและไม่ทัน ทำให้ผลผลิตที่ได้เน่าเสียลง การจ้างแรงงานจากต่างถิ่นส่วนใหญ่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และบางส่วนก็เป็นชาวเขมร

การทำประมง

จังหวัดตราดมีพื้นที่ด้านตะวันตกเป็นชายฝั่งทะเลทอดยาวตลอดแนว รวมทั้งมีหมู่เกาะใหญ่น้อยเป็นจำนวนมาก จึงเป็นทำเลที่เหมาะสมอย่างยิ่งกับการประกอบอาชีพทำประมง ถือว่าเป็นอาชีพดั้งเดิมของที่นี่ อีกทั้งยังมีป้าชายเลนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในบริเวณชายฝั่งทะเลอยู่เป็นจำนวนมาก ยังผลให้มีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านในอดีตจึงมีความผูกพันกับทะเล อาหารทะเลมีมากมายจนชาวบ้านในสมัยนั้น อาศัยจับสัตว์น้ำเพื่อการยังชีพสามารถจับมาทำกินเองได้ง่ายดาย โดยไม่ต้องซื้อหา ชุมชนชาวประมงส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยมุสลิมที่อาศัยตรงบริเวณคลองบางพระในปัจจุบัน มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย ดำเนินชีวิตด้วยความสงบในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน การทำประมงพื้นบ้านนี้จะมีเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากินเป็นลักษณะพื้นบ้านที่ทำกันอย่างง่าย ๆ เช่น แห โพงพาง และโป๊ะ เป็นต้น โดยเครื่องมือเครื่องใช้นี้จะใช้เพื่อจับสัตว์น้ำที่ได้ขนาดเหมาะสมเท่านั้น คือมีขนาดใหญ่พอมีใช้สัตว์ขนาดเล็กที่ยังไม่โตเต็มที่ เพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์น้ำเหล่านั้นสูญพันธุ์ไป การทำประมงในสมัยก่อนเพียงแค่การวางอวน แล้วใช้เรือแจวมีคนลากทั้งสองข้าง ก็สามารถจับปลา ปู กุ้ง ปลาหมึก ได้เต็มลำเรือ ซึ่งสัตว์น้ำที่จับได้ชาวประมงจะคัดเฉพาะที่มีขนาดใหญ่ ถ้ามีขนาดเล็กก็จะนำมาแปรรูป เช่น ปลาทุก็จะเป็นแปรรูปเป็นปลาเค็ม ปลาหมึกแปรรูปเป็นปลาหมึกตากแห้ง เป็นต้น

การทำประมงในปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่มาก จากเดิมเคยใช้เพียงเครื่องมือพื้นบ้านแบบง่าย ๆ ก็

เปลี่ยนมาเป็นเครื่องมือที่ทันสมัย นอกจากการใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพและทันสมัยแล้ว สิ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด คือความเห็นแก่ตัวของนายทุน และชาวประมงบางกลุ่มที่ต้องการจับสัตว์น้ำให้ได้คราวละมากๆ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียและผลกระทบอื่นๆ ที่ตามมา ได้มีการดัดแปลงเครื่องมือเครื่องใช้เหล่านี้ มาทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองมากที่สุด นอกจากนี้ ชาวประมงพื้นบ้านยังประสบปัญหากับเรือใหญ่ และเรือเล็กจากต่างถิ่นที่ลำน่าน้ำเข้ามาจับสัตว์น้ำอีกด้วย จากปัญหาดังกล่าวทำให้สัตว์น้ำทุกประเภทและทุกขนาดถูกจับไปทั้งๆ ที่สัตว์น้ำบางประเภทยังมีขนาดเล็ก ไม่สามารถนำไปขายหรือไปแปรรูปเป็นอย่างอื่นได้ ในที่สุดมีสัตว์น้ำบางชนิดต้องสูญพันธุ์ไปอย่างรวดเร็ว และปัญหาเหล่านี้เองทำให้ชาวประมงพื้นบ้านของจังหวัดตราด ได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก เนื่องจากไม่สามารถจับสัตว์น้ำในระยะใกล้ๆ ดังเดิมได้ ทำให้ต้องเอาเรือออกทะเลไปไกลกว่าเดิม และยังจับสัตว์น้ำในปริมาณที่น้อยลงกว่าเดิม

ปัญหาที่ชาวประมงพื้นบ้านของจังหวัดตราดประสบอยู่ นอกจากจะเป็นเรื่องการใช้เทคนิควิธีการจับสัตว์น้ำที่ทันสมัยและวิธีที่ผิดกฎหมายแล้ว ยังต้องเผชิญปัญหาที่เป็นผลสืบเนื่องจากปริมาณสารเคมีตกค้าง ที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีตามสวนและไร่อื่นๆ ที่มีส่วนทำให้สัตว์น้ำบางส่วนตายลงไปด้วย ดังนั้นการทำประมงพื้นบ้านและประมงชายฝั่งในปัจจุบันจึงมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้นเพราะต้องออกเรือไปหาถิ่นไกลกว่าเดิม ไม่สามารถใช้เครื่องมือพื้นบ้านในการจับสัตว์น้ำได้อีก ต้องซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย มีการกู้หนี้ยืมสินมากขึ้น แต่เมื่อเทียบกับรายรับกลับเป็นสัดส่วนที่สวนทางกันกับรายจ่าย เพราะราคาสัตว์น้ำที่จับได้ ต้องขายในราคาที่พ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนด

การทำนากุ้ง

ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นช่วงที่ผู้คนนิยมเปลี่ยนมาทำนากุ้งกันมาก จนมีการขยายพื้นที่การทำนากุ้งเพิ่มมากขึ้น โดยเปลี่ยนจากนาข้าวและสวนผลไม้ สวนยางพาราเป็นนากุ้งแทน เนื่องจากผลตอบแทนที่ได้รับมีจำนวนมากและใช้ระยะเวลาสั้นด้วย เช่น โดยปกติแล้วชาวบ้านมีรายได้จากการทำประมงวันละไม่กี่ร้อยบาท แต่ถ้าหากทำนากุ้งโดยลงทุนประมาณ ๕๐,๐๐๐ บาท อาจได้รับผลตอบแทนประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท ในช่วงระยะเวลาไม่กี่เดือน ส่งผลให้การทำนากุ้งเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย ช่วงเวลานั้นการทำนากุ้งจะเพิ่มปริมาณอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงคุณภาพเท่าที่ควร ขาดการวางแผนที่ดี ขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงจึงมีการปล่อยน้ำเสียจากบ่อกุ้งลงทะเล จนน้ำทะเลไม่สามารถไหลเวียนได้ทัน เมื่อต่างสูบน้ำทะเลเข้าบ่อกุ้งอีกจึงเป็นการสูบน้ำเสียเข้าไปใหม่ ทำให้เกิดโรคระบาดกุ้งตายยกบ่อ ผลผลิตที่ได้จึงมีคุณภาพต่ำ เพราะมีการใช้พันธุ์กุ้งที่เพาะพันธุ์เอง ในสายพันธุ์เดียวกันเข้าไปเข้ามาทำให้กุ้งแคะแสร้ง ประกอบกับราคากุ้งเริ่มตกต่ำ จนประสบสภาวะการขาดทุนจนทยอยกันเลิกเลี้ยงไปในที่สุด

ในช่วงที่มีการทำนากุ้งกันมากนั้น ธุรกิจเกี่ยวกับการค้าอาหารกุ้ง ยา และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้ขยายตัวตามไปด้วย สำหรับผลกระทบและผลเสียจากการทำนากุ้งที่เห็นได้ชัดคือ ป่าชายเลนถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก ยังผลให้ระบบนิเวศของสัตว์น้ำเปลี่ยนแปลงไป พื้นที่นาข้าวและพื้นที่สวนได้รับผลกระทบจากการปล่อยน้ำเสียที่ปล่อยออกมาจากนากุ้ง คุณภาพในแหล่งน้ำเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันนี้ก็ยังมีการเลี้ยงกุ้งกันอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก เพราะพื้นที่ที่เลี้ยงกุ้งเป็นเวลานาน ดินในบริเวณนั้น จะไม่สามารถทำการเกษตรอย่างอื่นให้ได้ผลได้ แต่หากจะทำการเกษตรชนิดอื่นต้องมีการปรับสภาพ และฟื้นฟูดินซึ่งใช้ระยะเวลาเป็นปี นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านบางส่วนกลับมาประกอบอาชีพประมงตามเดิม แม้ว่าผลตอบแทนที่ได้รับจะน้อยกว่ากัน แต่ก็ลดความเสี่ยงกับสภาวะการขาดทุนจนล้มละลายได้

ขนบธรรมเนียมประเพณี

จังหวัดตราดมีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีความหลากหลาย ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมภาคกลาง ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ และการประกอบอาชีพของชาวเมืองตราด โดยสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้ส่งผ่านและสืบทอดกันมา ปรากฏในรูปแบบขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ในที่นี้จะเสนอเฉพาะเรื่องของการแต่งกายและอาหารการกิน

การแต่งกาย

การแต่งกายของชาวตราดได้มีการพัฒนาให้สอดคล้องกับยุคสมัย ในปัจจุบันการแต่งกายของชาวตราดจะมีลักษณะใกล้เคียงกันกับผู้คนในภาคกลางเป็นอย่างมาก ซึ่งในอดีตนั้น

ชาวตราดก็เหมือนกับคนไทยทั่วไปที่นิยมทอผ้าใช้กันเอง ผู้ชายที่มีอายุและมีฐานะดีจะนิยมนุ่งกางเกงแพรสีดำ เรียกว่าบังลั่น^๙ (บังหลิน) แต่ถ้าเป็นคนหนุ่มจะนิยมนุ่งกางเกงแพรหลากสี สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น ลักษณะแบบเสื้อกั๊กเย็บ บางส่วนยังคงนิยมนุ่งโจงกระเบน ถ้าอยู่ที่บ้านจะนิยมนุ่งกางเกงขาก๊วยมีผ้าขาวม้าคาดที่เอว ส่วนผู้หญิงเมื่ออยู่บ้านจะนุ่งผ้าถุงสวมเสื้อคอกระเช้า หรือใส่ผ้าคาดดอกและนุ่งโจงกระเบน แต่เมื่อออกนอกบ้านไปงานต่างๆ จะนิยมสวมเสื้อคอกลมแขนสั้นหรือเสื้อคอกลมแขนกระบอก เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปผู้คนนิยมซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปมาสวมใส่กันมากขึ้น เพราะมีความสะดวกสบายและมีสินค้าให้เลือกหลากหลายกว่าอีกด้วย

อาหารการกิน

อาหารท้องถิ่นหรืออาหารพื้นบ้านของชาวตราดนั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีทั้งอาหารคาว อาหารหวาน และอาหารตามฤดูกาล วัตถุดิบที่ใช้นั้นก็เป็นสิ่งที่มีอยู่อย่างมากมายและขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในการปรุงอาหาร เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวบ้านได้อย่างดี แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่ดำรงชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติมากที่สุด และภูมิปัญญานี้ได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

เนื่องด้วยจังหวัดตราดมีพื้นที่ติดทะเลและกะปิเกาะช้างมีชื่อเสียงอย่างกว้างขวาง ว่ามีคุณภาพรสชาติดีเยี่ยม เพราะสภาพภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมบนเกาะช้างมีกระแสน้ำพัดเปลี่ยนได้ดี จึงทำให้มี *เคย* ซึ่งเป็นวัตถุดิบในการทำกะปิ มีจำนวนมากและด้วยสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยทำให้ *เคย* มีคุณภาพดี เมื่อนำมาทำกะปิแล้วจะทำให้มีสีขาว คือ สีแดงอมม่วง กลิ่นหอม นำมารับประทาน รวมทั้งการนำสัตว์น้ำบางประเภทที่มีถิ่นกำเนิดที่ตราดเพียงแห่งเดียวเท่านั้น นำมาทำเป็นอาหาร เช่น หอยปากเปิด เป็นหอยสองฝาประกบกัน เปลือกมีความหนาพอประมาณแต่ก็บางกว่าหอยทะเลชนิดอื่น มีสีขาว เปลือกเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตอนท้ายจะเรียวแหลมเป็นรูปสามเหลี่ยมติดกับราก หอยปากเปิดนิยมนำมาทำอาหาร เช่น หอยปากเปิดคั่วหวาน หอยปากเปิดลวก หอยปากเปิดยำ เป็นต้น โดยเฉพาะตรงส่วนรากที่ยื่นออกมา คล้ายกับต้นถั่วงอก จะช่วยเพิ่มรสชาติความอร่อยมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีอาหารคาวอีกอย่างหนึ่งที่แสดงถึงการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้อย่างชาญฉลาด คือ การนำ *ใบชะมวง* ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้พื้นบ้านชนิดหนึ่งที่พบมากในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีและตราด เป็นชะมวงชนิดใบเล็กและใบใหญ่ ทั้งสองชนิดนี้มีปลายใบแหลม มีรสเปรี้ยว ชาวตราดนิยมนำมาทำเป็นส่วนประกอบอาหารในการปรุงรสอาหาร ทำให้เกิดรสเปรี้ยวใช้แทนมะนาวเพราะที่จังหวัดตราดในบางฤดูกาลมะนาวจะมี

^๙ กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทย, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตราด (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๕.

ราคาแพงและหายาก โดยนำใบชะมวงมาต้มกับหมู เรียกอาหารชนิดนี้ว่า หมูต้มชะมวง แต่ถ้านำมาต้มกับปลาทะเล เรียกว่า ต้มส้ม นอกจากนั้นยังมีอาหารหวาน เช่น ข้าวเกรียบปากหม้อ ข้าวเกรียบอ่อน ขนมชั้น ฯลฯ อาหารดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ภูมิปัญญาในศักยภาพของตนเอง รวมทั้งศักยภาพและคุณลักษณะพิเศษของธรรมชาติที่มีอยู่ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพมากที่สุดและกลมกลืนกับธรรมชาติมากที่สุดเช่นกัน

ผลผลิตและงานช่าง

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหลายประเภทในประเทศไทย นับวันจะสูญหายไปตามกาลเวลา เช่น งานช่างฝีมือดั้งเดิม ทั้งนี้อาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การโยกย้ายถิ่นฐานของชาวชนบทเข้าสู่เมือง สิ่งเหล่านี้เองได้ส่งผลกระทบต่อผู้คนในท้องถิ่น และการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งจังหวัดตราดตระหนักถึงเรื่องนี้ จึงมีการอนุรักษ์ และสืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอันล้ำค่านี้ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ประจักษ์รู้และเข้าใจในท้องถิ่นของตนเอง ดังเช่น พลอยแดงหรือทับทิมสยาม และงอบเมืองตราด เป็นต้น

พลอยแดงหรือทับทิมสยาม

ในอดีตอาชีพการขุดพลอยและการทำเหมืองพลอย เป็นอาชีพที่ทำรายได้อย่างมหาศาลให้แก่ชาวตราด ในบริเวณตำบลบ่อพลอย อำเภอบ่อไร่ เป็นแหล่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีแร่รัตนชาติอยู่เป็นจำนวนมาก จึงมีนักแสวงโชคจากทุกสารทิศพากันอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินกันที่นี่

แร่รัตนชาติที่สร้างชื่อเสียงให้จังหวัดตราดมากที่สุดคือ พลอยแดงหรือทับทิมสยาม^{๑๐} มีสีสวย (สีแดงเลือดนกหรือสีแดงอมชมพู) น่างาม เนื้อพลอยแกร่งกว่าที่อื่นๆ จัดว่าเป็นสุดยอดของอัญมณีที่มีค่าสูงจนได้รับฉายาว่า “King Ruby” ในยุคต้นพลอยนั้นประชาชนจากทั่วทุกสารทิศพากันอพยพมาตั้งถิ่นฐานกันที่นี่ เพื่อหวังเสี่ยงโชคจากการขุดพลอย ทำให้

^{๑๐} เทศบาลตำบลบ่อพลอย อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด, เมืองอัญมณี (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๑ - ๒. (เอกสารแผ่นพับ)

ประชากรในอำเภอบ่อไร่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การทำเหมืองพลอยในยุคนั้นใช้วิธีการทุกรูปแบบเพื่อให้ได้มาซึ่งอัญมณีล้ำค่านี้ อาทิ การใช้แรงงานขุดด้วยมือจนถึงการใช้เครื่องจักร เมื่อนำเครื่องจักรเข้าใช้งานในการขุด จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นระบบอุตสาหกรรมเข้ามาแทน ส่งผลให้ภายในระยะเวลาไม่นานทุกพื้นที่ใน

อำเภอบ่อไร่ ที่คาดคะเนว่าจะมีพลอยอยู่ใต้ดิน จะถูกขุดขึ้นมาจนเกือบหมด จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นช่วงของการหมดยุคตื่นพลอย การขุดพลอย ร่อนพลอย ทำเหมืองพลอยก็เริ่มซบเซาลง เพราะพื้นที่ที่เปิดเป็นสัมปทานเริ่มหมดลง ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน จึงไม่สามารถดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้อีก ผู้คนจึงพากันอพยพกลับภูมิลำเนาเดิม จังหวัดตราดเผชิญกับการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติอย่างมาก เหมืองพลอยจำนวนมากที่มีอยู่ในอำเภอบ่อไร่ถูกทิ้งร้าง อาชีพทำพลอยค่อยๆ ลดความนิยมลงไป เหลือธุรกิจการทำพลอยเพียงไม่กี่ราย พื้นที่ที่เคยเป็นเหมืองพลอยกลายเป็นบ่อดินถูกกัดเซาะพังทลาย สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม เพราะการทำเหมืองแรงแนั้นเสมือนกับการที่ต้องพลิกแผ่นดิน เพื่อนำเอาแร่ธาตุที่อยู่ใต้ดินขึ้นมา จะใช้วิธีการหลายอย่าง เช่น ขุด เจาะ ฉีด และแยกแร่ เป็นต้น

ในปัจจุบันการทำธุรกิจพลอยนั้น ต้องมีการสั่งซื้อพลอยมาจากต่างประเทศ เช่น แอฟริกา ศรีลังกา และพม่า แต่คุณภาพของพลอยเหล่านั้นเมื่อเทียบกับของไทยแล้วยังไม่มีคุณภาพดีเท่า ผู้เคยมีอาชีพทำพลอยที่จัดว่าเป็นแรงงานที่มีทักษะฝีมือหลายรายต้องไปทำมาหากินที่อื่น หรือบางรายต้องเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น ส่วนพื้นที่ที่เคยเป็นเหมืองแร่เก่านับพันไร่ได้รับการพัฒนาปรับพื้นที่และปรับปรุงดินให้สามารถกลับมาทำการเกษตรได้ เป็นการร่วมมือกันระหว่างชาวบ้านในท้องถิ่น หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานรัฐ ทั้งหมดได้ร่วมมือกันปลูกป่าขึ้นมา เพื่อทดแทนป่าเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นมาจากการโค่นทำลายลงเมื่อครั้งที่ยุคเหมืองพลอยเฟื่องฟู นอกจากนั้นชาวบ้านในท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาครัฐคือ เทศบาลตำบลบ่อพลอย อำเภอบ่อไร่ได้ร่วมกันจัดสร้างพิพิธภัณฑ์เมืองอัญมณี^{๑๑} เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังและประชาชนทั่วไป ได้ศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และภูมิปัญญาด้านช่างฝีมือของบรรพบุรุษสืบต่อไป

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

งอบเมืองตราด

งอบเมืองตราด มีลักษณะด้านหน้าเป็นรูปรีแหลมคล้ายสามเหลี่ยม มีปีกยื่นยาวไปทางด้านหลัง ลักษณะรูปทรงของงอบแบบนี้เป็นงอบแบบโบราณ เหมาะกับการใช้สวมใส่เพื่อกันฝนและกันลม โดยงอบชนิดนี้จะมีความลาดเอียง ทำให้น้ำฝนไหลลงสะดวกและยังไม่ด้านลม ในส่วนของปีกหางที่ยื่นไปด้านหลังยังช่วยป้องกันไม่ให้น้ำฝนเปียกหลังอีกด้วย ปัจจุบันไม่ค่อยพบเห็นงอบแบบโบราณเช่นนี้ ส่วนงอบอีกรูปทรงหนึ่งที่ชาวตราดเรียกกันว่า *หมวกใบจาก* เพราะเป็นการนำใบจากมาเย็บให้เป็นหมวก เพื่อใช้สำหรับคุ้มแดดกันฝน แต่คนทั่วไปมักเรียกว่า *งอบน้ำเซียว* เพราะมีแหล่งผลิตและสินค้าที่สร้างชื่อเสียงของบ้านน้ำเซียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด

งอบเมืองตราดหรือรู้จักกันทั่วไปว่างอบน้ำเซียว นั้น ปัจจุบันได้มีการพัฒนาผลิตให้มีรูปทรงที่มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อความต้องการของผู้บริโภคที่สามารถเลือกซื้อตามความชอบและความเหมาะสมต่อการใช้งาน รูปทรงของงอบเมืองตราด มีดังนี้

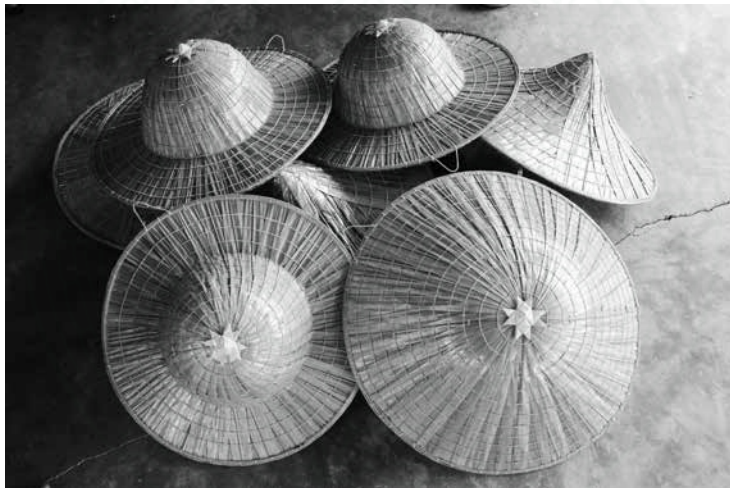
๑. รูปทรงกระทะคว่า เป็นหมวกใบจากอเนกประสงค์ เพราะนอกจากจะใช้สำหรับกันแดดและกันฝนแล้ว ยังสามารถใช้งานอย่างอื่นได้อีก คือเมื่อพลิกหมวกให้หงายขึ้นมา ก็ใช้สำหรับเป็นภาชนะใส่ของได้และสามารถลอยน้ำได้อีกด้วย ดังนั้นจึงเป็นที่นิยมในการใช้งานของชาวประมง

๒. รูปทรงกระดองเต่า เป็นหมวกที่มีรูปทรงแบบปีกเว้าคุ่มเข้ามาคล้ายกระดองเต่า จึงเหมาะกับผู้ทำอาชีพเกษตรกร ชาวนา เพราะตรงส่วนที่เว้าเข้ามาของหมวกด้านหน้านั้น จะทำให้มองเห็นได้สะดวกและชัดเจนขึ้น แต่ในส่วนที่เว้าตรงด้านหลัง จะทำให้ไม่เกะกะในขณะที่ต้องก้มเงยตอนดำนา ถ้าหากฝนตกลงมาน้ำฝนก็จะไหลออกตรงปีกด้านข้าง

๓. รูปทรงยอดแหลม เป็นรูปทรงที่มีลักษณะทรงกรวยแหลมปากกว้าง จึงเหมาะกับผู้ทำอาชีพชาวไร่ เพราะรูปทรงที่แหลมรีนั้น สามารถกันความร้อนและระบายความร้อนได้ดี ส่วนที่ด้านข้างของหมวกยังมีความกว้างพอประมาณ จึงป้องกันที่จะถูกกิ่งไม้เกี่ยวรั้งในขณะทำงานอีกด้วย

๔. รูปทรงสมเด็จ มีประวัติความเป็นมาว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงนำหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ พอสว. มาตรวจเยี่ยมราษฎรที่จังหวัดตราด ณ โรงเรียนบ้านเนินดินแดง อำเภอแหลมงอบ ในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๔ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านน้ำเชี่ยว ได้นำหมวกใบจากที่ได้ออกแบบเป็นรูปทรงนี้ ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และได้พระราชทานชื่อหมวกใบจากรูปทรงนี้ว่า *ทรงสมเด็จ* หมวกใบจากรูปทรงนี้จึงมีชื่อเรียกตามที่พระราชทานเป็นต้นมา

๕. รูปทรงกะโหลก มีรูปทรงกลมขนาดเท่าศีรษะ มีกระบังยื่นมาด้านหน้าประมาณหนึ่งฝ่ามือ มีลักษณะคล้ายกับหมวกภาคสนามของทหาร จึงเหมาะกับการสวมใส่ในเวลาเดินทาง เพราะหมวกมีความกระชับพอดีกับศีรษะไม่หลุดร่วงง่าย

ปัจจุบันหมวกใบจากหรือที่รู้จักกันทั่วไปว่าจอบน้ำเขียว ได้มีการพัฒนารูปทรงให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น ทรงปลาดาว ทรงเห็ด และทรงสามเหลี่ยม เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการประยุกต์และนำไปใช้เป็นประโยชน์อย่างอื่นได้อีก เช่น ใช้เป็นภาชนะใส่ของ ประติษฐานเป็นโคมไฟ และใช้เป็นของตกแต่งบ้านหรือสถานที่พักในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นจอบน้ำเขียวนับว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นเมืองตราดได้เป็นอย่างดี เพราะเกิดจากการที่ชาวบ้านนำวัสดุที่มีอยู่มาก และเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยนำมาคิดประดิษฐ์และนำมาใช้งานได้อย่างเหมาะสมกับลักษณะของงานจอบเมืองตราดนั้นจึงเป็นมรดกภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตราดได้อย่างดียิ่ง

ในปัจจุบันนี้จังหวัดตราดมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ทั้งจากสภาพทางกายภาพ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม การประกอบอาชีพ การคมนาคม ตลอดจนวิถีวัฒนธรรมของชาวบ้าน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพัฒนาโครงข่ายถนน ที่เชื่อมโยงให้ทุกพื้นที่สามารถติดต่อสื่อสารกันอย่างสะดวกรวดเร็วขึ้น การคมนาคมทางบกได้เข้ามาแทนที่การคมนาคมทางน้ำของชาวบ้าน สภาพโครงสร้างของชุมชนชาวประมงที่เคยเรียบง่าย มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย กลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีผู้คนจากต่างถิ่น พากันอพยพมาหางานทำและตั้งถิ่นฐาน สภาพตลาดแบบดั้งเดิมถูกแทนที่ด้วยอาคารพาณิชย์รูปทรงทันสมัย มีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้น อาทิ อาชีพรับจ้าง และอาชีพด้านการบริการ เป็นต้น สภาพแวดล้อมของชายหาดที่เคยเงียบสงบ และปราศจากสิ่งปลูกสร้างก็เปลี่ยนไป มีร้านค้า ร้านอาหาร ที่พักและโรงแรมเกิดขึ้นมากมาย เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ การที่วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนตราดได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตนั้น ส่วนหนึ่งย่อมเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และบางส่วนอาจเกิดขึ้นจากมนุษย์สร้างขึ้นมาทั้งด้านบวกและด้านลบ อย่างไรก็ตามแม้ว่าในปัจจุบันความเจริญทางด้านวัตถุจะมีมากขึ้น แต่สำหรับคุณค่าทางสังคมที่สำคัญของชาวตราด ได้แก่ ความสามัคคี มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การพึ่งพาตนเอง อันนำไปสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ยังคงมีอยู่และเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ของชาวตราดได้อย่างดียิ่ง

การที่คนในท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐ ตระหนักถึงความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยพยายามให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและเรียนรู้ นับว่าเป็นหนทางหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น โดยเป็นการค้นหาตนเอง จะได้มีความเข้าใจตนเองมากขึ้น แล้วจึงนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งประชาชนในจังหวัดตราด หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้พยายามผลักดันให้มีการนำองค์ความรู้ไปพัฒนาหลักสูตรสำหรับการศึกษาในท้องถิ่น รวมทั้งแสวงหาแนวทางในการอนุรักษ์ อารักขา และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดให้คงอยู่สืบไป

เทศกาลและงานประเพณีจังหวัดตราด*

จังหวัดตราดเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออกที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีอาณาเขตส่วนหนึ่งติดกับทะเลฝั่งอ่าวไทย จึงมีฐานะเป็นเมืองท่าสำคัญมาแต่อดีต และมีเส้นทาง การคมนาคมที่เข้าถึงพื้นที่ได้หลายเส้นทาง ประกอบกับมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ทำให้นับแต่อดีตมีกลุ่มชนหลากหลายชาติพันธุ์อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน จังหวัดตราดในวันนี้จึงมีเทศกาลและงานประเพณีที่น่าสนใจมากมายทั้งที่เป็นส่วนรวมและ เฉพาะส่วนท้องถิ่น ซึ่งเทศกาลและงานประเพณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของ ชาวตราดที่ผูกพันกับสภาพแวดล้อม ความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ตลอดจนความ กตัญญูต่อบรรพชน

เทศกาลและงานประเพณีส่วนรวม

ชาวจังหวัดตราดประกอบด้วยกลุ่มชนหลากหลายชาติพันธุ์ แต่ส่วนใหญ่มีคติความ เชื่อดั้งเดิมคล้ายกัน คือ นับถือผีบรรพบุรุษ และเคารพธรรมชาติ ต่อมาภายหลังเมื่อมีการเผยแผ่ ศาสนาเข้ามา กลุ่มชนท้องถิ่นเหล่านี้ก็นับถือศาสนาต่างๆ ควบคู่ไปกับคติความเชื่อดั้งเดิมในสังคม ปัจจุบันนี้ชาวจังหวัดตราดส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้น เทศกาลและงานประเพณีส่วนรวม ของสังคมจึงเกี่ยวพันกับศาสนาพุทธ ซึ่งโดยทั่วไปก็จะเข้าวัดทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา เป็นต้น ในส่วนขนบธรรมเนียมหรือ เทศกาลงานประเพณีที่เป็นส่วนรวมซึ่งคนในท้องถิ่นถือปฏิบัติสืบมานั้น ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการ ดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย หรือเพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อความบันเทิงรื่นเริงแก่คนในสังคม ซึ่งก็เหมือนกับขนบธรรมเนียมหรือเทศกาลและงานประเพณีที่เป็นส่วนรวมของท้องถิ่นอื่นๆ แต่ลำดับขั้นตอนรายละเอียดปลีกย่อยของประเพณีอาจแตกต่างกันบ้างตามคติความเชื่อของ แต่ละกลุ่มชน หรือเปลี่ยนไปตามยุคสมัย สำหรับขนบธรรมเนียมหรือเทศกาลงานประเพณีที่เป็น ส่วนรวมซึ่งคนในท้องถิ่นจังหวัดตราดถือปฏิบัติสืบมา เช่น

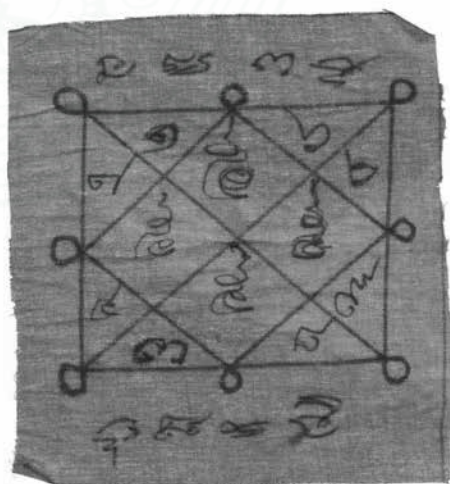
* นางสาวฉัตรภรณ์ จินดาเดช นักอักษรศาสตร์ชำนาญการ กลุ่มจารีตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ค้นคว้าเรียบเรียง

ประเพณีการเกิด ท้องถิ่นจังหวัดตราดในอดีตสมัยที่การแพทย์แผนปัจจุบันยังไม่เจริญก้าวหน้าและแพร่หลายทั่วไป การทำคลอดต้องอาศัยหมอตำแยเป็นผู้ทำคลอด และช่วยเหลือดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อความปลอดภัยของมารดาและบุตร โดยในระหว่างตั้งครรภ์จนถึงกำหนดคลอดนั้น มีข้อห้ามข้อปฏิบัติสืบทอดกันมาในท้องถิ่น เช่น ระหว่างตั้งครรภ์ต้องทำจิตใจให้ผ่องใส หมั่นทำบุญให้ทาน สวดมนต์ แผ่เมตตาและอธิษฐานขอให้บุตรมีร่างกายครบสมบูรณ์ วานอน สอนง่าย มีสติปัญญาดี ห้ามหญิงตั้งครรภ์กล่าวคำหยาบคายที่มีชื่อบกพร่องต่างๆ เพราะเชื่อกันว่าจะส่งผลให้บุตรในครรภ์เป็นเช่นนั้น ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนั่งคาบ้นไต้เพราะเชื่อว่าจะทำให้คลอดบุตรยาก ตลอดจนให้ระมัดระวังวาจาและสำรวมกิริยามารยาท ส่วนในเรื่องอาหารการกิน ห้ามรับประทานอาหารประเภทหมักดอง หรือมีรสจัด หรือจำพวกเผือกมัน เชื่อว่าจะทำให้บุตรนั้นมีเนื้อตัวสกปรก เป็นต้น

ครั้นคลอดบุตรแล้ว หมอตำแยจะตัดสายสะดือด้วยไม้หลอด (เป็นไม้ตระกูลไผ่ คือ ไม้หลอด) ส่วนรกของเด็กนั้นเอาเกลือโรยแล้วห่อผ้าไปฝังไว้ที่ใจกลางเตาไฟใต้แคร่ที่มารดาอยู่ไฟ เรียกว่า *หม้อรอก หม้อรอก* ซึ่งส่วนรกกนั้นจะแห้งไปเอง หรืออาจนำไปฝังไว้ที่ต้นไม้มที่มีชื่อเป็นมงคลนาม เช่น ต้นขนุน

หลังจากที่ตัดสายสะดือและทำความสะอาดตัวเด็กแล้ว ญาติผู้ใหญ่เอาระดั่งที่ปูด้วยผ้ามารับเด็ก หากเป็นชาย จะนำสมุด ดินสอ ใส่ไว้ในกระดั่ง ซึ่งเชื่อกันว่าเด็กจะได้เรียนเก่ง หากเป็นหญิง จะนำเข็มด้ายใส่ไว้ในกระดั่ง เชื่อว่าโตขึ้นจะเป็นแม่บ้านแม่เรือน อนึ่ง ผู้ที่เอาระดั่งมารับเด็กนั้น เรียกว่า *แม่ทูนหัว*

ส่วนมารดา หลังจากคลอดบุตรแล้ว เพื่อเป็นการฟื้นฟูร่างกายให้เข้าสู่สภาวะปกติ หมอตำแยจะเอายาประสะผิวมะกรูด เป็นยาขับเลือดให้กิน และต้องอยู่ไฟหลังคลอด ๗ - ๙ วัน ทั้งนี้เพื่อให้ร่างกายแม่และลูกเกิดความอบอุ่น ซึ่งหากอยู่ไฟน้อยวันเกินไป เชื่อกันว่านานไปเมื่อเห็นฝนตั้งเค้าจะเกิดอาการหนาวสั่น และในการอยู่ไฟนั้นจะต้องมียันต์ตรีนิสิงเห (ชื่อยันต์แบบหนึ่ง โบราณใช้แขวนเรือนเวลาคลอดบุตร หรือเรือนผู้มีลูกอ่อน เพื่อป้องกันภูตผีปิศาจ และโรคภัยไข้เจ็บ) และผูกสายสิญจน์ล้อมรอบบริเวณห้องที่อยู่ไฟ อีกทั้งถือเคล็ดว่าห้ามตกหรือ

ยันต์ตรีนิสิงเห

พูดว่าร้อน และไม่ให้ตกเด็กว่าน่ารัก ให้ตกว่าน่าเกลียดน่าชัง เป็นต้น นอกจากนี้ เพื่อเป็นการ

ช่วยเร่งให้เมล็ดงอกเร็วเข้าก็ต้องทำการทับหรือนาบหม้อเกลือบริเวณหน้าท้อง และต้องเข้ากระโจมอบสมุนไพร เพื่อให้ร่างกายสดชื่นแข็งแรงรวมทั้งเป็นการรักษาแผลช่องคลอด ส่วนอาหารการกินของหญิงหลังคลอดและให้นมบุตร ต้องงดของแสลงอย่างน้อย ๔ เดือน เช่น ของหมักดอง มะนาว ข้าวเหนียว กว๋ายเตี๋ยว ขนมะกรก และน้ำแข็ง เพราะเชื่อว่าของแสลงจะส่งผลเสียแก่ร่างกายเมื่ออายุมากขึ้น เช่น หูดกระพาะปัสสาวะเสื่อมทำให้กลั้นปัสสาวะไม่อยู่ และหากต้องการให้นมมีน้ำนมมากๆ ให้กินแกงเลียงหัวปลี เป็นต้น

สำหรับเด็กทารก หลังจากที่สะดือหลุดแล้ว ให้รักษาแผลสะดือโดยใช้พินเซนโรย ส่วนสายสะดือนั้นเก็บไว้ เวลาที่เด็กปวดท้องให้นำเอาสายสะดือมาฝนกับเหล้าให้เด็กกิน จะหายปวดท้อง และเมื่อมีบุตรคนต่อไป ก็ให้นำสายสะดือไปเก็บไว้รวมกัน เชื่อว่าพี่น้องจะรักสามัคคี ไม่รังแกกัน แม้เป็นญาติพี่น้องที่อยู่บ้านเดียวกันก็จะเอารวมกันไว้ด้วย

ประเพณีการบวช ในกลุ่มผู้นับถือพุทธศาสนา เมื่อบุตรชายมีอายุครบ ๒๐ ปี และมีศรัทธาที่จะอุปสมบท ผู้ปกครองก็จะนำไปอุปสมบทที่วัดซึ่งมีจิตศรัทธา สำหรับการจัดงานบวชในท้องถิ่นจังหวัดตราดนั้น นิยมเริ่มช่วงก่อนวันเข้าพรรษาประมาณเดือน ๕ หรือ เดือน ๖ เป็นต้นไป ทั้งนี้ ก่อนการบวช ผู้บวชจะต้องเข้ารับการฝึกขานนาคและศึกษาวัตรปฏิบัติของสมณเพศอย่างน้อย ๗ - ๑๕ วัน ส่วนการจัดงานบวชนิยมจัดงาน ๓ วัน คือ วันสุกดิบ วันอุปสมบท และวันฉลองพระบวชใหม่

วันสุกดิบ เป็นวันเตรียมอาหารคาวหวานสำหรับทำบุญในวันรุ่งขึ้น ส่วนผู้ที่เตรียมตัวจะบวช (นาค) จะต้องไปทำพิธีโกนผมที่วัด โดยนาคจะแต่งกายด้วยผ้าถุงห่มสีขาว และสวมใส่เครื่องประดับสวยงาม แต่บางแห่งในท้องถิ่นจังหวัดตราด นาคจะแต่งกายด้วยผ้าถุงห่มสีต่างๆ เสริ้จจากพิธีโกนผมแล้ว นาคจะนั่งคานหามออกจากวัดเพื่อไปกราบลาและขอขมาญาติผู้ใหญ่ที่ไม่สามารถไปร่วมอนุโมทนาได้ ในตอนเย็น จะมีการทำบุญสวดมนต์และทำขวัญนาคเพื่อเรียกขวัญและสอนนาคให้กตัญญูกตเวทิต่อบิดามารดา

วันอุปสมบท ก่อนจะทำพิธีอุปสมบท เจ้าภาพจะทำบุญและถวายภัตตาหารเช้าหรือเพลแด่พระสงฆ์ อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ใช้การทำบุญก่อนอุปสมบท ได้แก่ ข้าวเหนียวแก้ว มีส่วนผสมเป็นของขาว ๓ อย่าง ได้แก่ ข้าวเหนียวขาว น้ำตาลทรายขาว กะทิสีขาว ซึ่งมีความหมายว่า ผู้บวชมีความพร้อมและศรัทธาในพระศาสนาด้วยความบริสุทธิ์ ทั้งกาย วาจา ใจ

ข้าวเหนียวแก้ว

ข้าวเหนียวเหลือง

เมื่อเสร็จพิธีอุปสมบทแล้วเป็นการทำบุญฉลองพระบวชใหม่ ซึ่งอาจจะทำบุญในวันเดียวกันช่วงเพลหรือในวันรุ่งขึ้นก็ได้ โดยในการทำบุญฉลองพระบวชใหม่ ต้องมีบายศรีปากชาม ๑ ชุด พานใส่ข้าวตอกดอกไม้ มีเทียนปักไว้ ๑ เล่ม เพื่อให้พระบวชใหม่เป็นผู้จุดขณะเริ่มพิธี สื่อความหมายว่า แสงสว่างแห่งปัญญาที่จะสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป ส่วนอาหารที่นิยมใช้ในงานทำบุญฉลองพระบวชใหม่ คือ ข้าวเหนียวเหลือง มีส่วนผสมได้แก่ ข้าวเหนียวขาว กะทิ น้ำตาลทราย และขมิ้นชัน หรือ ข้าวตอกน้ำกะทิ ซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกันว่า พระบวชใหม่จะมีความเจริญก้าวหน้า มุ่งมั่นศึกษาพระธรรมวินัยด้วยความบริสุทธิ์ ส่วนระยะเวลาการบวชนั้น ตามคตินิยมแต่โบราณมานะนิยมบวชอย่างน้อย ๑ พรรษาขึ้นไป จึงจะลาสิกขาได้

ประเพณีการแต่งงาน หลังจากชายหญิงตกลงใจจะใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน และได้มีการทาบทามสู่ขอ โดยฝ่ายหญิงตอบตกลงแล้ว ก็จะหาฤกษ์มงคลทำการหมั้นหมาย และทำพิธีแต่งงาน ตามลำดับ ในส่วนของจังหวัดตรานั้น โดยทั่วไปประเพณีการแต่งงานจะมีลำดับขั้นตอนคล้ายกับท้องถิ่นอื่นๆ แต่มีเอกลักษณ์ในเรื่องอาหารที่ใช้ในพิธี คือ พิธีหมั้น มีอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ขาหมู ซึ่งเป็นขาหน้าข้างขวา มีความหมายว่า กระทำการด้วยความถูกต้องแล้ว โดยมีผู้ใหญ่นำมา และเมื่อเสร็จพิธีแล้วจะนำไปทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาร่วมงาน

ส่วนพิธีแต่งงาน ฝ่ายชายจะนำขบวนขันหมากมาเข้าพิธี ประกอบด้วยขันหมากเอก ๔ ขัน คือ ขันเงิน ขันทอง ขันนาก และขันหมาก ในแต่ละขันมีใบเงิน ใบทอง ใบนาก ใบรัก อย่างละ ๙ ใบ หมาก ๒ หรือ ๓ คู่ พลุ ๔ เรียง พานแก้ว งา กิมฮวย และอั่งตั่ว อ้อย ๒ มัด มัดหนึ่ง ๑ ลำ อีกมัดหนึ่ง ๓ ลำ กล้วย ขนมหอด พิมพข้าวตอก จันอับ ขาหมู ผ้าไหว้ ซึ่งผ้าไหว้ มี ๒ ชนิด ได้แก่ ผ้าไหว้ผี (ผ้าขาว) และผ้าไหว้บิดามารดา สุรา ส้ม มะพร้าวอ่อน

ขบวนแห่ขันหมาก

ขาหมู

๒ ถาด ถาดหนึ่ง ๑ ผล อีกถาดหนึ่ง ๓ ผล เทียน นอกจากนี้ อาจจะมีขนมและผลไม้อื่นๆ อีกก็ได้ โดยแต่ละชนิดจะต้องจัดเป็นคู่ๆ ทั้งนี้ ขนมที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญคือ *ขนมเปียก* (กอละแม) และข้าวเหนียวกวน (ข้าวเหนียวแดง) สื่อความหมายแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของผู้เป็นเจ้าสาว ส่วน *ขาหมู* ซึ่งเป็นขาหลังขวา หมายความว่า มีความพร้อมและจริงใจในการแต่งงาน เมื่อเสร็จพิธีอื่นๆ แล้ว คู่สมรสจะนำขาหมูที่เป็นขาหลังขวานี้ไปไหว้เฒ่าแก่ (ผู้สู่ขอ) เพื่อแสดงความขอบคุณและกราบขอพรจากผู้ใหญ่

ขนมเปียก (กอละแม)

ข้าวเหนียวกวน (ข้าวเหนียวแดง)

ส่วนฝ่ายหญิงจะเป็นผู้จัดเตรียมภัตตาหารเข้าถวายพระภิกษุสงฆ์และอาหารสำหรับต้อนรับแขก อาหารที่เป็นมงคล ได้แก่ ขนมชั้น ข้าวเหนียวเหลือง ขนมจีน ขนมฟัก ทองหยิบ ทองหยอด ฯลฯ ซึ่งอาหารที่จะขาดไม่ได้ คือ *ขนมจีน* สื่อความหมายว่าความสัมพันธ์โยงใยและยืนยาว แม้จะอยู่ไกลก็มารวมน้ำใจกันได้ ส่วนอาหารที่ไม่เป็นมงคลและไม่นิยมใช้ในงานแต่งงาน ได้แก่ อาหารประเภทยา ต้มยำ ห่อหมก ฯลฯ ผลไม้ที่มีขน มีหนาม ได้แก่ พุเรียน เงาะ ฝรั่ง มังคุด เป็นต้น นอกจากนี้ ฝ่ายหญิงยังเป็นผู้เตรียมพิธีไหว้เทวดา และไหว้ผีบรรพบุรุษ โดยแบ่งขนมจากขบวนขันหมากและผลไม้จัดไหว้เทวดา และใช้ผ้าขาวจากขันหมาก ๑ ผืน หมากพลู ๔ คำ เงิน ๔ บาท ขนมจีนแกงไก่ ขนมเปียก ข้าวเหนียวกวน และจันอับ อย่างละ ๔ กอง เป็นเครื่องสำหรับไหว้ผี นำของทั้งหมดวางบนใบตอง ๓ ทาง ให้ญาติฝ่ายหญิงเป็นผู้ไหว้ผี เชิญให้มารับเครื่องสังเวย และรับทราบงานมงคลของลูกหลาน เพื่อจะได้ช่วยคุ้มครองให้ลูกหลานที่อยู่ข้างหลังอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่ง *ผ้าไหว้ผี* ดังกล่าว ถือเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งในการแต่งงานของชาวดราด

ผ้าไหว้

ประเพณีการปลูกบ้านสร้างเรือน ชาวตราดมีความพิถีพิถันในการสร้างบ้านเรือน เช่นเดียวกับคนท้องถิ่นอื่นๆ นับตั้งแต่การเลือกสถานที่ เลือกไม้ที่ใช้ปลูกบ้าน หากฤกษ์ยาม วันมงคลในการก่อสร้าง ตลอดจนทิศทางการวางผังบ้าน โดยหลังจากที่กำหนดผังบ้านเรียบร้อยแล้ว ก่อนจะขุดหลุมฝังเสาต้องทำพิธีเช่นเจ้ากรุงपालี เพื่อบอกกล่าวให้ท่านช่วยคุ้มครองให้การปลูกบ้านเป็นไปด้วยความราบรื่นและอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งในการทำพิธีเช่นเจ้ากรุงपालีนั่น ผู้ทำพิธีจะต้องเป็นคนดี มีศีลธรรม มีสัจจะ ซื่อสัตย์ และได้เล่าเรียนมาจากบรรพบุรุษ ในวันทำพิธีจะนุ่งห่มผ้าขาวคล้ายพราหมณ์ การทำพิธีจะขุดหลุมเป็นสามเหลี่ยมที่กลางผังบ้าน แล้วเอา *ขวน* (คือ กาบกล้วยขุดเป็นรูปสามเหลี่ยม) วางลงในหลุม นำกระตังใส่ผักปลาอย่าไปวางที่บ้านทั้งสามมุม ใส่เงินค่าครูหกสลึง ขนมห่มขาว ขนมห่มแดง ๑ สำหรับ ครั้นเสร็จพิธีก็เอาดินกลบหลุมบานในตอนเย็น จัดการขุดหลุมเสาบ้านทั้งหมดเตรียมไว้แล้วนำเสามาวางไว้ใกล้ๆ ปากหลุม โดยจะต้องหันหัวเสาไปทางทิศที่เป็นมงคลประจำวันนั้นๆ รุ่งขึ้นตอนเช้ามีด จะมีการทำขวัญเสา นิยมนำใบบัว ขี้วัวดำ ใบเงิน ใบทอง และเงิน ใส่กันหลุม พร้อมด้วยขนมห่มขาวและขนมห่มแดงสำหรับ ไหว้ครู ๑ สำหรับ อาศัยฤกษ์ที่เป็นสิริมงคล ๓ ฤกษ์ คือ อรุโณ (ยังมีดอยู่) อรุณยโ (สว่างพอดี) อรุณยกาลัง (ตะวันขึ้นเต็มดวง) แล้วนำเสาลงหลุม เสาที่นำลงหลุมก่อน คือเสาที่อยู่ทางทิศตะวันออก มี ๒ เสา ต้นหนึ่งเรียกว่า *เสาแรก* อีกต้นหนึ่งเรียกว่า *เสาขวัญ* หรือที่เรียกว่า เสาเอก เสาโท เสาทั้ง ๒ ต้นนี้ ก่อนนำลงหลุมจะนำต้นกล้วย ต้นอ้อย สร้อยทอง แหวน เงิน (อย่างใดอย่างหนึ่ง) ประดับหัวเสา ทั้งนี้ เสาแรก จะใช้ผ้าขาวม้าและเสื้อห่มต้นกล้วย ต้นอ้อยให้ติดกับหัวเสา ส่วนเสาขวัญ จะใช้ผ้าถุงและเสื้อห่ม เมื่อยกเสาแรกและเสาขวัญลงหลุมแล้วก็ยกเสาต้นอื่นๆ ลงหลุมจนครบ ต่อจากนั้นจึงใส่เครื่องบน มุงหลังคา ปูพื้น กั้นฝา ตามลำดับ

ประเพณีการจัดงานศพ หากในครอบครัวมีผู้ป่วยหนักใกล้เสียชีวิต จะนิยมนิมนต์ พระสงฆ์มาสวด หรือ *บอกหนทาง* ให้ก่อนสิ้นลมหายใจ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ป่วยได้มีจิตใจสงบ เชื่อว่า เมื่อเสียชีวิตแล้วจะได้ไปสู่สุคติภาพ

การจัดงานศพ ในจังหวัดตราดจะนิยมทำฐานสำหรับวางรองรับโลงศพ เรียกว่า *ร้านม้า* มี ๒ ประเภท คือ ประเภทตั้งอยู่กับที่ และประเภทที่มีคานหาม การทำร้านม้าหรือฐานรองรับโลงศพดังกล่าวนี้ เป็นการแสดงการให้เกียรติผู้ตาย และจำนวนของชั้นร้านม้า ๒ ชั้น ถึง ๓ ชั้น หรือ ๕ ชั้น หรือ ๗ ชั้น ถึง ๙ ชั้น ยังบอกถึงฐานะของผู้ตายด้วย ทั้งนี้ ที่แต่ละชั้นของร้านม้าจะมีการตกแต่งทำลวดลายประดับอย่างสวยงาม

ในงานบำเพ็ญกุศลศพ จะจัดถวายภัตตาหารเช้าหรือเพลแด่พระสงฆ์ทุกวัน ในตอนกลางคืน หลังจากสวดพระอภิธรรมแล้ว มีการสวด *พระบาลีสสูตร* หรือ *ภูิกามาลีสสูตร* แต่คืนสุดท้ายนิยมสวด *ศิริมานนทสูตรแปล* หรือสวด *สังกะห* ในสมัยก่อนการสวดพระบาลีสสูตรมีพระเป็นผู้สวด ภายหลังเปลี่ยนฆราวาสเป็นผู้สวดแทน และด้วยว่าในการสวดมีการใช้ท่วงทำนองลีลา หรือจังหวะที่น่าฟัง ต่อมาจึงพัฒนาเป็น *การเล่นรำสวด* ซึ่งจะนิยมเล่นกันในงานศพ หลังพระสวดอภิธรรมจบ เพื่ออยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพให้คลายความโศกเศร้า ในแต่ละคืน หลังเสร็จงานแล้ว เจ้าภาพจะจัดเลี้ยงอาหารแขกที่มาร่วมงาน โดยในคืนสุดท้ายจะนิยมเลี้ยง *ขนมปลาก림* ซึ่งลักษณะของขนมปลาก림นั้น แสดงให้เห็นถึงสังสารวัฏของชีวิต คือ เป็นเส้นท่อนสั้นๆ ไม่ยืดยาว และแยกเป็นหวาน เค็ม หมายถึงความตายที่ร่างกายและจิตใจ

ขนมปลาก림

แยกออกจากกัน ส่วนอาหารที่ไม่นิยมนำมาเลี้ยงในงานศพ เช่น ขนมจีน หน่อไม้ ทุเรียน เนื่องจากมีความเชื่อว่า ของที่มีเส้นยาวจะทำให้มีการตายติดต่อกันยืดยาว ของที่เป็นหนาม และมีหน่อจะทิ่มแทงทำให้คนที่อยู่ข้างหลังไม่มีความสุข ส่วนเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในงานศพหรือใช้ในการเคลื่อนศพ มีปี ๑ เลา กลอง ๒ คู่ เรียกว่า *กลองเหม่ง* นอกจากนี้ ยังมีโหม่งเล็ก ๑ ชุด และฉิ่ง ๑ คู่ มีผู้บรรเลงประมาณ ๔ - ๕ คน

การเผาศพ ในการเคลื่อนศพจากที่ตั้งไปสู่เมรุ จะมีการทำพิธีทุบหม้อดินที่ใส่น้ำไว้เต็มเปี่ยมให้แตก ซึ่งมีความหมายถึงการแตกดับของสังขาร และเคลื่อนศพผ่าน *บันไดผี* ทำจากไม้ระก่า หรือไม้ไผ่ มี ๔ ขั้น หมายถึง เกิด แก่ เจ็บ ตาย ขณะเคลื่อนศพ ญาติจะทิ้งกระดาษเงิน กระดาษทอง เป็นเครื่องหมายนำทางให้วิญญาณได้ตามมาถูกทาง และเมื่อเคลื่อนศพมาถึงเมรุ ก่อนนำศพ

ขึ้นเมรุ จะเวียนรอบเมรุวนซ้าย ๓ รอบ เป็นการสื่อความหมายถึงการเวียนว่ายตายเกิด ก่อนจะนำศพใส่เตาเผาในเมรุ จะทำพิธีตัดด้ายดอย (คือ สายสิญจน์) ที่ไข่มัดตราสังข์ศพ เพื่อเป็นการปลดปล่อยวิญญาณ

นอกจากนี้ ตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น เชื่อว่าหากคู่สมรสของผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ ถ้าไม่ทำพิธีหาขาดทางไสยศาสตร์ก็อาจมีสิ่งใดมาทำให้เกิดปัญหา จุดประสงค์คือต้องการให้คนเป็นและคนตายได้แยกขาดจากกัน ทั้งในโลกมนุษย์และโลกความตาย สำหรับวิธีการหย่าสับหรือจะถามก่อน หากสมัครใจหย่า จะใช้กิ่งไม้หักจากต้นเคาะที่โลง แล้วให้คู่สมรสของผู้ตายกล่าวขอหย่าขาดจากกันนับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปหลังจากเผาศพเสร็จแล้ว

ในการเผาศพมีความเชื่อว่าจะต้องเผา *ไม้เซี้ยผี* (คือ ไม้ที่ใช้เซี้ยศพขณะเผา) ทั้งด้วย และหลังจากที่เผาศพเสร็จแล้ว ญาติจะนำกระถางรูปไปเก็บไว้ที่บ้าน โดยระหว่างที่ถือกระถางรูปกลับบ้านนั้น ห้ามไม่ให้เหยียพลหลังหรือพูดคุยกับใครจนถึงบ้าน ซึ่งจะมีคนคอยรับกระถางรูปและพูดว่า *ถึงบ้านแล้ว* แล้วก็นำกระถางรูปไปไว้บูชา สำหรับการเก็บกระดูก อาจทำในเย็นวันเดียวกันหรือเช้าวันรุ่งขึ้นก็ได้ โดยนำกระดูกและเถ้ากระดูกที่เก็บได้ทำการแปรรูป คือจัดวางเรียงเป็นรูปตัวคน แล้วนิมนต์พระมาสวด จากนั้นญาติอาจเลือกเก็บกระดูกที่สำคัญใส่โกศนำไปเก็บรักษาเป็นที่ระลึกหรือบูชากราบไหว้ ก่อนจะนำกระดูกและเถ้าที่เหลือห่อผ้าขาวไปลอยอังคารต่อไป

เทศกาลและงานประเพณีท้องถิ่น

จังหวัดตราดมีการจัดเทศกาลและงานประเพณีและถือปฏิบัติกันในท้องถิ่นหลายงานที่น่าสนใจได้แก่

งานวันวีรกรรมทหารเรือไทยในยุทธนาวีที่เกาะช้าง เป็นงานประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญของชาวตราด จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๗ - ๒๑ หรือวันที่ ๒๓ มกราคม เพื่อน้อมรำลึกถึงวีรกรรมและเกียรติคุณของนายทหารเรือไทยที่เสียชีวิตในการทำยุทธนาวีที่เกาะช้างระหว่างกองทัพเรือไทยกับกองทัพเรือฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ สำหรับสถานที่จัดงานนั้น จัดที่บริเวณอนุสรณ์สถานยุทธนาวีที่เกาะช้าง ฝั่งอำเภอแหลมงอบ จัดโดยกองทัพเรือร่วมกับจังหวัดตราด และอำเภอแหลมงอบ ในงานมีริ้วขบวนของส่วนราชการ การทำบุญอุทิศ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

ส่วนกุศล และลอยมาลาสักการะดวงวิญญาณทหารเรือที่เสียชีวิตในครั้งนั้น พิธีบวงสรวง
ดวงพระวิญญาณพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เพื่อรำลึกถึงพระมหา
กรุณาธิคุณพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ผู้มีบทบาทสำคัญในการวาง
รากฐานให้กองทัพเรือไทย มีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำคืนสู่ธรรมชาติ มีการแสดงนิทรรศการของ
กองทัพเรือ และส่วนราชการต่างๆ ตลอดจนการแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน

อนุสรณ์สถานยุทธนาวีที่เกาะช้าง

งานวันตราดรำลึก สืบเนื่องจากการที่จังหวัดตราดได้ประกาศให้วันที่ ๒๓ มีนาคม ของทุกปี เป็น **วันตราดรำลึก** เพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ครั้งที่ฝรั่งเศส เข้ายึดครองเมืองตราด และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงดำเนินวิเทศব্য การทางการเมืองระหว่างประเทศด้วยพระปรีชาสามารถ จนในที่สุดฝรั่งเศสยอมทำสัญญา ยกเมืองตราดคืนให้แก่ไทย เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๔

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ ศาลากลางจังหวัดตราด

จังหวัดตราดได้กำหนดการจัดงานวันตราดรำลึก ในระหว่างวันที่ ๒๓ - ๒๗ มีนาคม ของทุกปี ณ บริเวณศาลากลางจังหวัด ในงานมีการแสดงของทหารเรือ นิทรรศการประวัติศาสตร์ เมืองตราด การประกวดสุนขพันธ์ุไทยหลังอาณซึ่งเป็นสุนขพันธ์ุพื้นเมืองของจังหวัดตราด มีการ จำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์เกษตร และอาหารพื้นเมือง การแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน

อนึ่ง ในตอนเช้าวันที่ ๒๓ มีนาคม ของทุกปี จะมีการจัด พิธีบำเพ็ญพระราชกุศลถวาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกพิธีหนึ่งด้วย เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติและรำลึก ถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อพสกนิกรชาวตราดอย่างหาที่สุดมิได้ ในการนี้ มีพราหมณ์เป็น ผู้ตั้งเครื่องสังเวยและทำพิธีแบบพราหมณ์

งานวันระกำหวาน ผลไม้ และของดีเมืองตราด จัดขึ้นประมาณปลายเดือนพฤษภาคม หรือต้นเดือนมิถุนายน และใน พ.ศ. ๒๕๕๖ นี้ งานวันระกำหวาน ผลไม้ และของดีเมืองตราด มีกำหนดจัดในวันที่ ๑๔ - ๑๖ พฤษภาคม ณ ศูนย์ OTOP เมืองตราด จุดตรวจบ้านท่าจอด ตำบลแสนตุง อำเภอสองแคว จังหวัดตราด โดยความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัดตราด เกษตรจังหวัดตราด และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานตราด การจัดงานมีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์ผลไม้ที่มีคุณภาพของจังหวัด และส่งเสริมด้านการตลาดให้กับเกษตรกรชาวสวนผลไม้ และผู้ผลิตสินค้าชุมชนและท้องถิ่นของจังหวัดตราด ตลอดจนส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด

งานวันระกำหวาน ผลไม้ และของดีเมืองตราด ปี ๒๕๕๖

การจำหน่ายผลไม้และสินค้าท้องถิ่น

การประกวดผลไม้

ในงานมีกิจกรรมต่างๆ อาทิ การประกวดผลไม้เมืองตราด ทั้งระกำหวาน ทุเรียนพันธุ์หมอนทอง ลองกอง สับปะรดพันธุ์ตราดสีทอง มังคุด และเงาะ พร้อมทั้งการเปิดตลาดนัดผลไม้ คุณภาพราคาถูก การจำหน่ายสินค้า OTOP การแสดงนิทรรศการการเกษตรในจังหวัดตราด การแข่งขันด้านการเกษตร การแข่งขันทำอาหารจากผลผลิตในท้องถิ่น การแข่งขันรับประทานผลไม้ การประกวดสุนัขหลังอานและไก่พื้นเมืองซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดตราด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เหตุที่การจัดงานในปีนี้ได้ย้ายสถานที่จัดงานจากอำเภอเมืองไปจัดที่อำเภอเขาสมิง เนื่องจากอำเภอเขาสมิงเป็นพื้นที่ที่มีสวนผลไม้มากที่สุด และยังเป็นสถานที่

การประกวดสุนัขพื้นเมือง

ไก่พื้นเมือง

จัดงานระกำหวานตั้งแต่ครั้งแรกประกอบกับเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดตราดจะต้องผ่านจุดดังกล่าว

ประเพณีทำบุญส่ง ประเพณีนี้เป็นประเพณีท้องถิ่นของจังหวัดตราด โดยจัดขึ้นหลังจากทำบุญสงกรานต์ (เดือนเมษายน) หรือหลังจากทำพิธีทอดผ้าป่าในคืนวันลอยกระทง (เดือนธันวาคม) แล้วแต่ความสะดวกของแต่ละชุมชน

การจัดงานทำบุญ หลังจากที่ชาวบ้านในหมู่บ้านได้ทำการนัดหมายกำหนดวันจัดงานแล้ว เมื่อถึงวันทำบุญ ชาวบ้านจะนำอาหารหวานคาว ดอกไม้ ธูปเทียนไปยังสถานที่นัดหมายบางชุมชน เช่น ที่ตำบลท่าพริก อำเภอเมือง จะมีการปักธงจระเข้เป็นเครื่องหมายบอกจุดนัดหมาย จากนั้นมีการตักบาตรถวายพระสงฆ์ กรวดน้ำเหมือนทำบุญทั่วไป เสร็จพิธีสงฆ์แล้วในบางชุมชนที่มีพื้นที่ติดต่อกับทะเล หรือแม่น้ำ ลำคลอง ชาวบ้านจะทำพิธีปล่อยเรือ เรือที่

ใช้ในพิธีทำด้วยกาบหมาก หรือต้นกล้วย อาจมีการตกแต่งเพื่อความสวยงาม ในเรือใส่ดอกไม้ ธูปเทียน อาหารหวานและสิ่งของต่างๆ เป็นเครื่องสักการะ ก่อนนำเรือไปปล่อยจะมีพิธีแห่เรือ ในขบวนแห่เรือจะมีการตีไม้ล่อนำขบวน เสร็จพิธีปล่อยเรือแล้วก็จะอุทิศส่วนกุศลให้แก่ ผิบรรพบุรุษ ผิทุ่ง ผิท่า ผิป่า ผิเขา เป็นต้น หลังจากนั้นบางแห่งชาวบ้านจะกลับมายังสถานที่ทำบุญ เพื่อรับประทานอาหารร่วมกัน ประเพณีนี้บางพื้นที่มีการจัดกิจกรรมอื่นๆ ด้วย เพื่อความสนุกสนาน และเชื่อมความสามัคคีของคนในชุมชน เช่น แข่งขันกีฬาพื้นบ้าน อาทิ วิ่งวิบาก ชักเย่อ วิ่งกระสอบ ปิดตาตีหม้อ มวยทะเล บางแห่งมีการจัดกิจกรรมหรือมหรสพในตอนกลางคืน

ประเพณีนี้เป็นประเพณีในท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของคนในหมู่บ้าน ในชุมชน ในขณะเดียวกันยังสอดแทรกคุณธรรมเรื่องความกตัญญู กตเวที การแสดงความเคารพต่อธรรมชาติและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่ช่วยคุ้มครองรักษาให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ไม่มีอุปสรรค ทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง

อนึ่ง แม้ว่าประเพณีทำบุญส่งนี้อาจมีชื่อเรียกต่างกัน เช่น ชาวอำเภอคลองใหญ่ หรือชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำลำคลอง หรือทะเล เรียกว่า ประเพณีปล่อยเรือ ในขณะที่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้แม่น้ำหรือทะเล หรือมีอาชีพทำสวน เรียกว่า ประเพณีทำบุญโคนต้นไม้ หากแต่ลักษณะการประกอบพิธีกรรมตลอดจนจุดมุ่งหมายการจัดประเพณีดังกล่าวเหล่านั้นคล้ายคลึงกัน อาจแตกต่างกันบ้างในส่วนรายละเอียดปลีกย่อย

ประเพณีแข่งขันพายเรือไม้ด้วยลำไม้ไผ่ ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว ประเพณีนี้จัดขึ้นที่บ้านน้ำเชี่ยว ตำบลน้ำเชี่ยว อำเภอแหลมงอบ จัดขึ้นเนื่องจากชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวเป็นชุมชนประมงพื้นบ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง ชีวิตจึงผูกพันอยู่กับสายน้ำและการพายเรือ

ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว

การแข่งขันพายเรือไม้ด้วยลำไม้ไผ่

ส่วนกำหนดจัดการแข่งขัน จะทำการแข่งขันในช่วงหลังวันออกบวชของชาวมุสลิม สถานที่จัดการแข่งขันคือที่คลองน้ำเขียว ในช่วงที่น้ำขึ้นเต็ม โดยเอกลักษณ์การแข่งขันพายเรือ คือจะใช้พายที่เป็นไม้ไผ่ทั้งลำแทนพายทั่วไป ขนาดความยาวประมาณ ๒ - ๓ เมตร มีฝีพาย ๑๐ คน ยกเว้นฝีพายที่คัดหัวคัดท้ายเรือจะใช้พายทั่วไป มีกติกาการแข่งขันว่า หากทีมใดพายเรือไปหยิบธงที่ปักอยู่เส้นชัยได้ก่อนจะเป็นฝ่ายชนะ

ประเพณีนี้เป็นประเพณีเก่าแก่กว่าร้อยปีของท้องถิ่นบ้านน้ำเขียวที่แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีกลมเกลียวเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างชุมชนชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมที่อยู่ร่วมกันมาอย่างสันติสุข

ประเพณีงมหอยขาว หรืองานงมหอยขาวแหลมกลัด จัดขึ้นในวันที่ ๑ พฤษภาคม ของทุกปี ที่ตำบลแหลมกลัด อำเภอมือ่ง จังหวัดตราด ด้วยเหตุว่าพื้นที่ชายฝั่งทะเลอ่าวแหลมกลัดมีความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยหอยขาว ชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพการงมหอย ประเพณีการงมหอยจึงจัดขึ้นเพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึก

หอยขาว

ในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ตลอดจนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

พิธีเปิดงานประเพณีหอยขาว ประจำปี ๒๕๕๖

ของจังหวัด ในงานมีกิจกรรม เช่น การจัดการแสดงฟ้อนรำ นิทรรศการแหล่งท่องเที่ยวหอยขาว การแข่งขันงมหอยขาว การทำอาหารจากหอยขาว การแข่งขันฟุตบอลทะเล การประกวดเขียนเรียงความ เป็นต้น

งานเล่าขานตำนานคลองบางพระ จัดขึ้นในช่วงเดือนมีนาคมของทุกปี บริเวณถนนธนเจริญ ริมคลองบางพระ อำเภอเมือง จังหวัดตราด จัดโดยเทศบาลเมืองตราดร่วมกับชุมชนรักษะคลองบางพระ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตราด และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานตราด มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูคลองบางพระให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สืบสานตำนานวิถีชีวิตดั้งเดิม ในครั้งอดีตของชุมชนริมคลองบางพระ

ในงานมีกิจกรรมที่น่าสนใจหลายกิจกรรม อาทิ การสักการะศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่วัดโยธานิมิตหรือวัดโบสถ์ การสักการะศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด การแสดงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวชุมชนริมคลองบางพระ การเปิดบ้านของชาวชุมชนเพื่อแสดงของเก่าสะสม การประกวดภาพเก่าเล่าเรื่องเมืองตราด การสาธิตและจำหน่ายการทำมิดและขวานโบราณ การจำหน่ายอาหารและขนมพื้นบ้าน การแสดงโขนสด การแสดงเท่งตึก (ละครชาตรี) หนึ่งตะลุง หนึ่งกลางแปลง การแสดงรำวงย้อนยุคเจ้าแรกของจังหวัดตราด การแข่งขันพายเรือหัวปักท้ายบอด ฯลฯ และเพื่อเป็นการสร้างสีสันให้กับการจัดงานดังกล่าว ทางเทศบาลเมืองตราดได้รณรงค์ให้ชาวชุมชนรักษะคลองบางพระและผู้ออกร้านในงานร่วมกันแต่งกายด้วยชุดไทยย้อนยุค

งานวันทบิมสยาม จัดขึ้นประมาณเดือนตุลาคม ที่อำเภอบ่อไร่ ในงานมีการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับทบิมสยาม การออกร้านจำหน่ายพลอยและเครื่องประดับต่างๆ นำชมเหมืองพลอย และจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง

การจำหน่ายพลอยและเครื่องประดับต่างๆ

การบวงสรวงเจ้าเกาะช้าง เจ้าเกาะช้าง หรือ องค์ไค้ หมายถึงผู้เป็นใหญ่ เชื่อกันว่าหากชาวประมงหรือผู้เดินทางผ่านไปมาไม่บอกกล่าวหรือพูดคำหยาบจะทำให้ประสบอันตรายนานาประการ แม้แต่ชาวบ้านเมื่อต้องการให้ฝนตกก็จะบนเจ้าเกาะช้างด้วยเครื่องสังเวย คือ ข้าวเหนียวเปียกแดง ๓ บาท ผู้ที่เดินทางผ่านไปมาจะยกมือไหว้บอกกล่าวให้องค์ไค้ช่วยคุ้มครองและด้วยความศรัทธาที่มีต่อเจ้าพ่อเกาะช้าง ปัจจุบันนี้ ชาวตราดได้มีการจัดงานวันเกิดเจ้าพ่อเกาะช้างและงานถือศีลกินเจอย่างยิ่งใหญ่ขึ้นเป็นประจำทุกปีเพื่อความเป็นสิริมงคล

ศาลเจ้าพ่อเกาะช้าง

การจัดงานวันเกิดเจ้าพ่อเกาะช้างและงานถือศีลกินเจ ใน พ.ศ. ๒๕๕๕ ที่ผ่านมานั้น ได้มีการจัดงานขึ้นในวันที่ ๖ - ๑๓ พฤศจิกายน (วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑) กิจกรรมในงาน นอกจากเน้นการถือศีลกินเจแล้ว ยังมีการทรงเจ้า การสะเดาะเคราะห์ การลุยไฟ ในการจัดงานวันสุดท้ายเป็นพิธีทำบุญเกาะช้าง มีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ณ ศาลเจ้าพ่อเกาะช้าง ถวายภัตตาหารเช้า - เพล และแจกทาน ทั้งนี้ผู้ดูแลศาลเจ้าพ่อเกาะช้างให้ข้อมูลว่า การจัดงานดังกล่าวเพื่อเป็นกุศโลบายเพื่อมุ่งให้ผู้คนทำความดี รักษาศีล ซึ่งการทำความดี ก็ย่อมส่งผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ อนึ่ง การตั้งโต๊ะรับเจ้า มีผลไม้ ๓ - ๕ อย่าง น้ำชาหรือน้ำเปล่า ๓ ถ้วย รูป ๓ ดอก เทียน ๒ เล่ม และประทัด ๑ กลอง ในงานนี้มีข้อห้ามคือห้ามนำสุรา เนื้อสัตว์ มาไหว้เจ้าพ่อ

งานวันแข่งขันตกปลาอินทรีที่ทะเลตราด จัดขึ้นประมาณปลายเดือนธันวาคม ของทุกปี มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดตราด เป็นการเปิดฤดูกาลท่องเที่ยวทางท้องทะเลตราด บริเวณอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้างให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบและเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดตราด ภายในงานมีกิจกรรมการแข่งขันตกปลา ๑๒ ประเภท แข่งขันตกปลาเชิงอนุรักษ์ การประกวดวาดภาพของเยาวชน ชิงเงินรางวัลพร้อมถ้วยรางวัล และของรางวัลจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่

สถานที่สำคัญเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวในจังหวัดตราด*

จังหวัดตราด เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา เนื่องจากภูมิศาสตร์ของจังหวัดนั้นอยู่ติดกับชายแดนของราชอาณาจักรกัมพูชา ทั้งทางบกและทางทะเล นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่บางส่วนที่เป็นส่วนที่แคบที่สุดในประเทศไทยอีกด้วย

จังหวัดตราดเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ และมีพื้นที่ติดชายทะเล จึงมีความเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม ประมง และค้าขาย รวมถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งเขมร จีน และชาวตะวันออก เป็นต้น และเพราะปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ติดชายแดน เป็นพื้นที่ตั้งด่าน และเป็นดินแดนที่เหมาะสมแก่การค้าขายและก่อสร้างเมืองจากการมีทรัพยากรธรรมชาติมาก ทำให้ร่องรอยทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของตราดมีความน่าสนใจ กล่าวคือ มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อันหลากหลาย และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่น่าสนใจ นอกจากนี้ธรรมชาติอันสวยงามของตราดก็ไม่น้อยหน้าจังหวัดอื่นเช่นกัน

สถานที่สำคัญเชิงประวัติศาสตร์ของตราดนั้น ส่วนใหญ่ คือ แหล่งโบราณสถานในตัวเมือง รวมทั้งพิพิธภัณฑสถานที่รวบรวมองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวตราด จัดแสดงคู่กับศิลปวัตถุ ซึ่งสถานที่เหล่านี้ล้วนมีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้ารากเหง้าวัฒนธรรมของชาวตราด รวมทั้งภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีความหลากหลาย ทั้งเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศ ซึ่งหากท่านใดสนใจเดินทางมาเยี่ยมชม จังหวัดตราด แนะนำให้คำนึงถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และไม่ทำลายธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์

* นางสาวพลอยชมพู ยามะเพวัน นักอักษรศาสตร์ กลุ่มจารีตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ค้นคว้าเรียบเรียง

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้าศาลากลางจังหวัดตราด

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม รวมถึงโบราณสถานและพิพิธภัณฑสถานสำคัญของจังหวัดตราด ที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง ได้แก่

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว^๑ หน้าศาลากลางจังหวัดตราด ตั้งอยู่ที่ ตำบลบางพระ อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด เป็นประติมากรรมหล่อโลหะสัมฤทธิ์รมดำ ประทับยืนบนแท่นขนาดหนึ่งเท่าครึ่งของพระองค์จริงในฉลองพระองค์ชุดจอมพลทหารเรือตามประวัติศาสตร์เมื่อครั้งเสด็จตราดครั้งสุดท้าย ด้วยเหตุที่พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อชาวตราดอย่างใหญ่หลวง เสด็จประพาสเมืองตราดอีกหลายต่อหลายครั้ง และเมื่อครั้งที่ไทยมีปัญหาเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศส ทรงยกดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ ปังจันตคีรีเขตต์ เพื่อแลกกับเมืองตราดกลับคืนมา

ต่อมาได้มีการประชุมหารือเนื่องในวันตราดรำลึก ซึ่งตรงกับวันที่ ๒๓ มีนาคม ของทุกปี นายเจียร จินตกานนท์ เสนอให้นายกนกศักดิ์ วรรณกนก อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดตราด จัดสร้างพระบรมรูปขนาดเล็กและเหรียญที่ระลึก โดยกรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบ และได้เชิญพระบรมรูปมาประดิษฐาน เมื่อวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๑๖ บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดตราด เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้ประชาชนชาวตราดได้รำลึกถึงชาติ ดังเช่นที่พระองค์ได้ทรงแก้ปัญหาจนไทยรอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตก และสามารถรักษาดินแดนส่วนใหญ่ไว้จนเป็นปึกแผ่นมาจนทุกวันนี้

^๑ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญาจังหวัดตราด, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๙๑ - ๙๒.

เสาหลักเมืองตราดตั้งเคียงคู่กับเสาฉิวลิ่งค์ ชาวตราดเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญคู่บ้านคู่เมืองตราด และให้ความเคารพนับถือมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตราด ตั้งอยู่ที่ ถนนหลักเมือง ตำบลบางพระ อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ได้รับการขึ้นทะเบียนแต่งตั้งเป็นศาลเจ้าพ่อขนาดใหญ่ จากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และมีกรรมการดูแล เนื่องจากเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวไทย และชาวจีนที่อยู่มากในจังหวัดตราดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ศาลแห่งนี้สร้างแบบสถาปัตยกรรมจีน ประกอบด้วยอาคาร ๓ หลัง ได้แก่

อาคารประดิษฐานเสาหลักเมือง ตั้งอยู่ด้านหน้า ประกอบด้วยเสาหลักเมือง และฉิวลิ่งค์ เสาหลักเมืองนี้ ชาวตราดเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองตราด สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ครั้นเสด็จมารวบรวมไพร่พลที่จังหวัดตราด ประมาณช่วง พ.ศ. ๒๓๑๐ ปัจจุบัน ชาวตราดยังคงให้ความสำคัญกับเสาหลักเมืองเป็นอย่างมาก และได้จัดพิธีวันเกิดเสาหลักเมืองหรือวันที่เริ่มก่อตั้งเสาขึ้นทุกวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ตามปฏิทินไทย โดยทางศาลจะมีการจัดซุ้มเลี้ยงอาหารในช่วงเย็นเป็นประจำทุกปี เพื่อทำบุญให้กับเจ้าพ่อหลักเมืองของชาวตราด^๒

ส่วนฉิวลิ่งค์นั้น เล่าสืบต่อกันมาว่าเดิมอยู่ที่ตำบลห้วยแร้ง และสามารถปิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บได้ เจ้าเมืองจึงได้อัญเชิญมาไว้คู่กับเสาหลักเมืองเพื่อเป็นสิริมงคลให้ประชาชนเคารพสักการะ^๓ ปัจจุบันยังคงตั้งไว้คู่กัน

^๒ นางสาวพิศสุวรรณ รมยานนท์ พนักงานศาลเจ้า, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๖.

^๓ วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญาจังหวัดตราด, ๒๕๔๒, หน้า ๙๖.

ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองในปัจจุบัน ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๖ ด้านหน้าอาคารที่ประดิษฐานเสาหลักเมืองและคิ่วลิ่ง
อาคารที่ซ่อนอยู่ด้านหลังคือ ศาลเจ้าพ่อ และอาคารทรงจีน ด้านขวา คือ ศาลเจ้ากง

อาคารหลังที่ ๒ คือ ศาลเจ้าพ่อ ชาวบ้านเรียกศาลเจ้าพ่อเสี้ยอึงกง ตั้งอยู่ด้านหลังเสาหลักเมือง เดิมเป็นอาคารไม้ ภายในมีภาพจำลองเจ้าพ่อหลักเมือง และเขียนด้วยภาษาจีนกำกับ โดยชาวจีนเป็นผู้สร้าง ต่อมาเมื่อทรุดโทรมมากจึงสร้างใหม่เป็นสถาปัตยกรรมจีนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ ด้านในประกอบไปด้วยเทพเจ้าตามความเชื่อของจีน^๔ โดยทุกปีจะมีการจัดงานฉลองวันเกิดเจ้าพ่อ วันขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๕ ตามปฏิทินจีน โดยจะจัดการเลี้ยงเพลพระสงฆ์และฉายภาพยนตร์ให้ประชาชนได้ชม

อาคารหลังที่สาม คือ ศาลเจ้าปึงเถ่ากง เอ้าม่า หรือศาลปู่ย่า เดิมตั้งอยู่ที่สี่แยกวัดกลาง ต่อมาเมื่อมีการตัดถนน ชาวบ้านจึงคิดจะย้ายไปที่โรงเจ แต่ทางโรงเจเห็นว่าไม่เหมาะสมเนื่องจากเชื่อว่าท่านไม่ได้กินเจ จึงย้ายมาไว้ที่ศาลหลักเมือง^๕ ปัจจุบันศาลเจ้าปึงเถ่ากงเป็นศาลเจ้าแบบจีน อยู่ข้างกับศาลเจ้าพ่อ โดยทางศาลเจ้าจะจัดแสดงจิ๋วฉวยในช่วงต้นปี

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๖.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๗.

งานฉลองศาลหลักเมืองนี้จะจัดทั้งทำบุญแบบประเพณีไทยและจีนประมาณ ๔ ครั้งต่อปี ต้นปีจะมีจั่วถวายอากรอามา ต่อด้วยงานตรุษจีน จากนั้นจะเป็นวันเกิดเจ้าพ่อในวันขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๕ มีการทำบุญเลี้ยงอาหารเพลพระสงฆ์และฉายหนังกลางแปลง ต่อด้วยงานวันเกิดเสาหลักเมือง วันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ที่มีการจัดเลี้ยงอาหาร ซึ่งงานบุญงานฉลองเหล่านี้ล้วนเกิดจากความศรัทธาทั้งจากชาวไทยและจีนในจังหวัดตราด ที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง ศาลแห่งนี้จึงเป็นสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่ไม่ควรพลาดเมื่อท่านเดินทางมาถึงจังหวัดตราด

วัดบุปผาราม ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๓ บ้านปลายคลอง ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมืองตราด เป็นวัดเก่าแก่สำคัญของจังหวัดตราด สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา และเป็นวัดสำคัญในชุมชนมาอย่างยาวนาน สังเกตได้จากร่องรอยการบูรณะที่หลงเหลืออยู่จากหลายสมัย ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ โดยปรากฏหลักฐานว่าได้รับการบูรณะครั้งสำคัญในสมัยพระครูสารพิสุทธ (หลวงพ่อโห) อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ ๕ เช่น มณฑปที่สร้างขึ้นแทนที่ปรางค์ประธานที่ชำรุด รวมทั้งได้เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังด้วยตนเอง ต่อมาทางวัดจึงได้นำรูปจำลองของพระครูสารพิสุทธมาประดิษฐานไว้ให้ประชาชนสักการะ^๖ ส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ วิหารพระพุทธไสยาสน์ และมณฑป เป็นฝีมือช่างท้องถิ่นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีอิทธิพลศิลปะจีน^๗ จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าช่วงเวลาดังกล่าว ชาวจีนที่อยู่อาศัยหรือทำการค้าในบริเวณนี้คงมีศรัทธาเลื่อมใสวัดบุปผารามเป็นอย่างยิ่ง

สถาปัตยกรรมภายในวัดบุปผาราม ที่มีการบูรณะหลายสมัย และมีความงามทางศิลปะทั้งไทยและจีน

^๖ ฝ่ายอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังและประติมากรรมติดที่ กองโบราณคดี กรมศิลปากร, จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย ชุดที่ ๐๐๒ เล่มที่ ๒ วัดบุปผาราม จังหวัดตราด, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๕), หน้า ๕๘.

^๗ จังหวัดตราดและวัดบุปผาราม, พิพิธภัณฑวัดบุปผาราม, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)), หน้า ๒๕.

พระพุทธรูปศิลปะอุททอง (อยุธยา) พระนขาประดิษฐ์จากมุกอันเป็นลักษณะเด่นของพระพุทธรูปองค์นี้
ด้านหลังคือภาพจิตรกรรมจีน ที่จิตรกรตั้งใจทำให้คล้ายกับการแขวนผ้าประดับติดผนังไว้ด้านหลังพระพุทธรูป

จากหลักฐานทางเอกสารและคำบอกเล่าของพระภิกษุ^๔ รวมทั้งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะ แสดงให้เห็นถึงพื้นเพของผู้คนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนในการบูรณปฏิสังขรณ์ ดังเช่น พระพุทธรูปองค์ใหญ่ในพระอุโบสถ ที่มีลักษณะรูปแบบศิลปะอุททอง หรืออยุธยา และมีร่องรอยการบูรณะ รวมทั้งลักษณะพิเศษคือ เทคนิคการใช้มุกประดับพระนขา ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของพระพุทธรูปองค์นี้ ที่แตกต่างไปจากพระพุทธรูปที่พบทั่วไป

^๔ พระมหาอวยชัย ปนาโท ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบุปผาราม, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๖.

ส่วนจิตรกรรมฝาผนังโดยรอบอุโบสถนั้นเป็นศิลปะแบบจีน มีคำบอกเล่าเชื่อว่าเป็นช่างชาวจีน ชื่อซ่งกวง^๔ สันนิษฐานว่า จิตรกรน่าจะเป็นชาวจีนหรือเชื้อสายการวาดลวดลายแบบจีน เนื่องจากจิตรกรรมฝาผนังนี้มีลวดลายผ้าแพรจีน และผ้า幔แขวนอยู่รอบผนังตามอย่างวัฒนธรรมจีน สลับกับภาพพระพุทธรูปเจ้าที่รายล้อมไปด้วยสาธุชนชาวไทยและชาวจีน แสดงให้เห็นว่าในสมัยที่วาดจิตรกรรมนั้น มีชาวจีนเข้ามานับถือพระพุทธศาสนาในประเทศไทย หรืออาจจะเข้ามาค้าขาย หรืออาศัยอยู่ในชุมชนนี้

พระพุทธรูปปางมารวิชัย อิทธิพลศิลปะพม่าภายในวิหารไทย

นอกจากนี้ ยังมีวิหาร และหอไตร ที่มีความสวยงามเป็นศิลปะไทย จีน พม่า ซึ่งภายในตัววิหารมีการเขียนลวดลายจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงาม นอกจากนี้ ยังมีพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุที่พบในจังหวัดตราด รวมทั้งสิ่งของพระราชทานเมื่อครั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานให้กับวัดบุปผารามจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ด้านหน้า ส่วนพิพิธภัณฑ์หลังใหญ่มีโบราณวัตถุสำคัญ ซึ่งมีพระพุทธรูปที่สวยงามฝีมือช่างท้องถิ่น และเครื่องสังคโลกที่ชาวบ้านพบจากการทำประมง จัดแสดงให้ชมอีกด้วย หากสนใจเข้าชมพิพิธภัณฑ์สามารถติดต่อได้ที่วัดบุปผาราม

^๔ พระมหาอวยชัยได้บรรยายถึงข้อสันนิษฐานดังกล่าว

ปัจจุบันวัดบุปผารามเป็นวัดสำคัญของชุมชนที่ชาวเมืองตราดนิยมมาทำบุญ รวมทั้งประกอบศาสนพิธีเป็นประจำ นอกจากนี้บริเวณรอบตัววัดยังตกแต่งอย่างสวยงาม รวมถึงความเป็นอยู่อันเรียบง่ายและการปฏิบัติตามระเบียบพระวินัย ดังเช่น กุฏิสงฆ์ ที่ทางวัดจัดสร้างหลังเล็กเพื่ออยู่อาศัยแบบสมถะตามพระวินัยและวิสัยที่ดีของสงฆ์

สิ่งสำคัญที่ประดิษฐานอยู่ด้านหน้าของวัดอีกสิ่งหนึ่ง คือ พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่วัดได้สร้างไว้ให้ประชาชนมาสักการะเพื่อระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงกู้ชาติ และบอกเล่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ช่วงหนึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินเคยเสด็จมาตั้งค่ายเกณฑ์ไพร่พลในตราด วัดได้จัดทำหุ่นนักรบแสดงท่าศิลปะป้องกันตัวแบบมวยไทยในบริเวณใกล้เคียงไว้อีกด้วย และสิ่งที่ถือเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษา คือ การจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานจัดแสดงถึงสองอาคาร เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ด้านต่างๆ ทำให้ชาวบ้านที่ศรัทธานำสิ่งของ เช่น ตำราโบราณ รวมทั้งโบราณวัตถุที่เก็บสะสมไว้มามอบให้แก่วัดเพื่อจัดแสดงใน

พิพิธภัณฑสถาน และเมื่อประชาชนได้ร่วมบริจาคเงินสร้างพิพิธภัณฑสถานวัดบุปผาราม ในโอกาสพระราชพิธีรัชชภิเษก พ.ศ. ๒๕๓๑ เพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาวตราด ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ มาเป็นองค์ประธานเปิดอาคารพิพิธภัณฑสถานด้วย^{๑๐}

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

^{๑๐} จัดหวัดตราดและวัดบุปผาราม, พิพิธภัณฑสถานวัดบุปผาราม, หน้า ๖.

หมู่บ้านสิงห์ทองไทยขนาดเล็ก

การจัดแสดงศิลปวัตถุภายในอาคารพิพิธภัณฑ์หลังเล็ก

เครื่องถ้วยพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑ์หลังเล็ก

การจัดแสดงศิลปวัตถุภายในอาคารพิพิธภัณฑ์วัดบุปผาราม ที่ประกอบด้วยพระพุทธรูปสำคัญ เครื่องถ้วยและเครื่องแก้วโบราณทั้งแบบจีนและยุโรป

วัดไผ่ล้อม ตั้งอยู่ที่ถนนหลักเมือง ตำบลบางพระ อำเภอเมืองตราด วัดเก่าแก่สำคัญทางประวัติศาสตร์อีกแห่งที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองตราด สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๖ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานผู้สร้าง^{๑๑} โดยครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงทอดกฐินต้นและเยี่ยมเยียนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๑^{๑๒}

เจดีย์สามเจ้าคุณ วัดไผ่ล้อม

วัดไผ่ล้อมแห่งนี้ ปรากฏในประวัติศาสตร์ช่วงสำคัญ คือ เมื่อครั้งที่ไทยได้ตราดกลับคืนมาจากฝรั่งเศส ท่านเจ้าคุณพระวิมลเมธาจารย์คุณานุรักษ์ สังฆปาโมกข์ (แจ้ง จันทสโร) อดีตเจ้าอาวาสได้อ่านคำถวายพระพรแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เสด็จมาเยี่ยมเยียนราษฎรในครั้งนั้น นอกจากนี้ ท่านเจ้าคุณยังได้ขึ้นชื่อว่าเป็นพระผู้มีวิสัยทัศน์ทางด้านการศึกษาและการพัฒนาจนเป็นที่เคารพนับถือในหมู่ประชาชนชาวตราด ได้รับมอบหมายให้เป็นครูผู้สอนในสำนักสอนหนังสือไทยวัดไผ่ล้อม ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนเวฬุสนทราการ ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนหนังสือแห่งแรกในจังหวัดตราด ท่านจึงขึ้นชื่อว่าเป็นครูคนแรกของ

^{๑๑} วัดไผ่ล้อม, เจดีย์สามท่านเจ้าคุณ, (กรุงเทพฯ : เพรส มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๒.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗.

จังหวัดตราด และได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งการศึกษาของจังหวัดตราด”^{๑๓} ปัจจุบัน วัดได้จัดสร้างเจดีย์สามท่านเจ้าคุณที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ เป็นอนุสรณ์สถานและพิพิธภัณฑ์เพื่ออุทิศให้แก่พระสำคัญ ๓ รูป หรือ ๓ เจ้าคุณ ได้แก่ พระวิมลเมธาจารย์คณารักษ์ สังฆปาโมกข์ (แจ้ง จันทโร) อดีตเจ้าอาวาสผู้เป็นบิดาแห่งการศึกษาของตราดและสังฆบิดรสงฆ์ แห่งคณะสงฆ์จังหวัดตราด พระบูรเขตต์คณาจารย์สุทธิสารวรรณายก สังฆปาโมกข์ (พิน สุทธโร) อดีตเจ้าอาวาสผู้จัดตั้งกองทุนส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้น และพระราชเขมากรสุนทร ธรรมนิวิฐฐ์ (ปรกรณ์ อารทวิริโย) พระนักเทศน์ที่ได้ชื่อว่าเป็นเพชรน้ำงามของจังหวัดตราด และจัดตั้งกองทุนเพื่อมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนในหลายโรงเรียน

นอกจากวัดไผ่ล้อมจะมีความสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม แล้ว ยังเป็นที่ให้ความรู้ทางการศึกษา โดยมีการจัดสร้างศูนย์เด็กเล็ก และศูนย์วัฒนธรรมสายใยชุมชนอีกด้วย

จวนเรลิตังกัมปอร์ต

จวนเรลิตังกัมปอร์ต ถนนหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองตราด เคยเป็นที่พำนักของข้าหลวงฝรั่งเศส สมัยที่ฝรั่งเศสถือสิทธิ์ครอบครองดินแดนแถบนี้ในช่วงเวลาหนึ่ง และอดีตจวนผู้ว่าราชการจังหวัดระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๗๑ ต่อมาได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นโบราณสถานของชาติโดยกรมศิลปากร^{๑๔} และได้อนุญาตให้หน่วยราชการเข้ามาใช้สถานที่เป็นสำนักงาน ได้แก่ ศูนย์กามโรคจังหวัดตราด สำนักงานคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดตราด^{๑๕}

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐ - ๓๑.

^{๑๔} ข้อมูลจากกรมศิลปากร

^{๑๕} นายสันติ ดินม่วง นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัดตราด, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๖, สัมภาษณ์.

ด้วยตัวอาคารทรงปั้นหยา ที่มีด้านล่างเป็นอาคารซีเมนต์และด้านบนเป็นอาคารไม้ ประกอบกับตั้งอยู่บนถนนหลักเมือง ที่เป็นย่านการค้าเก่าแก่ ทำให้จวนเรสตีงกัมปอร์ตเป็น โบราณสถานที่มีความสวยงามโดดเด่นดึงดูดสายตานักท่องเที่ยว ทางหน่วยงานจึงอนุญาตให้ สามารถเดินชมอาคารด้านนอกโดยรอบและสามารถถ่ายภาพหรือขออนุญาตถ่ายภาพยนตร์ได้

นอกจากจวนเรสตีง ถนนสายนี้มีบ้านไม้โบราณ และเป็นย่านท่องเที่ยวสำคัญ ซึ่ง ผู้ประกอบธุรกิจบนถนนเส้นนี้ได้สร้างที่พักหรือร้านค้าให้กลมกลืนกับสภาพอาคารไม้เก่าที่อยู่ รายรอบได้อย่างลงตัว และอยู่ไม่ไกลจากวัดสำคัญๆ ในเมืองตราดอีกหลายแห่ง ถนนเส้นนี้ จึงเป็นถนนเส้นวัฒนธรรมย่านการค้าที่นักท่องเที่ยวไม่ควรพลาด

ตึกแถวไม้บนถนนสายท่องเที่ยวริมน้ำ

พิพิธภัณฑสถานเมืองตราด ตำบลบางพระ อำเภอเมืองตราด สถาปัตยกรรมเก่า ทรงปั้นหยาสมัยอาณานิคม สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ เพื่อเป็นศาลากลางจังหวัด และได้รับการ ขึ้นทะเบียนให้เป็นโบราณสถานของชาติ เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ เกิดไฟไหม้เสียหายทั้งหลัง ทำให้ประชาชนและข้าราชการชาวตราด รวบรวมเงินให้กรมศิลปากรทำการบูรณะจนเสร็จสิ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ และขอปรับปรุงตัวอาคาร เพื่อจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานเมืองตราด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยกรมศิลปากรใช้เวลาดำเนินการ รับผิดชอบด้านวิชาการและเทคนิคการจัดแสดงเป็นระยะเวลา ๓ ปี จึงแล้วเสร็จ โดยจัดการ อบรมพิพิธภัณฑสถานวิทยาแก่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองตราดเพื่อส่งมอบภารกิจ การบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานเมืองตราดให้แก่เทศบาลเมืองตราด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๖ เนื่องจาก ทางเทศบาลเป็นผู้สนับสนุนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานและเห็นความสำคัญขององค์ความรู้ด้าน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเป็นมาในทุกๆ ด้านของจังหวัดตราดมาโดยตลอด

อาคารพิพิธภัณฑสถานเมืองตราด

ความน่าสนใจของพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ คือ นำเสนอด้วยเทคนิคอันทันสมัย มีข้อมูลทางวิชาการที่จัดแสดงควบคู่กับโบราณวัตถุและภาพถ่ายเก่า รวมทั้งใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อฉายภาพยนตร์ที่บันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของตราดให้ได้รับชม นอกจากนี้ยังมีส่วนขายหนังสือและของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้ออีกด้วย

ปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถานเมืองตราดอยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลเมืองตราด และเปิดให้ประชาชนเข้าชมโดยเสียค่าธรรมเนียม เพื่อนำเงินมาเป็นงบประมาณในการปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานต่อไป หากมีโอกาสเดินทางมาจังหวัดตราดควรแวะชมพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เพราะเป็นอีกหนึ่งที่บ่งบอกเรื่องราวความเป็นมาโดยรวมของจังหวัดตราดได้เป็นอย่างดี บรรยากาศที่สวยงามของอาคารทรงปั้นหยา รวมทั้งที่ตั้งที่อยู่ใกล้ศาลากลางจังหวัดตราดและสนามหลวง ทำให้สามารถแวะเดินเล่นหรือนั่งพักผ่อนที่สนามหลวงในยามเช้าตรู่หรือก่อนพระอาทิตย์ตกดินเพื่อดื่มด่ำบรรยากาศอันร่มรื่นของเมืองตราดควบคู่กับการเรียนรู้เรื่องเมืองตราดในพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ได้อย่างน่าประทับใจ

สถานที่สำคัญอื่นๆ นอกเหนือจากโบราณสถานและวัดสำคัญในตัวเมือง คือ สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ดังเช่นสถานที่ต่อไปนี้

ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว หรือ คลองท่าแขก ตั้งอยู่ที่ตำบลน้ำเชี่ยว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด ประกอบด้วยชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้มีเชื้อสายมาจากมลายู แล้วอพยพไปที่จาม (ประเทศเวียดนาม) ก่อนจะมาที่บ้านน้ำเชี่ยวและตั้งรกรากอยู่อย่างสงบสุขที่จังหวัดตราด

ในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี จะมีประเพณีสำคัญของชาวบ้านชุมชนน้ำเขียว ทั้งชาวพุทธและมุสลิมมาแข่งเรือร่วมกัน^{๑๖}

ปัจจุบันทางชุมชนได้ร่วมกันจัดการท่องเที่ยวกลุ่มท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว โดยมีกิจกรรมการจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ นั่งเรือชมธรรมชาติ งามหอยปากเปิด ดูนกเหี่ยวแดงคอขาว และปลูกป่าชายเลน โดยใช้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นจากชุมชนเป็นผู้นำชม นอกจากนี้ชาวบ้านยังร่วมกันทำอบเพื่อจัดจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นของที่ระลึกจากชุมชน และนักท่องเที่ยวสามารถเดินชมพื้นที่ริมคลองรอบชุมชน และแวะชมมัสยิดอัลกุบรอ มัสยิดเก่าแก่ ๒๐๐ กว่าปี หลังแรกในพื้นที่ภาคตะวันออก

ชุมชนริมคลองแซกหรือชุมชนบ้านน้ำเขียว อำเภอลำลูกเกด

ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติเชิงนิเวศในอำเภอลำลูกเกด คือ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติหาดทรายดำและป่าชายเลน ที่มีเส้นทางเดินเท้าชมป่าชายเลนเป็นระยะทางยาวจนถึงริมหาดทรายดำ โดยตลอดเส้นทางจะมีพันธุ์ไม้ชายเลนที่หลากหลาย และสัตว์ทะเลที่อยู่อาศัยบริเวณป่าชายเลน เช่น ปูดำ ปูแสม หอยขี้ค้อน ปลาชนิดต่างๆ และนก ออกมาอวดโฉมให้นักท่องเที่ยวได้เก็บภาพ โดยเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติจะจบลงที่หาดทรายดำ แม้จะเป็นหาดทรายขนาดเล็กแต่ถือว่ามีค่าเชิงนิเวศวิทยาอย่างยิ่ง เนื่องจากทรายเม็ดละเอียดสีดำสนิทบนหาดทรายดำแห่งนี้มีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย จาก ๕ แห่งในโลก เท่านั้น^{๑๗} นอกจากนี้ ตลอดเส้นทางเดินชมธรรมชาติจะมีคำอธิบายชนิดของพืชพันธุ์ไม้และสัตว์ต่างๆ ในป่าชายเลน ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ในระหว่างการเดินชมธรรมชาติ

^{๑๖} นายสุชาติ ถนอมวงศ์ ได้ะอิมามประจำมัสยิดอัลกุบรอ, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๖, สัมภาษณ์.

^{๑๗} ข้อมูลจากศูนย์ศึกษาธรรมชาติหาดทรายดำและป่าชายเลน และศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๑ (ตราด), ๒๕๕๖.

ความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนบริเวณหาดทรายดำ

หาดทรายดำที่มีทรายสีดำหนึ่งในประเทศไทย

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง อำเภอกะชัง จังหวัดตราด เกาะขนาดใหญ่อันดับ ๒ รองจากภูเก็ต ที่เต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ (ดูเรื่อง ยุทธนาวีเกาะช้าง)

เกาะช้าง ได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ ประกอบไปด้วยเกาะน้อยใหญ่ในบริเวณใกล้เคียง

พระปรมาภิไธยย่อ วปร. ที่น้ำตกธารมะยม

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนเกาะช้าง คือ **น้ำตกธารมะยม** ที่มีพระปรมาภิไธยย่อ จปร. และ วปร. ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสลักไว้ที่ก้อนหินบริเวณน้ำตกชั้นที่ ๑ และ ๒ เมื่อครั้งที่เสด็จมาที่น้ำตกธารมะยม ซึ่งยังคงมีความอุดมสมบูรณ์และสวยงามตามธรรมชาติ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติสำคัญอีกแห่งที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศนิยมเดินทางมาแวะชมเมื่อมาเกาะช้าง เนื่องจากสามารถทำกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย ทั้งเล่นน้ำ และผจญภัยด้วยการไต่ขึ้นไปบนยอดน้ำตกที่มีหลายชั้น เพื่อชมความงดงามของแต่ละชั้น โดยอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ที่คอยให้ข้อมูลรวมทั้งช่วยดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะในฤดูน้ำหลากที่มีความเสี่ยงต่ออันตราย

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเกาะช้าง ได้เสด็จไปยังวัดสลักเพชรและพระราชทานของที่ระลึกแก่ชาวบ้านสลักเพชร ซึ่งได้จัดแสดงไว้ที่ศาลาอเนกประสงค์ของวัดสลักเพชร ทางวัดกำลังดำเนินการปรับปรุงโบสถ์เก่าให้เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่อไป ส่วนอุโบสถหลังใหม่มีภาพวาดจิตรกรรมเทคนิคใหม่ที่มีความสวยงามมาก

วัดสลักคอก หรือ วัดคามคหทวีป วัดเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งที่มีเรื่องเล่าว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จมาและตรัสว่า บริเวณที่พระองค์ทรงประทับรอยพระบาทนี้ให้ตั้งเป็นพระอุโบสถและพระราชทานนามว่า วัดวัดคามคหทวีป โดยทางวัดได้จัดสร้างอุโบสถทรงบริเวณดังกล่าวและฝังลูกนิมิตลูกที่ ๙ กลางโบสถ์ ทรงบริเวณรอยพระบาทของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกด้วย

สถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งคือ **ศาลเจ้าพ่อเกาะช้าง** ที่ตั้งตระหง่านอยู่บนเชิงเขา หมู่ ๓ บ้านคลองสน อำเภอเกาะช้าง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเรือและชาวเกาะช้างให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งมีเรื่องเล่าว่าเวลาชาวตราดจะไปไหนมักจะหันมองมาทางทิศที่ตั้งเกาะช้างแล้วอธิษฐานขอให้เจ้าพ่อเกาะช้างคุ้มครองและให้พรแก่ตน

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้มีการเริ่มสร้างศาลเจ้าพ่อเกาะช้างในรูปแบบสถาปัตยกรรมจีน โดยเชื่อว่าการมากราบไหว้สักการะเจ้าพ่อเกาะช้างที่ศาลเจ้าจะสามารถลดบันดาลพรให้สมปรารถนาได้ และในปัจจุบันมีการประทับทรงเจ้าพ่อเกาะช้างและประเพณีงานฉลองอันยิ่งใหญ่อีกด้วย (ดูเรื่องเทศกาลและงานประเพณี)

กิจกรรมอีกอย่างที่เกิดขึ้นจากแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชาวบ้านสลักคอกคือ **ชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก** ที่บริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บริหารจัดการโดยชาวบ้านในชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนและเป็นรายได้เสริมให้กับชาวบ้านนอกเหนือจากการทำประมง โดยมีแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์เรือแจว ที่ครั้งหนึ่งชาวบ้านเคยจัดขบวนแห่ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งเสด็จเกาะช้างทางชลมารค จึงได้จัดการท่องเที่ยวโดยใช้เรือแจวพานักท่องเที่ยวชมบรรยากาศ นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลและองค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวเกาะช้าง ได้มีงบประมาณสนับสนุนทางชมรมจึงนำเงินส่วนหนึ่งซื้อเรือแจวและคายัคเพื่อใช้ในกิจกรรมท่องเที่ยวดังกล่าว โดยการท่องเที่ยวของชมรมจะมี ๒ ประเภท คือ เค้าเรือคายัคสายชั่วโมง หรือล่องเรือแจวเพื่อชมทิวทัศน์และรับประทานอาหารเย็นแบบส่วนตัว โดยสามารถติดต่อสอบถามเรื่องตารางกิจกรรมและราคาได้ที่ชมรมนำเที่ยวพื้นบ้านสลักเพชร

อีกด้านหนึ่งของเกาะช้างนั้น เป็นชายหาดยาวเหยียดที่สามารถขึ้นไปยังจุดชมวิวเนินเขาเพื่อเก็บภาพประทับใจของหาดทรายและทะเลที่โอบล้อมชายหาดเกาะช้างจากมุมสูง หาดทรายที่นักท่องเที่ยวนิยมไปพักผ่อน คือ หาดทรายขาว ซึ่งมีร้านค้าและที่พักรองรับนักท่องเที่ยวมากมาย บริเวณริมชายหาด

สินค้าและของที่ระลึกบนเกาะช้าง มีหลายอย่างด้วยกัน ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อสินค้าในย่านแหล่งท่องเที่ยวริมหาด หรือร้านค้าของชาวบ้านที่นำผลิตผลจากสวนและการประมงมาแปรรูป ทั้งของกินของใช้ที่มีขายอยู่ทั่วไปเพื่อเป็นที่ระลึกในการมาเที่ยวชมเกาะช้างหรือแวะชมพิพิธภัณฑ์เรือช้างที่ อพท.เกาะช้าง หน้ทางเข้าน้ำตกธารมะยมได้อีกด้วย

ชมรมน้ำเที่ยวพื้นบ้านสลักคอก

ทิวทัศน์ของเกาะช้างจากมุมสูงที่จุดชมวิวบนเนินเขา

เมืองอัญมณี ตำบลบ่อพลอย อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด เป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑ์จัดแสดงเรื่องราวของอัญมณีที่บ่อพลอย อยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลบ่อพลอย ตัวอาคารจัดแสดงมีทั้งหมด ๒ ชั้น ๗ ห้อง โดยเริ่มจากการหาสายแร่ ขุดหาพลอย ร่อนพลอย กรรมวิธีหุงพลอย และเจียรไนจนได้พลอยนํ้างาม

องค์ความรู้เรื่องขั้นตอนกรรมวิธีการหาแร่พลอยและหุงพลอยของบ่อไร่นั้น เป็นเทคนิคเฉพาะที่ส่งสมมาแต่โบราณ โดยหุงพลอยในอุณหภูมิที่เหมาะสมเพื่อให้ความร้อนไปเร่งปฏิกิริยาบางอย่างจนพลอยเม็ดนั้นมีสีสดใสโดดเด่นจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของพลอยบ่อไร่ที่ขายได้ราคาดี ซึ่งสิ่งนี้คือภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวบ่อไร่^{๑๘} เปิดให้เข้าชมทุกวัน ยกเว้นวันจันทร์โดยมีการเก็บค่าธรรมเนียม

ในปัจจุบัน แร่พลอยเริ่มหายากขึ้นเนื่องจากการขุดพลอยไปขายอย่างต่อเนื่อง แต่พลอยบ่อไร่ยังคงมีชื่อเสียง ผู้ค้าพลอยบางคนกล่าวว่า พลอยจากที่อื่นที่ขายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกนั้นมีส่วนที่เป็นพลอยจากบ่อไร่แต่นำไปเจียรไนและให้ช่างฝีมือดีจากจังหวัดอื่นๆ ทำเครื่องประดับขาย ซึ่งนับวันพลอยบ่อไร่จะหายากขึ้นเรื่อยๆ และได้ราคาดีเพราะเป็นพลอยที่มีนํ้างามไม่แพ้ที่ได้ในตลาดค้าพลอย^{๑๙}

บางส่วนของการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เมืองอัญมณี แสดงกรรมวิธีการร่อนพลอย

ทับทิมสยามจากบ่อไร่

^{๑๘} นางสาวจันทรา ลินพมิตร เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์เมืองอัญมณี, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๖, สัมภาษณ์.

^{๑๙} นางแก้วดา สำราญจิต เจ้าของร้านวังพลอย, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๖, สัมภาษณ์.

ศาลเจ้าพ่อเขาสมิง บ้านท่ากระท้อน หมู่ ๑ ตำบลเขาสมิง อำเภอเขาสมิง เป็นศาลที่ชาวบ้านเขาสมิงให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีตำนานเกี่ยวกับเจ้าพ่อเขาสมิงที่ความศักดิ์สิทธิ์ จนชาวบ้านร่วมกันสร้างศาลขนาดเล็กถวาย ปัจจุบันได้ย้ายมาอยู่บริเวณริมน้ำ และสร้างให้ใหญ่โตขึ้นโดยมีสถาปัตยกรรมแบบจีน เนื่องจากชาวไทยเชื้อสายจีนได้ร่วมจัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓ และได้จัดนำรูปปั้นจระเข้เป็นตัวแทนเจ้าพ่อเขาสมิงตั้งไว้ริมหน้าศาลแห่งนี้ เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อว่าเจ้าพ่อเขาสมิงสามารถแปลงร่างเป็นเสือหรือจระเข้ได้ ทุกวันที่ ๑๖ เมษายนของทุกปีจะมีงานฉลองวันเกิดเจ้าพ่อเขาสมิง ตามความเชื่อของชาวบ้าน โดยจะมีการจัดพิธีบวงสรวงในช่วงเช้า จากนั้นมีการละเล่นพื้นบ้าน^{๒๐}

ภายในศาลเจ้าพ่อเขาสมิง

วัดทุ่งเขา ตั้งอยู่บนเนินเขา ตำบลแสนตุง อำเภอเขาสมิง ด้วยศรัทธาจากชาวบ้านที่ต้องการให้มีวัดอยู่ในบริเวณแถบนี้ จึงได้ร่วมกันบริจาคที่ดินจำนวนหนึ่งให้กับพระอธิการ ยม กตปุณโย ที่ได้ธุดงค์มาจนถึงจังหวัดตราด จากนั้นจึงได้ก่อตั้งเป็นสำนักสงฆ์และได้เลื่อนฐานะขึ้นมาเป็นวัดในเวลาต่อมา^{๒๑}

^{๒๐} นายพินิจ ศรีเจริญ ผู้ดูแลศาล, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๖, สัมภาษณ์.

^{๒๑} พระอธิการ ยม กตปุณโย และพระธรรมาดล พระลูกวัดทุ่งเขา, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๖, สัมภาษณ์.

ทิวทัศน์ที่มองจากศาลา บนเชิงเขาวัดทุ่งเขา

อุโบสถหลังเล็กที่เรียบง่ายโดยมีเสาเป็นหลักปักบอกเขตพุทธาวาสแทนใบเสมาที่วิจิตรแบบประเพณี
บ่งบอกถึงความลุ่มลึกในธรรมของเจ้าอาวาส ที่ไม่ยึดติดในรูป

แม้พระภิกษุที่จำพรรษาอยู่จะมีเพียงไม่กี่รูป แต่ญาติโยมยังคงมีศรัทธามาทำบุญบริจาคเงินจนปัจจุบันวัดสามารถสร้างสถานปฏิบัติธรรมเพื่อรองรับอุบาสกอุบาสิกาหรือนักเรียนที่เข้ามาค่ายปฏิบัติธรรม ซึ่งเน้นความเรียบง่าย บรรยาการในวัดจึงดูสงบร่มเย็น ดึงดูดใจให้ปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ หากขึ้นไปบนศาลาที่เชิงเขาด้านบน จะสามารถมองเห็นทิวเขาสลับซับซ้อนในมุมกว้าง ส่วนลานปฏิบัติธรรมบริเวณเชิงเขาใกล้อุโบสถสามารถมองเห็นชายทะเล ทั้งสวยงามและสงบเงียบ เหมาะแก่การเจริญธรรมวิปัสสนาหรือแก้ปัญหาข้อคิดธรรมเป็นอย่างดี

นอกจากสถานที่สำคัญดังที่กล่าวมาข้างต้น จังหวัดตราดยังมีหลายสิ่งหลายอย่างที่น่าสนใจ เช่น สวนผลไม้ที่พบได้โดยทั่วไป ทั้งสวนทุเรียน มังคุด เงาะ ลองกอง ซึ่งหลายแห่งอนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมและเลือกซื้อผลิตผลสดจากต้นได้ถึงในสวน

วิถีชีวิตของชาวช่องในหมู่บ้านของเป็นอีกแห่งที่น่าสนใจ และกลายเป็นสถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวจากการประชาสัมพันธ์ของหลายหน่วยงาน ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะสนใจพิธีกรรมผีหิ้ง หรือผีละมด และสปาสมุนไพร ที่พัฒนาขึ้นมาเป็นธุรกิจใหม่จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ปัจจุบันหมู่บ้านของมีบริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์รองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้างคืนเพื่อชมพิธีเข้าผีอีกด้วย (ดูเรื่องวิถีวัฒนธรรมของชาวตราด)

ฟาร์มเพาะเลี้ยงไก่ชน เป็นอีกแห่งที่แม้ไม่ได้เป็นสถานที่สำหรับนักท่องเที่ยว แต่ไก่ชนจากจังหวัดตราดเคยเป็นสิ่งขึ้นชื่ออย่างหนึ่งซึ่งหาชมยากในปัจจุบัน หากมีโอกาสเดินทางผ่านถนนเส้นออกนอกเมืองมุ่งสู่คลองใหญ่ จะมีฟาร์มเลี้ยงไก่ชนบริเวณริมทางซึ่งสามารถขออนุญาตเจ้าของเข้าไปชมไก่ชนได้อย่างใกล้ชิด

สวนลองกองที่พบทั่วไปในพื้นที่จังหวัดตราด

การฝึกซ้อมไก่ชนของคู่ไก่ชนรุ่งปิยะ

ชายหาดบานขึ้นที่ชาวตราดและชาวกัมพูชานิยมมาพักผ่อนยามว่าง

สถานที่พักผ่อนหย่อนใจทางธรรมชาติที่อยู่ใกล้ตัวเมืองตราดที่ชาวตราด รวมถึงชาวกัมพูชานิยมเดินทางไปพักผ่อน คือ หาดบานขึ้น อำเภอกลองใหญ่ หาดทรายขาวสะอาด เงียบสงบ ชาวกัมพูชาที่มาทำงานในฝั่งไทยและที่ข้ามมาจากฝั่งกัมพูชานิยมมาพักผ่อน ทำบุญ และเที่ยวงานลอยกระทงในบริเวณนี้เป็นประจำ ในปัจจุบัน หาดบานขึ้นมีที่พักริมหาดรองรับนักท่องเที่ยวต่างถิ่นที่ต้องการบรรยากาศสงบเงียบและอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองตราดอีกด้วย

ที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสถานที่สำคัญในจังหวัดตราด เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีการบริหารจัดการเรื่องการท่องเที่ยวได้อย่างดีเยี่ยม ทำให้สถานที่แทบทุกแห่งในตราดสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เพราะมีทั้งความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งประวัติศาสตร์ที่เข้มข้นช่วงการสูญเสียดินแดน และเหตุการณ์ยุทธนาวีเกาะช้าง ทำให้เกิดเรื่องราวเล่าขานและอนุสรณ์สถานวีรบุรุษขึ้นเพื่อเตือนใจชาวตราดให้สู้เพื่อปกป้องประเทศชาติและดินแดนไทย ส่วนบริเวณด้านชายแดนไทยกัมพูชาที่มีทั้งพรมแดนทางบกและทางทะเล อันอาจก่อให้เกิดปัญหาการลักลอบเข้าเมืองอยู่บ่อยครั้ง แต่คนทั้งสองฝั่ง ไม่ได้แบ่งแยกชาวบ้านผู้อาศัยอยู่บริเวณจุดเชื่อมต่อระหว่างอำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด และอำเภอมงคลสีมา จังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา ออกจากกัน จึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เตือนใจว่า แม้พรมแดนจะแบ่งแยกประเทศชาติ แต่ประวัติศาสตร์ก็อธิบายความสัมพันธ์อันเหนียวแน่นของพี่น้องชาวไทยที่ตกค้างอยู่ในเกาะกง ชาวบ้านสองฝั่งจึงอยู่กันอย่างสงบสุข ไม่มีปัญหาในการอยู่ร่วมกัน และเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน สิ่งนี้จึงเป็นเรื่องราวน่าประทับใจอีกเรื่องที่สามารถสัมผัสได้หากมีโอกาสเดินทางมาที่ด้านชายแดนไทย กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดตราด

แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว

นอกจากสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นและฝนตกชุกในจังหวัดตราดที่ส่งผลโดยตรงต่อการเสื่อมสภาพไปตามธรรมชาติของสถานที่สำคัญและโบราณสถานเก่าแก่ ยังมีปัจจัยอื่นๆ เช่น การรบกวนจากมนุษย์และสัตว์ ดังนั้น ทุกภาคส่วนควรให้ความสำคัญกับการเข้าใจปัญหา และส่งเสริมความรู้เพื่อปลูกฝังแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว เพราะในปัจจุบันมนุษย์คือปัจจัยสำคัญที่ส่งผลตีสภาพของโบราณสถานต่างๆ อย่างยิ่ง การขาดความรู้ความเข้าใจในการเยี่ยมชมอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสถานที่และโบราณสถานเหล่านั้น ซึ่งควรคำนึงถึงหลักดังต่อไปนี้

วิธีการเยี่ยมชมโบราณสถาน ที่ควรคำนึงถึง คือ

๑. ควรให้ความเคารพสถานที่ ระลึกถึงคุณค่าของโบราณสถานซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมสำคัญของชาติและของโลก ซึ่งภูมิปัญญาและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลปะที่สั่งสมมาเป็นเวลานานได้แสดงออกมาทางรูปแบบจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม รวมทั้งเป็นหลักฐานสำคัญที่สามารถนำมาศึกษาเทียบเคียงกับเอกสารทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรได้อีกด้วย ดังนั้น โบราณสถานทุกแห่ง ชากปรักหักพังทุกชิ้น ล้วนแล้วแต่มีคุณค่าต่อการศึกษายิ่งยิ่ง จึงไม่ควรทำลาย เคลื่อนย้าย หรือขโมยโบราณวัตถุที่อยู่ในโบราณสถานเหล่านั้น

๒. ไม่ควรจับต้องโบราณวัตถุหรือภาพจิตรกรรมฝาผนัง เนื่องจากเหงื่อที่ประกอบด้วยสารประกอบทางโปรตีน น้ำ และไขมัน จะไปเกาะติดอยู่บนบริเวณที่เราจับหรือแตะต้อง ทำให้โบราณวัตถุ และจิตรกรรม เสื่อมสภาพรวดเร็วยิ่งขึ้น

๓. ไม่ควรถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังโดยใช้แฟลชโดยไม่จำเป็น หากมีผู้เยี่ยมชมโบราณสถานเข้ามาถ่ายภาพเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง แสงแฟลชดังกล่าวมีผลกระทบต่อภาพจิตรกรรมโดยตรง เนื่องจากทำให้สีที่เขียนบนจิตรกรรมซีดลง และจะเลื่อนหายไปทีละจุด

๔. ไม่ควรจุดธูปเทียนหรือก่อให้เกิดควันไฟในโบราณสถานที่มีพระพุทธรูปเก่าแก่ หรือมีจิตรกรรมฝาผนังเก่า เนื่องจากควันที่เกิดจากการเผาไหม้ธูป เทียน นั้นมีทั้งความร้อน ฝุ่นละออง และน้ำมัน จะไปเกาะตามโบราณวัตถุ หรือจิตรกรรม ทำให้เสื่อมสภาพได้

๕. ไม่ควรนำทองคำเปลวติดตามโบราณวัตถุ ทั้งพระพุทธรูปโบราณ หรือโบราณวัตถุอื่นๆ ที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งการขูดขีดหาเลข หรือการบดทำลายเพื่อทำพระผง โดยเชื่อว่าจะนำมาสมแล้วปลูกเสกจะก่อให้เกิดมงคลต่างๆ ซึ่งหากคำนึงถึงคุณค่าทางวิชาการ การกระทำเช่นนั้นถือเป็นการทำลายโบราณวัตถุ ประวัติศาสตร์ และหลักฐานทางโบราณคดีที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ทั้งนี้ การนำทองคำเปลวไปติดลงบนโบราณวัตถุหรือโบราณสถานนั้น หากปิด

มากจนหาจะไม่สามารถมองเห็นรูปแบบศิลปะเพื่อการศึกษาได้อีกต่อไป ทั้งนี้ หากเรามีคิดว่าวัตถุเหล่านั้นมีความศักดิ์สิทธิ์แล้วต้องปิดทอง ขอให้คำนึงถึงคุณค่าที่แท้จริงว่า คติการสร้างพระพุทธรูปนั้น สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดพระศาสนา มิได้สร้างเพื่อเป็นวัตถุมงคล และหากมีจารีตการปิดทองพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มาแต่โบราณ เหตุใดพระพุทธรูปเก่าแก่ที่พบเจอจึงไม่มีร่องรอยการปิดทองมาแต่โบราณ ดังนั้น การปิดทองลงบนพระพุทธรูปเก่าแก่ จึงอาจเป็นการทำลายคุณค่าทางศิลปกรรมที่อาจคาดไม่ถึง วิธีปฏิบัติในปัจจุบัน จึงนิยมทำพระพุทธรูป หรือวัตถุจำลองขึ้นเพื่อให้ผู้มีจิตศรัทธาได้ปิดทองที่องค์จำลอง เท่ากับเป็นการอนุรักษ์ของเดิมไว้ และไม่เป็นการขัดศรัทธาของชาวบ้านอีกด้วย

๖. ไม่ควรนำผ้าไปห่มโบราณวัตถุสถาน เพราะจะทำให้เกิดความชื้นและนำไปสู่การผุพังจากเชื้อรา เนื่องจากพื้นที่แถบนี้มีฝนตกชุก และร้อนชื้น หากนำผ้าไปห่มให้เกิดการอับชื้นได้ผืนผ้าจะเกิดเป็นเชื้อราและดูแลรักษายากขึ้น นอกจากนี้ หากบริเวณใต้ผ้ามีสวดลายปูนปั้นเก่าแก่ เมื่อกระแสน้ำพัดผ้าที่ผูกทับอาจสับัดเสียดสีกับชิ้นส่วนต่างๆ จนส่งผลให้ปูนปั้นเหล่านั้นหลุดร่วงง่ายขึ้น จนอาจกลายเป็นการทำลายหลักฐานโบราณคดีอันทรงคุณค่า และเมื่อหลักฐานเหล่านั้นผุพังแล้วจะไม่สามารถหาสิ่งใดทดแทนได้อีก

๗. หากจำเป็นต้องปลูกสร้างสิ่งใดใกล้โบราณสถานหรือสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของภูมิทัศน์ เช่น สร้างอาคารให้มีรูปแบบลักษณะสอดคล้องกับสถานที่ดังกล่าว เพื่อไม่ให้เกิดทัศนะยะอูจาด เป็นต้น

ส่วนการท่องเที่ยววัฒนธรรมนั้น ควรคำนึงถึงชุมชนที่ไปเยี่ยมชม ไปศึกษาวัฒนธรรมเพื่อความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกัน มิใช่ไปโดยคำนึงถึงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจจนไปทำลายวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน แต่ควรสนับสนุนส่งเสริมแต่ละชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของตน โดยต้องเรียนรู้และยอมรับซึ่งกันและกัน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และสร้างสรรค์อย่างแท้จริง

การมีหัวใจอนุรักษ์ควบคู่กับพัฒนา จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนควรคำนึงถึง เพราะสิ่งเหล่านี้คือมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษที่เก็บสะสมมาจากรุ่นสู่รุ่น และเมื่อเราเห็นคุณค่าของตนแล้ว ต้องให้เกียรติชุมชนอื่น เมื่อไปท่องเที่ยวจึงควรไปอย่างมีหัวใจอนุรักษ์ ศึกษาหาความรู้ และไม่ทำลายสถานที่หรือวัตถุเหล่านั้นทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ เพื่อส่งต่อคุณค่าที่เราได้มีโอกาสสัมผัสสู่คนรุ่นต่อไปในสภาพที่ดีที่สุด

ภารกิจกรมศิลปากรในจังหวัดตราด

โครงการสำคัญของกรมศิลปากรในพื้นที่จังหวัดตราด*

๑. โครงการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์วัดลำตวน จังหวัดตราด

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๒ พระครูปลัดเหล็ง ปภาโส เจ้าอาวาสวัดลำตวนและคณะกรรมการวัดได้มีหนังสือขอให้กรมศิลปากรดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์วัดลำตวน จังหวัดตราด ให้สมบูรณ์เต็มทั้งองค์เนื่องจากอยู่ในสภาพชำรุดมากเหลือเฉพาะเพียงส่วนฐานเท่านั้น เพื่อจะได้เป็นที่สักการบูชาของชาวจังหวัดตราดต่อไป คณะกรรมการวิชาการเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน

ฐานเจดีย์วัดลำตวน ก่อนการบูรณปฏิสังขรณ์

* นายเดชา สุตสาท นักโบราณคดีชำนาญการ กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี ค้นคว้าเรียบเรียง

เจดีย์วัดลำดวน หลังการบูรณปฏิสังขรณ์

กรมศิลปากร จึงได้มอบให้สำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี ดำเนินการขุดแต่งเจดีย์วัดลำดวนเพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งกรมศิลปากรได้จัดสรรงบประมาณเฉลี่ยจ่ายประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นเงิน ๑๔๕,๐๐๐.- บาท (หนึ่งแสนสี่หมื่นห้าพันบาทถ้วน) ให้ดำเนินการ และมอบให้นายวงศ์ฉัตร ฉัตรกุล ณ อยุธยา นักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการ เป็นผู้ดำเนินการวิเคราะห์และออกแบบ จากหลักฐานทางโบราณคดีและศิลปกรรมสันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่าเจดีย์วัดลำดวนเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองก่อด้วยศิลาแลงเสริมอิฐฉาบปูน

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ สำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี กรมศิลปากร จึงดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์วัดลำดวน ตามโครงการฟื้นฟูบูรณะโบราณสถานจากเหตุอุทกภัย งบประมาณจำนวน ๒,๓๒๗,๐๐๐.-บาท (สองล้านสามแสนสองหมื่นเจ็ดพันบาทถ้วน) เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จในวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ เจ้าอาวาสวัดลำดวน ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชน พุทธศาสนิกชนได้ร่วมกันทำพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชประทานให้นำมาประดิษฐานบรรจุไว้ในองค์เจดีย์วัดลำดวน เพื่อให้เป็นที่สักการบูชาของชาวจังหวัดตราดสืบไป

๒. โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเมืองตราด

สืบเนื่องจากเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๔๗ ได้เกิดเหตุเพลิงไหม้ศาลากลางจังหวัดตราด (หลังเก่า) ที่สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ สมัยรัชกาลที่ ๖ มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบอาณานิคมเป็นเรือนไม้ ๒ ชั้น หลังคาเครื่องไม้ทรงปั้นหยา มุงกระเบื้องซีเมนต์ได้ถล่มสูง ซึ่งกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนให้เป็นโบราณสถานของชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๓ ตอนพิเศษ ๕๐ ง ลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๓๘ พื้นที่โบราณสถานประมาณ ๒ ไร่ ๓ งาน ๕๑.๒๕ ตารางวา บรรดาข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนชาวจังหวัดตราดจึงเห็นควรให้มีการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารศาลากลางจังหวัดตราด (หลังเก่า) ขึ้นใหม่ เพื่อจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานเมืองตราด เทศบาลเมืองตราดจึงจัดสรรงบประมาณประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นเงิน ๑๖,๑๔๐,๐๐๐.- บาท (สิบหกล้านหนึ่งแสนสี่หมื่นบาทถ้วน) เพื่อให้กรมศิลปากรดำเนินการบูรณะซ่อมแซมอาคารตามรูปแบบเดิม พร้อมปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์จนแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ จังหวัดตราดได้ขอความอนุเคราะห์กรมศิลปากรทำการปรับปรุงอาคารศาลากลางจังหวัดตราด (หลังเก่า) ให้เป็นพิพิธภัณฑสถานเมืองตราด เพื่อเป็นแหล่งรวบรวม ศึกษา วิจัย อนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้สร้างความเข้าใจเรื่องราวประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตคนตราด สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร จึงดำเนินการทางวิชาการและเทคนิคจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถาน ด้วยงบประมาณประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๕ ของกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เป็นระยะเวลาต่อเนื่อง ๓ ปี เป็นเงินทั้งสิ้น ๑๙,๗๐๐,๐๐๐.- บาท (สิบเก้าล้านเจ็ดแสนบาทถ้วน)

พิพิธภัณฑสถานเมืองตราด

พิพิธภัณฑ์สถานเมืองตราด

การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์สถานเมืองตราดมีพื้นที่ใช้สอย ๗๙๓ ตารางเมตร ประกอบด้วย ส่วนต้อนรับและประชาสัมพันธ์ ห้องปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ ห้องจำหน่ายของที่ระลึก และห้องจัดแสดงนิทรรศการถาวร แบ่งออกเป็น ๖ หัวข้อ ประกอบด้วย

๑. มรดกธรรมชาติและวัฒนธรรมแห่งตราด จัดแสดงเรื่องภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของจังหวัดตราด

๒. ผู้คนเมืองตราดจัดแสดงกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดตราด ได้แก่ ไทย จีน เขมร ญวน และชอง

๓. ลำดับทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองตราด จัดแสดงเรื่องราวของจังหวัดตราด ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต้นสมัยประวัติศาสตร์ สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๔. เหตุการณ์สำคัญในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดแสดงเรื่องการส่งมอบเมืองตราดให้ฝรั่งเศส การรับมอบเมืองตราดคืนจากฝรั่งเศส การพระราชทานพระแสงราชศาสตราประจำเมือง และการเสด็จประพาสเมืองตราด ๑๒ ครั้ง

๕. เหตุการณ์ยุทธนาวีเกาะช้าง จัดแสดงเรื่องราวตามลำดับเหตุการณ์ยุทธนาวีเกาะช้าง รูปแบบเรือรบของไทยและฝรั่งเศส รวมทั้งผลการรบในครั้งนั้น

๖. ตลาดเมืองตราด จัดแสดงเรื่องราวการค้าในตลาดเก่าเมืองตราด และสภาพปัจจุบันของตลาดเมืองตราด

นายสุระ เตชะทัต ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
ถ่ายภาพร่วมกับแขกผู้มีเกียรติจังหวัดตราดและผู้บริหารกรมศิลปากร เนื่องในพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานเมืองตราด

เมื่อดำเนินการจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานเมืองตราดแล้วเสร็จในปีงบประมาณ ๒๕๕๖ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้จัดอบรมพิพิธภัณฑสถานวิทยาแก่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของเทศบาลเมืองตราด เพื่อเตรียมความพร้อมในการส่งมอบภารกิจบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานเมืองตราด ซึ่งได้กระทำพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานเมืองตราดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๖ โดยนายสุระ เตชะทัต ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นประธานในพิธีเปิด

โบราณวัตถุจากแหล่งเรือสำเภาจมซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจน้ำ สถานีตำรวจน้ำ ๕ กองกำกับการ ๕ กองบังคับการตำรวจน้ำ อำเภอสทิงพระ จังหวัดตราด ตรวจยึดได้จากผู้ต้องหาลักลอบขนค้นหาโบราณวัตถุใต้ทะเลบริเวณจังหวัดตราด*

เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพาณิชย์นาวี จันทบุรี ได้รับแจ้งจากสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจน้ำ สถานีตำรวจน้ำ ๕ กองกำกับการ ๕ กองบังคับการตำรวจน้ำ อำเภอสทิงพระ จังหวัดตราด ได้จับกุมผู้ต้องหาลักลอบขนย้ายโบราณวัตถุที่ลักลอบขโมยจากแหล่งเรือสำเภาจม จึงได้ตรวจยึดอายัดโบราณวัตถุไว้จำนวนหนึ่ง และมีความประสงค์จะให้เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรเดินทางไปเพื่อตรวจสอบโบราณวัตถุที่ยึดมาได้ว่าเป็นของจริงหรือไม่ เพื่อเป็นหลักฐานที่จะใช้ในการดำเนินคดีกับผู้ต้องหา

จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ตำรวจน้ำที่เข้าไปดำเนินการจับกุม ได้ความว่าเรือที่จับกุมได้พร้อมหลักฐานโบราณวัตถุเป็นเรือประมงหาปลาตัดแปลงขนาดเล็กซึ่งมีเจ้าของเป็นคนไทยและผู้ต้องหาเป็นชาวเวียดนาม และชาวกัมพูชาที่เข้ามาทำงานที่เกาะช้าง ได้รับการว่าจ้างจากนายทุนให้ไปดำเนินการขุดค้นหาโบราณวัตถุ จากแหล่งเรือสำเภาจมโบราณบริเวณพื้นที่จังหวัดตราด จากการตรวจจับนอกจากเรือแล้วยังพบอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการดำน้ำแบบแรงดันลม ซึ่งประกอบด้วยเครื่องปั๊มลม พร้อมสายยางที่ต่อเข้ากับหน้ากากดำน้ำ ตะกั่วสำหรับดำน้ำที่ดัดแปลงมาจากตะกั่ววนปลา และทราบว่าผู้ต้องหาได้ใช้อุปกรณ์ดำน้ำดังกล่าวขุดค้นหาโบราณวัตถุในบริเวณน้ำลึกประมาณ ๖๐ เมตร หรือมากกว่านั้น แต่ไม่ทราบตำแหน่งของเรือสำเภาจมว่าอยู่ตำแหน่งใด

ผลการตรวจสอบเบื้องต้น พบว่าเป็นโบราณวัตถุที่ได้มาจากแหล่งเรือสำเภาจมโบราณเนื่องจากมีร่องรอยของเปลือกหอย เปรี้ยว และกัลปังหาเกาะติดอยู่กับโบราณวัตถุ โดยโบราณวัตถุดังกล่าว แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ ประเภทเคลือบสีน้ำตาล ผลิตจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย จังหวัดสิงห์บุรี และประเภทเคลือบสีเขียว ผลิตจากแหล่งเตาศรีสังขาลย์ จังหวัดสุโขทัย รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๙๑ รายการ โบราณวัตถุดังกล่าวเป็นโบราณวัตถุที่มีรูปแบบศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยา ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ อายุประมาณ ๔๕๐ ปีมาแล้ว มีลักษณะคล้ายกับโบราณวัตถุที่พบจากแหล่งเรือสำเภาจมกลางอ่าว ทั้งรูปแบบ ลักษณะ ลวดลาย

* นายอาภากร เกี้ยวมาศ ภัณฑารักษ์ชำนาญการ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพาณิชย์นาวี จันทบุรี ผู้ตรวจสอบและค้นคว้าเรียบเรียง

การแถลงข่าวการจับกุมโบราณวัตถุจากแหล่งเรือสำเภาจม

หลังจากได้มีการแถลงข่าวโดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดตราด เจ้าหน้าที่ตำรวจน้ำแหลมงอบ และเจ้าหน้าที่จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพานิชนาวี จันทบุรี กรมศิลปากร เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ เรียบร้อยแล้ว ในวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ เจ้าหน้าที่จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพานิชนาวี จันทบุรี จึงได้ดำเนินการบันทึกหลักฐาน คัดแยกประเภท ถ่ายภาพ และบันทึกทะเบียนโบราณวัตถุเบื้องต้น และทำการรับมอบโบราณวัตถุทั้งหมดจากตำรวจน้ำแหลมงอบ เพื่อนำไปอนุรักษ์ เก็บรักษา และจัดแสดง ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพานิชนาวี จันทบุรี

โบราณวัตถุที่ได้จากแหล่งสำเภาจมโบราณมีละเอียดดังนี้

๑. ไหสี่หู เคลือบสีน้ำตาล ขนาดกลาง	จำนวน ๔๓ รายการ
๒. ไหสี่หู เคลือบสีน้ำตาล ขนาดใหญ่	จำนวน ๗ รายการ
๓. อ่าง เคลือบสีน้ำตาล ขนาดใหญ่	จำนวน ๒ รายการ
๔. อ่าง เคลือบสีน้ำตาล ขนาดเล็ก	จำนวน ๒ รายการ
๕. โถ เคลือบสีน้ำตาล ขนาดใหญ่	จำนวน ๑ รายการ
๖. โถ เคลือบสีน้ำตาล ขนาดกลาง	จำนวน ๑๑ รายการ
๗. โถ เคลือบสีน้ำตาล ขนาดเล็ก	จำนวน ๓ รายการ
๘. ถ้วย เคลือบสีน้ำตาล ขนาดกลาง	จำนวน ๙ รายการ
๙. ถ้วย เคลือบสีน้ำตาล ขนาดเล็ก	จำนวน ๓๕ รายการ
๑๐. คนโท เคลือบสีน้ำตาล ขนาดใหญ่	จำนวน ๗ รายการ
๑๑. โถทรงสูง เคลือบสีน้ำตาล	จำนวน ๕๐ รายการ
๑๒. กระปุก ๒ หู เคลือบสีเขียว	จำนวน ๑๕ รายการ
๑๓. กระปุกทรงกลม ๒ หู เคลือบสีเขียว	จำนวน ๑ รายการ
๑๔. จาน เคลือบสีเขียว	จำนวน ๔ รายการ
๑๕. ชาม เคลือบสีเขียว	จำนวน ๑ รายการ
รวมทั้งหมด	จำนวน ๑๙๑ รายการ

การจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ

โบราณวัตถุที่พบในสำเภาจมเกาะกระดาด

ในการกำหนดอายุเครื่องปั้นดินเผาเคลือบจากเรือสำเภาจมโบราณเกาะกระดาด สามารถทำได้โดยอาศัยแนวทางการกำหนดค่าอายุเชิงเทียบ (Relative Dating) ได้แก่ การเปรียบเทียบจากอายุของเศษเครื่องเคลือบลายครามจีนที่พบร่วมกันในการขุดตรวจ กับเศษเครื่องเคลือบลายครามจีนที่พบในบริเวณเตาเผาในเขตอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย คือ ประมาณ ๓๙๔ - ๔๙๑ ปี (พ.ศ. ๒๐๖๕ - ๒๑๖๒) อายุของเรือสำเภาโบราณสัดหีบซึ่งกำหนดโดยวิธีคาร์บอน ๑๔ มีค่าอายุประมาณ ๔๖๓ - ๕๑๕ ปี (พ.ศ. ๒๐๔๑ - ๒๐๙๓) อายุของเรือสำเภาโบราณพัทยา ซึ่งกำหนดโดยวิธีคาร์บอน ๑๔ มีค่าอายุประมาณ ๔๗๐ ปี (พ.ศ. ๒๐๘๖) และการเปรียบเทียบกับระยะเวลาในประวัติศาสตร์ไทย กับระยะเวลาที่พบเครื่องปั้นดินเผาสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ผลิตจากแหล่งเตาศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ที่พบในหลุมฝังศพคนโบราณในฟิลิปปินส์ (ที่ Santa Ana และ Calatagan) ก็จะได้ค่าอายุของเครื่องเคลือบจากเรือสำเภาเกาะกระดาดอยู่ระหว่าง รัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช (พ.ศ. ๒๑๑๒ - ๒๑๓๓) จนถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๕๓ - ๒๑๗๙) โดยถือค่าอายุของเครื่องลายครามจีนสมัยพระเจ้าหัวนลี่ (Wan-Li : พ.ศ. ๒๑๑๖ - ๒๑๖๒) ซึ่งเป็นเครื่องเคลือบลายครามที่มีอายุหลังสุด จากผลการกำหนดอายุเครื่องเคลือบจากเรือโบราณเกาะกระดาด (อายุ ๓๗๗ - ๔๔๔ ปี) นี้ทำให้ทราบว่าอุตสาหกรรมการผลิตเครื่องเคลือบไทยในเขตอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ดำเนินมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งอย่างน้อยที่สุดก็ถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยา

ตลับเคลือบแบบต่างๆ พบในลำภาจมเกาะกระดาด

กระปุกเคลือบพบในสำเภาจมเกาะกระดาด

หม้อดินเผาแบบไม่เคลือบพบในสำเภาจมเกาะกระดาด

บรรณานุกรม

กาญจนา จินตกานนท์. **ครัวเมืองตราด “ยำหอยปากเปิด”** [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.trat.go.th/modules/trat_public/public_12_55/12_55.html, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

การรบที่เกาะช้าง 17 มกราคม พ.ศ. 2484. พิมพ์ครั้งที่ ๖. ธนบุรี : โรงพิมพ์กรมอุทกศาสตร์, ๒๔๘๔. (คณะนายทหารเรือ ข้าราชการกรมเจ้าท่า และบรรดาญาติมิตรพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายนาวาตรี หลวงเรืองรณฤทธิ์ (เริ่ม จารุเหตุ) ณ เมรุวัดไตรมิตรวิทยาราม วันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔).

การศาสนา, กรม. **ประวัติวัดหัวราชอาณาจักร เล่ม ๒๐.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

เกาะช้าง, สภาวัฒนธรรมกิ่งอำเภอ. **การศึกษาคุณภาพชีวิตและวิถีวัฒนธรรมรายหมู่บ้านกิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด.** ม.ป.ท., ๒๕๔๘. (เอกสารอัดสำเนา).

งานวันเกิดเจ้าพ่อเกาะช้างและงานถือศีลกินเจ. ตราด : โรงพิมพ์ประสงค์การพิมพ์, ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา).

จังหวัดตราด. พระนคร : โรงพิมพ์อุดม, ๒๕๐๐. (พิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ).

จังหวัดตราดและวัดบุปผาราม. พิพิธภัณฑวัดบุปผาราม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๑.

จามร ครูชอรัญ, บรรณาธิการ. **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม : เอกลักษณ์แห่งปัญญาสมบัติล้ำค่าของชาวเมืองตราด.** ตราด : กลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดตราด, ๒๕๕๔.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี และอักษรานุกรมภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรี.** พระนคร : การพิมพ์ไทย, ๒๔๘๔. (พระยามโหสถศรีพิพัฒน์ พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพ คุณแม่เลื่อน แกล้งแก้วกล้า ณ เมรุสุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๔).

“ชนิดของประเพณี” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://thailandmedicaltourismcluster.org/tabid/127/default.aspx>, ๒ กันยายน ๒๕๕๖.

ชลพรรษ ดวงนภา. “ประเพณีปล่อยเรือ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.baanjomut.com/library_2/Extension-2/traditional_boat_launch/index.html, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๖.

ชาติ เอี่ยมกระสุนธุ์. **ศึกอินโดจีน : กรณีพิพาทไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๘๓**. กรุงเทพฯ : เรืองศิลป์, ๒๕๒๑.

“ตราดรำลึก” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.prapayneethai.com/ตราดรำลึกtradition/347-trat-tradition>, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

“ตรีนิสิงเห” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://th.wiktionary.org/w/index.php?title=ตรีนิสิงเห&oldid=124672>, ๒ กันยายน ๒๕๕๖.

“เทศกาลงานประเพณีประจำปีเมืองตราด – เกาะช้าง” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.kohchang2.com/koh_chang_trat_festival.html, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

บ่อพลอย, เทศบาลตำบล. **เมืองอัญมณี**. ม.ป.ท., ม.ป.ป. (เอกสารแผ่นพับ).

บัณฑิต ลิวชัยชาญ. **พริกไทยในประวัติศาสตร์ไทย. นิตยสารศิลปากร ๒** (มีนาคม - เมษายน ๒๕๔๕) : ๒๙ - ๓๕.

ประชาสัมพันธ์, กรม. สำนักข่าว. “เทศบาลตำบลน้ำเคียว จ.ตราด กำหนดจัดแข่งขันพายเรือประเพณีด้วยลำไม้ไผ่” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://thainews.prd.go.th/centerweb/News/News_Detail? NT01_NewsID=TNSOC5511020010022, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค ๑. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๐. (คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี พิมพ์จำหน่ายเพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ทางวิชาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดีของชาวไทย สมัยอยุธยา).

ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๒. (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙).

“ประเพณีจังหวัดตราด” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.thiahotelsdirectory.com/index.php/thailand-tradition/347-trat-tradition>, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

पालเลกัวซ์. เล่าเรื่องกรุงสยาม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๒๙.

แผนที่ทหาร, กรม. แผนที่ระวาง 5533 IV. ลำดับชุด L7017 พิมพ์ครั้งที่ 2-RTSD.

พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.
(คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี จัดพิมพ์เป็นที่ระลึก เนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙).

เพ็ญศรี ตุ๊ก. การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ ถึง สิ้นสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม). กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๔๕.

ราชกิจจานุเบกษาในรัชกาลที่ ๔. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๗.
(ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพ นายประกอบ หุตะสิงห์ ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม. ณ เมรุหลวง หน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ ๒๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗).

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

วัฒนธรรม, กระทรวง. กรมศิลปากร. พิพิธภัณฑ์สถานเมืองตราด. กรุงเทพฯ : พระรามศรีเอิร์น, ๒๕๕๖.

_____. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด. เส้นทางวัฒนธรรมจังหวัดตราด. ม.ป.ท., ๒๕๕๔.

วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลห้วยแร้ง (วัดบางปรือ), ศูนย์. ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลห้วยแร้ง อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด. ตราด : โรงพิมพ์สัญลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๕๓.

วัดไผ่ล้อม. เจดีย์สามท่านเจ้าคุณ. กรุงเทพฯ : เพรส มีเดีย, ๒๕๕๑.

วันชัย รัตนพาหิระ. ตราด, จังหวัด. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม ๕ ชุดดักสัตว์ : เครื่องใช้ - โฉนา : การละเล่น (๒๕๔๒) : ๒๑๘๑ - ๒๑๘๒.

ศิลปากร, กรม. กองโบราณคดี. จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย ชุดที่ ๐๐๒ เล่มที่ ๒ วัดบุปผาราม จังหวัดตราด. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๕.

_____. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. นิทานชาวบ้าน ภาคที่ ๑. ธนบุรี : โรงพิมพ์อักษรเพชรเกษม, ๒๕๑๓. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นายเงิน สุขเกษม ณ เมรุวัดนิมมานรดี อำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี วันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓).

_____. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก. จดหมายเหตุ ร.๓, ใบบอกเรื่องสืบราชการเมืองเขมร, เลขที่ ๓๔ (สมุดไทย).

ศิลปากร, กรม. **อักขรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย** อักษร ณ ญ ฎ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต. กรุงเทพฯ : กรท โปร, ๒๕๓๘.

ศึกษารมชาติหาดทรายดำและป่าชายเลน และศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทรัพยากร
ป่าชายเลนที่ ๑ (ตราด), ศูนย์. **หาดทรายดำ**. ม.ป.ท., ๒๕๕๖. (ป้ายประกาศติดผนัง).

ศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทย, กระทรวง. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดตราด**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว,
๒๕๕๒. (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการ
อำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องใน
โอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๒).

สกุล ขาวนา. **ท่ามาหากิน**. “สับประตตราดสีทอง” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.trat.go.th/modules/trat_public/public_05_55/05_55.html, ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

สงวน ศรีสุข. **รายงานการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ชื่อหมู่บ้าน ตำบล ในจังหวัดตราด**. ตราด :
สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตราด, ๒๕๔๐. (เอกสารอัดสำเนา).

สาครคชเชตต์, หลวง. **ฝรั่งเศสยึดจันทบุรีและปกครองตราด**. ม.ป.ท. : บรรยงก์การพิมพ์, ๒๔๙๕.

สายันท์ ไพโรชาญจิตร. **การกำหนดอายุเครื่องเคลือบจากเรือสำเภาโบราณเกาะกระดาด**.
สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต, ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๓.

สุเรชา สุพรรณไพบูลย์. **การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชาวของ**. ม.ป.ท. : สมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๐.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และพรสวรรค์ พลอยแก้ว. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย :
กะช่อง และข้มเร**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๘.

แหลมกลัด, องค์การบริหารส่วนตำบล. **งานส่งเสริมการท่องเที่ยว. ยินดีต้อนรับสู่ตำบล
แหลมกลัด**. ม.ป.ท., ม.ป.ป. (เอกสารแผ่นพับ).

อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล. **โครงการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เฉลิมพระเกียรติฯ “ตามรอยเสด็จฯ
เกาะช้าง จังหวัดตราด”**. ม.ป.ท. : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด และองค์การ
บริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, ๒๕๔๘.

Sorawit Changkhao. “ประเพณีไทย การทำบุญโคนไม้ จังหวัดตราด” [ออนไลน์]. เข้าถึง
ได้จาก : <http://ที่นี่ประเพณีไทย.blogspot.com/2012/12/http.html>,
๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์

นางแก้วตา สำราญจิต. เจ้าของร้านวังพลอย. สัมภาษณ์, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นางนงค์นาถ ตั้งสิริ. ช่างทำออบ. สัมภาษณ์, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นางสาวศุภมาส ไทยเสถียร. สมาชิกกลุ่มออบใบจากบ้านน้ำเขียว. สัมภาษณ์, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นางสาวจันทรา ลินทมิตร. เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์เมืองอัญมณี. สัมภาษณ์, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นางสาวพิศสุวรรณ รมยานนท์. พนักงานศาลเจ้าพ่อหลักเมือง. สัมภาษณ์, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นางสาวมลิภา สลักเพชร. สัมภาษณ์, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นายพินิจ ศรีเจริญ. ผู้ดูแลศาลเจ้าพ่อเขาสมิง. สัมภาษณ์, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นายไพบูลย์ และนางชม้อย เปื้องเวช. สัมภาษณ์, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นายราชนันท์ ภูพานิน. ผู้จัดการชมรมน้ำทิพย์บ้านสลักคอก. สัมภาษณ์, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นายสันติ ดินม่วง. นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัดตราด. สัมภาษณ์, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นายสมคิด ท่าพริก. เจ้าของซุ้มรุ่งปิยะ. สัมภาษณ์, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นายสมโภชน์ ชูศิริ. เจ้าของสวนทอฝัน. สัมภาษณ์, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นายสายหยุด อาบสุวรรณ. หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด. สัมภาษณ์, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นายสิทธิภัทร์ วาเสฏฐิรังษี. คณะกรรมการบริหารศาลเจ้าพ่อเกาะช้าง. สัมภาษณ์, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๖.

นายสุชาติ ถนอมวงศ์. โต๊ะอิหม่ามประจำมัสยิดอัลกุบรอ. สัมภาษณ์, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๖.

พระมหาอวยชัย ปนาโท. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบุปผาราม. สัมภาษณ์, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๖.

พระอธิการยม กตปุณโย และพระธราดล พระลูกวัดทุ่งเขา. สัมภาษณ์, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๖.

ภาคผนวก

รายชื่อพระอารามหลวง

ที่กรมศิลปากรนำผ้าพระกฐินพระราชทานไปถวาย

พ.ศ. ๒๔๗๗ - ๒๕๕๖

ลำดับ	พ.ศ.	รายนามวัด	จังหวัด	หมายเหตุ
๑	๒๔๗๗	วัดเขมาภิรตาราม	จังหวัดนนทบุรี	
๒	๒๔๗๘	วัดพนัญเชิง	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	
๓	๒๔๗๙	วัดมหาพฤฒาราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๔	๒๔๘๐	วัดอินทาราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๕	๒๔๘๑	วัดคฤหบดี	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๖	๒๔๘๒	วัดสังเวชวิศยาราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๗	๒๔๘๓	วัดบุปผาราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๘	๒๔๘๔	วัดมคินีนาถ	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๙	๒๔๘๕	-	-	ไม่พบหลักฐาน
๑๐	๒๔๘๖	-	-	ไม่พบหลักฐาน
๑๑	๒๔๘๗	-	-	ไม่พบหลักฐาน
๑๒	๒๔๘๘	-	-	ไม่พบหลักฐาน
๑๓	๒๔๘๙	-	-	ไม่พบหลักฐาน
๑๔	๒๔๙๐	วัดโมลีโลกยาราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๑๕	๒๔๙๑	วัดยานนาวา	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๑๖	๒๔๙๒	วัดราชนัดดาราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๑๗	๒๔๙๓	วัดกัลยาณมิตร	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๑๘	๒๔๙๔	วัดพระบรมธาตุไชยา	จังหวัดสุราษฎร์ธานี	
๑๙	๒๔๙๕	-	-	งด
๒๐	๒๔๙๖	-	-	งด
๒๑	๒๔๙๗	-	-	งด
๒๒	๒๔๙๘	-	-	งด

ลำดับ	พ.ศ.	รายนามวัด	จังหวัด	หมายเหตุ
๒๓	๒๔๙๙	-	-	งด
๒๔	๒๕๐๐	-	-	งด
๒๕	๒๕๐๑	วัดกาญจนสิงหาสน์	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๒๖	๒๕๐๒	วัดดุสิตาราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๒๗	๒๕๐๓	วัดพระยาทำ	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๒๘	๒๕๐๔	วัดกาญจนสิงหาสน์	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๒๙	๒๕๐๕	วัดอัปสรสวรรค์	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๓๐	๒๕๐๖	วัดชนะสงคราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๓๑	๒๕๐๗	วัดเทพธิดาราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๓๒	๒๕๐๘	วัดสุวรรณาราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๓๓	๒๕๐๙	วัดราชสิทธิาราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๓๔	๒๕๑๐	วัดสังข์กระจาย	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๓๕	๒๕๑๑	วัดชนะสงคราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	
๓๖	๒๕๑๒	วัดใหญ่สุวรรณาราม	จังหวัดเพชรบุรี	
๓๗	๒๕๑๓	วัดเสาชิงช้า	จังหวัดลพบุรี	
๓๘	๒๕๑๔	วัดเขาบางทราย	จังหวัดชลบุรี	
๓๙	๒๕๑๕	วัดพระธาตุดอยสุเทพ	จังหวัดเชียงใหม่	
๔๐	๒๕๑๖	วัดพนัญเชิง	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	
๔๑	๒๕๑๗	วัดช้างค้ำวรวิหาร	จังหวัดน่าน	
๔๒	๒๕๑๘	วัดพระธาตุพนม	จังหวัดนครพนม	
๔๓	๒๕๑๙	วัดพระมหาธาตุ	จังหวัดนครศรีธรรมราช	
๔๔	๒๕๒๐	วัดพระบรมธาตุไชยา	จังหวัดสุราษฎร์ธานี	
๔๕	๒๕๒๑	วัดเฉลิมพระเกียรติ	จังหวัดนนทบุรี	
๔๖	๒๕๒๒	วัดสุทธจินดา	จังหวัดนครราชสีมา	
๔๗	๒๕๒๓	วัดชุมพลนิกายาราม	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	
๔๘	๒๕๒๔	-	-	งด
๔๙	๒๕๒๕	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	จังหวัดสุโขทัย	
๕๐	๒๕๒๖	วัดสุทธायาราม	จังหวัดราชบุรี	
๕๑	๒๕๒๗	วัดพระธาตุ	จังหวัดขอนแก่น	
๕๒	๒๕๒๘	วัดสิริจันทร์นิมิตร	จังหวัดลพบุรี	

ลำดับ	พ.ศ.	รายนามวัด	จังหวัด	หมายเหตุ
๕๓	๒๕๒๙	วัดมัชฌิมาวาส	จังหวัดสงขลา	
๕๔	๒๕๓๐	วัดใหญ่สุวรรณาราม	จังหวัดเพชรบุรี	
๕๕	๒๕๓๑	วัดกลางมิ่งเมือง	จังหวัดร้อยเอ็ด	
๕๖	๒๕๓๒	วัดพระพุทธรูปาทากผ้า	จังหวัดลำพูน	
๕๗	๒๕๓๓	วัดเขมาภิตาราม	จังหวัดนนทบุรี	
๕๘	๒๕๓๔	วัดป่าโมก	จังหวัดอ่างทอง	
๕๙	๒๕๓๕	วัดจองคำ	จังหวัดแม่ฮ่องสอน	
๖๐	๒๕๓๖	วัดท่าโพธิ์	จังหวัดนครศรีธรรมราช	
๖๑	๒๕๓๗	วัดพระนอนจักรสีห์	จังหวัดสิงห์บุรี	
๖๒	๒๕๓๘	วัดขันเงิน	จังหวัดชุมพร	
๖๓	๒๕๓๙	วัดธรรมการาม	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	
๖๔	๒๕๔๐	วัดกลาง	จังหวัดกาฬสินธุ์	
๖๕	๒๕๔๑	วัดมหาธาตุ	จังหวัดเพชรบูรณ์	
๖๖	๒๕๔๒	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	จังหวัดสุโขทัย	
๖๗	๒๕๔๓	วัดศรีมงคลใต้	จังหวัดมุกดาหาร	
๖๘	๒๕๔๔	วัดพระแก้ว	จังหวัดเชียงราย	
๖๙	๒๕๔๕	วัดพระบรมธาตุวรวิหาร	จังหวัดชัยนาท	
๗๐	๒๕๔๖	วัดจุฬาทิศธรรมสภาาราม	จังหวัดชลบุรี	
๗๑	๒๕๔๗	วัดเกาะหลัก	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	
๗๒	๒๕๔๘	วัดศรีอุบลรัตนาราม	จังหวัดอุบลราชธานี	
๗๓	๒๕๔๙	วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	จังหวัดลำปาง	
๗๔	๒๕๕๐	วัดเฉลิมพระเกียรติ	จังหวัดนนทบุรี	
๗๕	๒๕๕๑	วัดป่าประดู่	จังหวัดระยอง	
๗๖	๒๕๕๒	วัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร	จังหวัดนครปฐม	
๗๗	๒๕๕๓	วัดขนาธิปเฉลิม	จังหวัดสตูล	
๗๘	๒๕๕๔	วัดพระแท่นศิลาอาสน์	จังหวัดอุดรดิษฐ์	
๗๙	๒๕๕๕	วัดมหาธาตุ	จังหวัดยโสธร	
๘๐	๒๕๕๖	วัดโยธานิมิต	จังหวัดตราด	

คำสั่งกรมศิลปากร
ที่ ๔๓๔/๒๕๕๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทานกรมศิลปากร
ประจำปี ๒๕๕๖

ในเทศกาลกฐินประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖ กรมศิลปากรจะนำผ้าพระกฐินพระราชทานไปถวาย ณ วัดโยธานิมิต ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงแต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทานกรมศิลปากร ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖ พร้อมมอบหมายภารกิจ ดังนี้

คณะกรรมการอำนวยการ

๑. อธิบดีกรมศิลปากร	ประธานกรรมการ
๒. รองอธิบดีกรมศิลปากร
(นางสุรีย์รัตน์ วงศ์เสงี่ยม)	รองประธานกรรมการ
๓. รองอธิบดีกรมศิลปากร
(นายจรูญ นราคร)	รองประธานกรรมการ
๔. รองอธิบดีกรมศิลปากร
(นายอนันต์ ชูโชติ)	รองประธานกรรมการ
๕. นักวิชาการละครและดนตรี (ทรงคุณวุฒิ)
(นางสาววันทนีย์ ม่วงบุญ)	กรรมการ
๖. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านกฎหมายมรดกทางศิลปวัฒนธรรม
(นางเรวดี สกฤพณิชย์)	กรรมการ
๗. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านดุริยางค์สากล
(นายสถาพร นิยมทอง)	กรรมการ
๘. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิชาการละครและดนตรี
(นายชวลิต สุนทรานนท์)	กรรมการ
๙. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์
(นายสมชาย ณ นครพนม)	กรรมการ
๑๐. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะภาษาโบราณ
(นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ)	กรรมการ
๑๑. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมณฑนศิลป์
(นางสาวบุษกร ลิ้มจิตติ)	กรรมการ
๑๒. ผู้เชี่ยวชาญ...	

๑๒. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจิตรกรรม (นายศักย ขุนพลพิทักษ์)	กรรมการ
๑๓. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านสถาปัตยกรรม (นายสดวัน ช่มช้าย)	กรรมการ
๑๔. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์ (วิทยาศาสตร์การอนุรักษ์) (นายศิริชัย หวังเจริญตระกูล)	กรรมการ
๑๕. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ (นางอมรา ศรีสุชาติ)	กรรมการ
๑๖. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านศิลปกรรม (ช่างสิบหมู่) (นายนิยม กลิ่นบุบผา)	กรรมการ
๑๗. ผู้อำนวยการสำนักการสังคต	กรรมการ
๑๘. ผู้อำนวยการสำนักโบราณคดี	กรรมการ
๑๙. ผู้อำนวยการสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	กรรมการ
๒๐. ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	กรรมการ
๒๑. ผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม	กรรมการ
๒๒. ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ	กรรมการ
๒๓. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ	กรรมการ
๒๔. ผู้อำนวยการสำนักช่างสิบหมู่	กรรมการ
๒๕. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ - ๑๕	กรรมการ
๒๖. หัวหน้ากลุ่มตรวจสอบภายในระดับกรม	กรรมการ
๒๗. หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบบริหาร	กรรมการ
๒๘. หัวหน้างานเทคโนโลยีสารสนเทศ	กรรมการ
๒๙. หัวหน้ากลุ่มคลังและพัสดุ	กรรมการ
๓๐. หัวหน้ากลุ่มบริหารทรัพยากรบุคคล	กรรมการ
๓๑. หัวหน้ากลุ่มแผนงานโครงการและวิเทศสัมพันธ์	กรรมการ
๓๒. หัวหน้ากลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๓๓. หัวหน้ากลุ่มนิติการ	กรรมการ
๓๔. ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง	กรรมการและเลขานุการ
๓๕. หัวหน้ากลุ่มอำนวยการและประสานราชการ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๕. นายอนันต์ พุ่มแจ่ม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๖. นางปณิตดา พูลสวัสดิ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่ในการกำหนดหลักการ ประสานงานการจัดงานถวาย
ผ้าพระกฐินพระราชทาน ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

คณะกรรมการ...

คณะกรรมการฝ่ายพิธีการ

๑. รองอธิบดีกรมศิลปากร (นายจรูญ นราคร)	ประธานกรรมการ
๒. ผู้อำนวยการสำนักการสังคีต	รองประธานกรรมการ
๓. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ	กรรมการ
๔. ผู้อำนวยการสำนักช่างสิบหมู่	กรรมการ
๕. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี	กรรมการ
๖. ผู้อำนวยการ/หัวหน้าหน่วยงาน/หัวหน้ากลุ่ม/ฝ่าย ในสังกัดสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี	กรรมการ
๗. หัวหน้าฝ่ายบริหารงานทั่วไป ทุกสำนักในส่วนกลาง	กรรมการ
๘. หัวหน้ากลุ่มดุริยางค์ไทย	กรรมการ
๙. หัวหน้ากลุ่มดุริยางค์สากล	กรรมการ
๑๐. หัวหน้ากลุ่มโรงละครแห่งชาติ	กรรมการ
๑๑. หัวหน้ากลุ่มวิจัยและพัฒนาการสังคีต	กรรมการ
๑๒. หัวหน้ากลุ่มนาฏศิลป์	กรรมการ
๑๓. นายบุญเลิศ เสนานนท์	กรรมการ
๑๔. นางสาวกนกอร ศักดาเดช	กรรมการ
๑๕. นางวงจันทร์ รอดจัน	กรรมการ
๑๖. นางสุภาณี สุขอบใจ	กรรมการ
๑๗. นายสมชาย นิเวศวิวัฒน์	กรรมการ
๑๘. นายจุง ดิบบระโคน	กรรมการ
๑๙. นายวินัย เกาเสน	กรรมการ
๒๐. นางสาวยุวเรศ วุทธิธพล	กรรมการ
๒๑. นางสาวกัญญา ทองบ้านเกาะ	กรรมการ
๒๒. นางสาวชรรพร อังกูรชัยชัย	กรรมการ
๒๓. นายทีปวิจน์ ศรีวัชรวิชัย	กรรมการ
๒๔. นางวิจิตร ไชยวิจิต	กรรมการ
๒๕. นายธีรชัย จันทรงษ์	กรรมการ
๒๖. นายเกียรติศักดิ์ สุวรรณพงศ์	กรรมการ
๒๗. นายพิจิตร นิมงาม	กรรมการ
๒๘. นายธน ฉัตรอมรวิเศษ	กรรมการ
๒๙. นายสามารถ จินสกุล	กรรมการ
๓๐. นายวิเชียร แวเวืองมณี	กรรมการ
๓๑. นายนทีพงศ์ ไชยเชษฐ์	กรรมการ

๓๒. นางสาวชญาณุตร์...

๓๒. นางสาวชญาณุตม์ จินดารักษ์	กรรมการ
๓๓. นายสฤกษ์ ทองดอนใหม่	กรรมการ
๓๔. นางสาวปิยะวรรณ พานทอง	กรรมการ
๓๕. นางสาวสวาท ศรีบุตรตา	กรรมการ
๓๖. นางสาวสมพิศ จันทร์สิงห์	กรรมการ
๓๗. นางสาวพีรณัฐ โคจรานนท์	กรรมการ
๓๘. นางสาวกรสวรรณ มณีवास	กรรมการ
๓๙. นายภาสณพงศ์ ยะนิล	กรรมการ
๔๐. นางสาวจำเนียร ศิริวัฒน์	กรรมการ
๔๑. นางสาวธัญรัตน์ ลัคนาวิทวัส	กรรมการ
๔๒. นางรังสิมา พุ่มบางป่า	กรรมการ
๔๓. นายวิเชียร เพชรจำรัส	กรรมการ
๔๔. นางสาวมยุรา สุยะศักดิ์	กรรมการ
๔๕. นางพัชรกัญญ์ ดลโสมณกุลวานิช	กรรมการ
๔๖. ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง	กรรมการและเลขานุการ
๔๗. หัวหน้าฝ่ายบริหารงานทั่วไป สำนักการสังคีต	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๘. หัวหน้ากลุ่มเผยแพร่ประชาสัมพันธ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๙. หัวหน้ากลุ่มอำนวยการและประสานราชการ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕๐. นายวัฒนา พิงชื่น	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕๑. นายอนันต์ พุ่มแจ่ม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีหน้าที่ ดังนี้

๑. ดำเนินการจัดการแสดงในพิธีสมโภชองค์กฐิน พร้อมจัดสถานที่สำหรับการแสดง
๒. ดำเนินการเกี่ยวกับพิธีทางศาสนา และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
๓. ดำเนินการออกแบบและจัดตกแต่งองค์กฐินให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
๔. ดำเนินการจัดยานพาหนะ สำหรับผู้ไปร่วมงาน
๕. ติดต่อประสานงานกับวัดโยธานิมิต ในเรื่องการจัดงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปี ๒๕๕๖
๖. ติดต่อประสานงานในหน่วยงานของกรมศิลปากร และหน่วยงานในพื้นที่รับผิดชอบ สำรวจเส้นทาง และจัดเตรียมสถานที่สำหรับผู้ที่จะมาร่วมงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
๗. ทำหน้าที่ต้อนรับคณะผู้มาร่วมงาน และดูแลความเรียบร้อยทั่วไป

คณะกรรมการฝ่ายการเงิน

๑. รองอธิบดีกรมศิลปากร (นายอนันต์ ชูโชติ)	ประธานกรรมการ
๒. ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง	รองประธานกรรมการ
๓. ผู้อำนวยการสำนักการสังคีต	กรรมการ
	๔. ผู้อำนวยการ...

๔. ผู้อำนวยการสำนักโบราณคดี	กรรมการ
๕. ผู้อำนวยการสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	กรรมการ
๖. ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	กรรมการ
๗. ผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม	กรรมการ
๘. ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ	กรรมการ
๙. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ	กรรมการ
๑๐. ผู้อำนวยการสำนักช่างสิบหมู่	กรรมการ
๑๑. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ - ๑๕	กรรมการ
๑๒. นางสาวนารีรัตน์ อำเจริญ	กรรมการ
๑๓. นางสาวณัฐสิมา ศรศรี	กรรมการ
๑๔. นางศิริพร สามชูศรี	กรรมการ
๑๕. นางสาวสุพรรณิ หน่อไชย	กรรมการ
๑๖. นางสาวฉันทนา ศิริวัฒนเวคิน	กรรมการ
๑๗. หัวหน้ากลุ่มคลังและพัสดุ	กรรมการและเลขานุการ
๑๘. นางสาวสุมาลี ไพบูลย์วรชาติ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๙. นางสาวพัชรินทร์ ยอดสมุทร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีหน้าที่ในการดำเนินการจัดหาและรับบริจาคทรัพย์สิน โดยแจ้งการรับบริจาคไปยังข้าราชการ และลูกจ้างในสำนัก สถาบัน บริษัท ห้างร้าน ตลอดจนบุคคลภายนอก

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

๑. รองอธิบดีกรมศิลปากร (นางสุรีย์รัตน์ วงศ์เสงี่ยม)	ประธานกรรมการ
๒. ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง	รองประธานกรรมการ
๓. นางวรานี เนียมสอน	กรรมการ
๔. นางสาวปาลิดา เอ็มชบุตร	กรรมการ
๕. นางรัชณี งามเจริญ	กรรมการ
๖. นางสาวรุจิรา ไชยคำภา	กรรมการ
๗. นางกมลชนก พรภาสกร	กรรมการ
๘. นายสิทธิพร บุปผา	กรรมการ
๙. นายนาวี พงษ์กาญจนะ	กรรมการ
๑๐. นางสาวอรเพ็ญ เพชรรัตน์	กรรมการ
๑๑. นายณรงค์ศักดิ์ สุทาวัน	กรรมการ
๑๒. นายเจริญชัย โพธิ์พิจารณา	กรรมการ
๑๓. หัวหน้ากลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์	กรรมการและเลขานุการ

๑๔. นางสาวรสนันท์...

๑๔. นางสาวสนันท์ สรรเสอาด

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑๕. นางสาวสุภารัตน์ ประทุมมา

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีหน้าที่ดำเนินการจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ รวมทั้งจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์การจัดงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทานกรมศิลปากร ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖

คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

๑. รองอธิบดีกรมศิลปากร (นางสุรีย์รัตน์ วงศ์เสงี่ยม)	ประธานกรรมการ
๒. ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	รองประธานกรรมการ
๓. นายธีระ แก้วประจันต์	กรรมการ
๔. นายสถาพร ดงขุนทด	กรรมการ
๕. นางสาวฉัตรภรณ์ จินดาเดช	กรรมการ
๖. นายบัณฑิต ลัวชัยชาญ	กรรมการ
๗. นางสาวกมลพรรณ บุญสุทธิ	กรรมการ
๘. หัวหน้ากลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๙. นายชญานิน นุ่นสินธุ์	กรรมการและเลขานุการ
๑๐. นางสาวพลอยชมพู ยามะเพวัน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีหน้าที่ดำเนินการจัดทำหนังสือที่ระลึกงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน กรมศิลปากร ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๖

(นายสหวัดน์ นาน्हาน)

อธิบดีกรมศิลปากร

